

พระอานนตพุทธอนุชา

โดย วสัน อินทสระ

อนุสรณ์

ในงานฃาปนกิจศพ

นายประสิทธิ์ ทวีสิน

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันพฤหัสบดี ที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

44.30921

357W

พระอานนตพุทธชอนุชา

โดย วสัน อินทสระ

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายประสิทธิ์ ทวีสิน

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันพฤหัสบดี ที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

ด้วยอภินันทนาการ

จาก ร.อ. ทนงพรหม มิ่งมงคล

เลขที่ ๑๑ (จป.)

เลขหมู่ ๒๙๔. ๓๐๙๒๑

๐ ๓๕๗ ๗

เลขทะเบียน

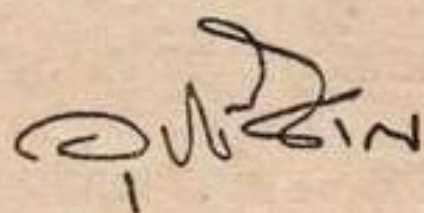
๗ ๓๒, ๘ ๔๔๔ ๗

คำนำ

ในงานฉาปนกิจศพ นายประสิทธิ์ ทวีสิน ผู้เป็นกรรมการนายหนึ่งของ บริษัท ธนาคารไทยทนุ จำกัด และเป็นกรรมการผู้จัดการ บริษัทไทยทนุคลังสินค้า อีกด้วย สมควร ที่ธนาคาร จะพิมพ์ หนังสือที่ดี มีประโยชน์ ให้เป็นอนุสรณ์ในโอกาสนี้สักเล่มหนึ่ง ข้าพเจ้าได้นึกถึงนิยายอิงชีวประวัติในพุทธกาล โดย วคิน อินทสระ เรื่องพระอานนท์ พุทธอนุชา ที่เคยอ่านชอบใจมาแล้วหลายเรื่อง ในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เมื่อ นายเฉลิม ประจวบเหมาะ กรรมการผู้จัดการของธนาคารมาปรึกษาเรื่องที่จะพิมพ์ เป็นอนุสรณ์ในงานนี้ ข้าพเจ้าก็แนะนำได้ทันทีว่าควรเป็นเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา และควรเรียบคิกต่อขออนุญาตท่านเจ้าของเสียก่อน ซึ่งท่านเจ้าของก็กรุณาอนุญาตให้เลือก พิมพ์ได้ตามปรารถนา นับว่าเป็นกุศลจริยาของท่านอย่างหนึ่งโดยแท้ ข้าพเจ้าขอ อนุโมทนาและขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เรื่องที่ข้าพเจ้าเลือกมีอยู่ 12 เรื่องด้วยกัน เรื่องแรกเป็นเรื่องแสดงเหตุและ คุณงามความดีของพระอานนท์พุทธอนุชา ที่ทำให้ท่านได้เป็นพุทธอุปฐากอย่างดีเลิศ และเรื่องนี้องค์ข้าพเจ้าจำพระสูตรที่ได้อ่านมาแล้วได้รวบ ๆ รวบรวม ๆ ว่าพระนาคมาละ พุทธอุปฐาก ในเรื่องเมื่อแยกทางไปแล้วก็ไปถูกพวกโจรทำร้ายถึงศีรษะแตก และบาตรก็ ถูกทุบไม่มีชิ้นดี ท่านได้กลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้าอีก คงจะกลับตัวได้จึงไม่ปรากฏว่ามี กล่าวถึงคติของท่านว่าเป็นอย่างไรต่อไป คติในพระสูตรนี้มีเพียงว่าเมื่อผู้มีปัญญาคิด รวม ทางอยู่กับผู้เป็นบัณฑิตหรือผู้รู้ทางย่อมมีความปลอดภัย แต่เมื่อแยกทางจากผู้เป็นบัณฑิต แล้วก็ย่อมมีภัยได้ ดังพระนาคมาละผู้บังอาจละเมิดหน้าที่และขาดความเคารพในพระพุทธ เจ้าถึงเพียงนั้น

เรื่องที่เลือกพิมพ์นี้จะทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินในเรื่องและในธรรมสม
กับความพยายามกันกว่าและความตั้งใจของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี ขอกุศลผลบุญใน
ธรรมบรรณาการนี้จึงเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ นายประสิทธิ์ ทวีสิน ในสัมปรายภพ
ที่ได้ถึงนั้นทุกประการเทอญ.

ประธานกรรมการ

นายประสิทธิ์ ทวีสิน

ชาตะ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๔๕

มตะ ๓ กันยายน ๒๕๐๕

ประวัติโดยสังเขป

คุณพ่อเป็นลูกชายคนหัวปีของคุณปู่เทียนและคุณย่าเพ็ญ ทวีสิน เกิดที่บ้าน
ถนนสุรวงศ์ อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๙
คุณพ่อมีน้องเจ็ดคน คือ

นางสำเนียง ปุณศรี

นายจ่านง ทวีสิน

นายอำเภอ ทวีสิน

นางยุพา ลายเลิศ

นายวาริท ทวีสิน

นายกำแหง ทวีสิน

นางชมแสง คัทธัพพะโรจน์

ครั้นเมื่อเติบโตถึงวัยเรียน ได้เข้ารับการศึกษที่โรงเรียนอัสสัมชัญ จนถึงมัธยม
ปีที่ ๖ จากนั้นได้มาเรียนต่อชั้นมัธยม ๗ และ ๘ ที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
จนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์

เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว คุณปู่ได้ให้คุณพ่อเข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุจำพรรษา
อยู่วัดยานนาวา ๑ พรรษา เมื่อลาสิกขาบทมาแล้วคุณปู่ได้ส่งให้คุณพ่อไปทำงานการค้า
และวิธีทำไร้กาแฟและสวนยางที่สิงคโปร์ เมื่อกลับมาก็ได้เปิดไร้ส้มที่จังหวัดจันทบุรี

ในระยะนั้นได้แต่งงานกับนางสาวเพ็ญ พัฒนศรี (ถึงแก่กรรม) มีบุตรสาว
ด้วยกัน ๓ คน คือ

นางสาวคำพลอย ทวีสิน (แต่งงานกับนายมนูเสรี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

นางสาวสร้อยพวง ทวีสิน (แต่งงานกับเรือเอก วิญญานันท์ สันติวิสัย)

นางสาวดวงใจ ทวีสิน (แต่งงานกับ นายเมตตา พุ่มชูศรี)

เนื่องจากคุณพ่อมีความรู้ภาษาอังกฤษและภาษาจีนเป็นอย่างดี ประกอบกับได้
ประสบการณ์ในการค้าซึ่งได้ร่ำเรียนมา ธนาคาร MERCANTILE จึงได้ทาบทามให้มา

(๒)

ประจำทำงานในตำแหน่ง Compradore ก็กิจการในตำแหน่งหน้าที่ๆ ได้รับมอบหมายได้เจริญยิ่งขึ้น และคุณพ่อ ก็ได้กว้างขวางในวงการค้ายิ่งขึ้น จนกระทั่งได้รับตำแหน่ง Compradore ของบริษัท MITSUI ด้วย

ในระยະนี้คุณพ่อได้แต่งงานกับนางสาว มาริษา มฤคทัต มีบุตรชายและบุตรสาวด้วยกัน ๔ คน คือ

- ๑) นายปรกรณ์ ทวีสิน (แต่งงานกับนางสาวรัชนิกุล รัตนัน)
- ๒) นางสาวนฤพร ทวีสิน
- ๓) นายอนุสรณ์ ทวีสิน
- ๔) นางสาววารภรณ์ ทวีสิน

งานของคุณพ่อก็ยิ่งขยายขึ้นอีกหลายแขนง คุณพ่อเปิดการค้าข้าว โรงเลื่อย และโรงสี เมื่อเปิดกิจการงานขยายมากขึ้นคุณพ่อก็จำเป็นต้องเห็นคเหน้อยมากเป็นธรรมดา และสิ่งที่คุณพ่อเลือกเอามาเป็นการพักผ่อนคลายอารมณ์เหน้อยจากงานประจำคือกล้วยไม้

เนื่องแต่นั้นที่คุณพ่อเป็นคนชอบศึกษาค้นคว้า เมื่อเล่นกล้วยไม้ใหม่ ๆ คุณพ่อก็เฝ้าศึกษา ค้นคว้าวิธีการเลี้ยงกล้วยไม้จากตำหรับตำรา และทั้งจากทดลองด้วยตนเอง ยิ่งศึกษาก็ยิ่งรู้ ยิ่งปลูกก็ยิ่งสนุก รังกล้วยไม้ของคุณพ่อจึงได้ขยายพันธุ์ขึ้นอย่างรวดเร็วจากรังเล็ก ๆ ที่มีกล้วยไม้ไม่กี่กระถาง พักเดียวเครื่องพักผ่อนหย่อนใจของคุณพ่อขยายออกเกือบเต็มเนื้อที่ ๕ ไร่ บรรจุทั้งคัทลียาและหวายซึ่งเลือกสรรแล้วหลายหมื่นกระถาง

ความเพลิดเพลินจากการเล่นกล้วยไม้ เพื่อการพักผ่อนจากงานการค้าประจำวัน ได้กลายเป็นความชำนาญอย่างมากในกระบวนการปลูกและเลี้ยงกล้วยไม้ในเมืองไทย โดยเฉพาะความเหน็ดเหนื่อยของคุณพ่อซึ่งหนีมาจากการค้า และมันก็ตามมาถึง รังกล้วยไม้ก็ เพราะรังกล้วยไม้ของคุณพ่อขยายออกทุกที่ ๆ ทั้งปริมาณและคุณภาพ

ในระยະนั้น หากท่านผู้ใดได้ย่างเข้าไปในบ้าน “ทวีสิน” ซอยสวนพลูแล้ว ท่านจะได้รับการต้อนรับอย่างสดชื่น จากหวายและมาตามเชือกช่อรับรองท่านตลอดสองฟากทางตั้งแต่ทางเดินเข้าข้างตัวตึกใหญ่ ไปจนกระทั่งเลี้ยวซ้ายเข้าไปนั่งในเรือนรับแขก ซึ่งแน่นขนัดไปด้วยกล้วยไม้หลากสีนับไม่ถ้วนชนิด

(ค)

รังกล้วยไม้ของคุณพ่อได้รับเกียรติจากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จ้าวนาย
หลายพระองค์ เสด็จมาเยี่ยมชมกล้วยไม้ นอกจากนั้น^๕ หุตานุหุตตลอดจนชาวต่างประเทศ
ก็ขออนุญาตเข้าชมอยู่เสมอมิได้ขาด

ในระยษะนั้น หากจะมีใครกล่าวถึงเรื่องกล้วยไม้แล้ว ทุกคนจะต้องได้รับการ
กล่าวถึงรังกล้วยไม้ของคุณพ่อที่ชอยสวนพลูเป็นอันดับแรกอยู่เสมอ จริงอยู่แม้ระยะก่อน
หน้านั้น^๕ จะต้องมีเจ้าวนายหลายพระองค์ และมีท่านผู้สนใจในการเลี้ยงกล้วยไม้อยู่มากแห่ง
มากรังแล้วก็ตาม แต่อาจจะกล่าวได้อย่างเต็มปากว่าจุดเริ่มของความนิยมเล่นกล้วยไม้กัน
อย่างขนานใหญ่ในเมืองไทยเราสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อหลัง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้เอง และผู้ที่มีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดความนิยมอย่างแพร่
หลายในวงการกล้วยไม้เมืองไทย จากกิตติศัพท์แห่งความมั่งคั่งของกล้วยไม้ซึ่งแบ่งบาน
สพรั่งอยู่ในรังเกือบ ๕ ไร่ของคุณพ่อนั่นเอง

ต่อมารู้สึกว่าคุณพ่อเพลงานการค้าซึ่งคลุกคลีอยู่อย่างหนักเมื่อตอนหนุ่ม ๆ ลง
ไปบ้างคงเหลือเท่าที่เห็นก็คือ ประจำทำงานเป็นกรรมการผู้จัดการอยู่ที่บริษัท เรือลำเลียง
จำกัค หลังจากนั้นได้รับมอบให้เป็นผู้จัดการบริษัท ส่งเสริมเศรษฐกิจ

ระยะต่อมาเนื่องจากสุขภาพของคุณพ่อไม่ค่อยปกติ มีปรากฏอาการของโรคเบา
หวานขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ตามคุณพ่อก็ยังหาได้ละทิ้งงานในหน้าที่ไม^๕ นอกจากนั้นยังรับเชิญ
จากสภาการค้าของสหรัฐให้เดินทางไปประชุมและร่วมสัมมนาด้วย คุณพ่อรับเชิญและ
เดินทางไปประชุมด้วยทุกครั้ง

ในทางการบุญการกุศล คุณพ่อก็เป็นกิจประจำที่จะต้องบริจาคทรัพย์เพื่อการ
กุศล และสวคมนต์ภาวนาอยู่เสมอมิได้ขาด ในทางส่วนรวมนั้นเล่าทุกครั้ง^๕ ที่รัฐบาล
ประสงค์ขอคนร่วมมือให้การสิ่งใด คุณพ่อยินดีและเต็มใจ แม้จะมีงานส่วนตัวอยู่ก็
ละไปทำให้ ดังเช่นเมื่อผู้จัดการบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจถึงแก่กรรมเนื่องจากเครื่องบินตก
ขณะนั้นคุณพ่ออยู่ต่างประเทศ ทางกา^๕รได้โทรเลขเรียกตัวมาทันทีและคุณพ่อก็ละงาน
ส่วนตัวรีบช่วยงานที่รัฐบาลได้มอบหมายให้ทันที

ระยะหลังนี้ แพทย์ตรวจพบคุณพ่อก็มีโรคเพิ่มจากเบาหวาน คือ ตรวจพบเส้น

(ฅ)

โลหิตใหญ่ได้กระเพาะอาหารพอง แต่คุณพ่อก็ยังฝืนร่างกายไปทำงานเป็นกรรมการผู้
จัดการให้บริษัท ไทยทนุคลังสินค้า จำกัด ซึ่งเป็นสาขาของธนาคารไทยทนุฯ ซึ่งท่าน
เป็นกรรมการธนาคารนั้นอยู่เป็นประจำมิได้ขาด จากนั้นคุณพ่อจึงตัดสินใจเดินทางไป
รักษาตัวที่ The Methodist Hospital ในเมือง Houston รัฐ Texas เพื่อรับการผ่าตัดโดย
นายแพทย์ DEBAKEY เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๐๐ โดยคุณแม่ได้ร่วมเดินทางไปช่วย
ดูแลให้กำลังใจโดยใกล้ชิด หลังจากการผ่าตัดแล้วได้กลับมาพักผ่อนที่บ้าน อาการดีขึ้น
เรื่อย ๆ จนเกือบจะเป็นปกติอยู่แล้ว แต่ในที่สุดอาการของโรคได้กำเริบขึ้นอีก และ
คุณพ่อก็จากไป

ท่ามกลางความอาลัยอย่างสุดซึ้งของคุณแม่ ผู้ซึ่งได้เฝ้าพยาบาลอยู่ตั้งแต่เริ่ม
ป่วยกระเสาะกระแสะตลอดมาหลายปี และติดตามเดินทางไปเฝ้าไข้อยู่ด้วยตลอดเวลาจน
วาระสุดท้าย ท่ามกลางสายตาทุกคู่ซึ่งเปี่ยมไปด้วยน้ำตาของลูก ๆ ทุกคนพร้อมหน้า....
ที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อบ่ายวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๐๔

บันทึกโดย.....ลูก ๆ

สารบัญ

บทที่	เรื่อง	หน้า
๑.	ในที่ประชุมสงฆ์ ณ เขตวันมหาวิหาร	๑
๒.	มหามิตร	๗
๓.	กับพระนางมหาปชาบดี	๑๓
๔.	ความอัศจรรย์แห่งธรรมวินัย	๒๑
๕.	ปัจฉิมทัศน ณ เวสาลี	๒๕
๖.	คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร	๓๗
๗.	พระอานนตร้องไห้	๔๕
๘.	ปัจฉิมสาวกอรหันต์และพวงดอกไม้มาร	๕๕
๙.	อุปกาชวกกับพวงดอกไม้มาร	๖๔
๑๐.	อุปกาชวกกับพระอนันตชน	๗๔
๑๑.	เมื่อสลวโนทยานชาวคัวยมหาวิโยค	๘๖
๑๒.	หนึ่งวันก่อนวันประชุมสังคายนา	๙๕

หนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเขียนขึ้นเพื่อเทอดเกียรติ
พระพุทธรักษา ผู้ประเสริฐ ซึ่งคุณธรรมและ
ปฏิบัติของท่านได้ฝังลึกอยู่ในดวงใจของข้าพเจ้า
มาเป็นเวลานาน.

-วศิน

ในที่ประชุมสงฆ์ ณ เชตวันมหาวิหาร

สมณะทั้งสองเดินคุ่มผ่านทุ่งกว้างเข้าสู่เขตป่าโปร่ง มีทางพอเดินได้สะดวก สมณะซึ่งเดินนำหน้า มีอินทรียัฟองใส มีสายตาทอดลงต่ำ ผิวขาวละเอียดอ่อน ลักษณะแสดงว่ามาจากวรรณะสูง อากัปปฏิริยาและท่าทีเยื้องย่างน่าทึ่งน่า นำมาซึ่งความเลื่อมใสปีติปราโมชแก่ผู้พบเห็นยิ่งนัก ผ้านุ่งเหลืองหม่นที่คลุมกาย แม้จะทำขึ้นอย่างง่าย ๆ ไม่มีรูปทรงอะไร แต่ก็มองดูสะอาดเรียบร้อยดี

ส่วนสมณะผู้เดินอยู่เบื้องหลัง แม้จะมีสวนสูงไม่เท่าองค์หน้า แต่ก็มีรูปร่างอยู่ในขนาดเดียวกัน ท่านเดินได้ระยะพองามไม่หำงนักและไม่ชิดจนเกินไป

ทั้งสองเดินมาถึงทางสองแพร่ง เมื่อสมณะผู้เดินหน้ามีอาการว่าจะเลี้ยวไปทางขวา สมณะผู้เดินหลังก็กล่าวขึ้นว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค! ข้าพระองค์ต้องการจะไปทางซ้าย พระเจ้าข้า”

“อย่าเลย-นาคสมณะ! ตถาคตต้องการไปทางขวา เรามีเรื่องสำคัญที่จะต้องไปโปรดสัตว์ทางนี้”

“ข้าพระองค์ต้องการไปทางซ้าย พระเจ้าข้า” พระนาคสมณะยืนยัน

“อย่าเลย-นาคสมณะ! มากับตถาคตทางขวานี้เถิด” พระผู้มีพระภาคขอร้อง พระพุทธองค์ทรงห้ามถึงสามครั้ง แต่พระนาคสมณะก็หายอมไม่ ในที่สุดท่านก็วางบาตรของพระผู้มีพระภาคไว้ในทางสองแพร่ง แล้วเดินหลีกไปทางซ้ายตามความปรารถนาของท่าน พระจอมมุนีศากยบุตรต้องนำบาตรของพระองค์ไปเองและเสด็จไปทิศเดียว

อีกครั้งหนึ่ง พระเมฆิยะเป็นพระอุปฐากพระผู้มีพระภาค พระองค์เสด็จไปยัง
 ชันตุคาม เขตปาจิณวังสะ มีพระเมฆิยะตามเสด็จ เวลาเช้าพระเมฆิยะไปบิณฑบาตในชันตุ-
 คาม กลับจากบิณฑบาตแล้วท่านเดินผ่านสวนมะม่วงอันร่มรื่นแห่งหนึ่ง ปราศรัย
 จะไปบำเพ็ญสมณธรรมที่นั่น จึงกราบทูลขออนุญาตพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรง
 ห้ามถึงสามครั้งว่า

“อย่าเพิ่งไปเลย-เมฆิยะ เวลาที่เราอยู่คนเดียว ขอให้ภิกษุอื่นมาแทนเสียก่อน
 แล้วเธอจึงค่อยไป”

ความจริงพระพุทธองค์ทรงเห็นอุปนิสัยของพระเมฆิยะว่ายังไม่สมควรที่จะไป จึง
 ไม่ทรงอนุญาต หาใช่เพราะทรงคำนึงถึงความลำบากไม่ และไม่ใช่ว่าพระองค์จะไม่ทรง
 เห็นความจำเป็นในการบำเพ็ญสมณธรรม เกี่ยวกับเรื่องสมณธรรมนั้น พระพุทธองค์
 ทรงส่งเสริมให้ภิกษุกระทำอยู่เสมอ

พระเมฆิยะไม่ยอมฟังคำท้วงติงของพระพุทธองค์ ละทิ้งพระองค์ไว้แล้วไปสู่
 สวนมะม่วงอันร่มรื่น บำเพ็ญสมณธรรมทำจิตให้สงบ แต่ก็หาสงบไม่ ถูกวิตกทั้งสาม
 ครอบงำ จนไม่อาจให้จิตสงบได้เลย วิตกทั้งสามนั้นคือ กามวิตก-ความตรึกเรื่องกาม
 พยาบาทวิตก-ความตรึกในทางปองร้าย และวิหิงสาวิตก-ความตรึกในทางเบียดเบียน
 ในที่สุดจึงกลับมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระพุทธองค์ทรงเตือนว่า

“เมฆิยะเอ๋ย! จิต^{๕๗}เป็นสิ่งที่อันตรายกว้าง รักษายาก ห้ามได้ยาก
 ผู้มีปัญญาจึงพยายามทำจิต^{๕๘}ให้หายอันตราย และเป็นจิตตรงเหมือนช่าง
 ครตัดลูกศรให้ตรง

“เมฆิยะเอ๋ย! จิต^{๕๙}นี้คอยแต่จะกลิ้งเกลือก ลงไปคลุกเคล้ากับกามคุณ
 เหมือนปลาชิ่งเกิดในน้ำถูกนายพรานเบ็ดยักขึ้นจากน้ำแล้ว คอยแต่จะ
 ตกลงในน้ำอยู่เสมอ ผู้มีปัญญาจึงพยายามยกจิต^{๖๐}ขึ้นจากอาลัชฌายใน
 กามคุณ ให้ละบัวงมารเสีย”

ภายใน ๒๐ ปีแรกจำเดิมแต่การตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาค คือระหว่าง
 พระชนมายุ ๓๕ ถึง ๕๔ พรรษา พระพุทธองค์ไม่มีพระสาวกผู้อยู่อุปฐาก

ประจำ บางคราวก็เป็นพระอุปวาณะ บางคราวพระนาคีตะ บางคราวพระ
 สุนัขขัตะ บางคราวพระสาครตะ บางคราวพระราธะ บางคราวพระนาค-
 สมालะ และบางคราวพระเมษิยะที่กล่าวแล้ว บางคราวก็เป็นสามเณรอุณฑะ
 น้องชายพระสารีบุตร

พระผู้มีพระภาคได้รับความลำบาก ด้วยการที่ภิกษุผู้อุปฐากไม่รู้พระทัยของพระ-
 องค์ ต้องเปลี่ยนอยู่บ่อยๆ ถ้าจะมีผู้สงสัยว่า เหตุใดพระพุทธรเจ้าจึงต้องมีพระอุปฐาก
 ประจำด้วย ใดๆ จะมีเป็นการยังถ้อยศกัถ์ถ้อยฐานะอยู่หรือ? เรื่องนี้ถ้าพิจารณาดูด้วยดี
 จะเห็นความจำเป็นที่พระองค์จะต้องมีพระอุปฐากประจำ หรือผู้รับใช้ใกล้ชิด เพราะ
 พระองค์ต้องทำหน้าที่ของพระพุทธรเจ้า ต้องมีการประชุมสงฆ์เป็นคราวๆ และต้อง
 ต้อนรับภุคคัลลบรรพชิตมากมาย ที่มาเฝ้าเพื่อถวายบังคมบ้าง เพื่อทูลถามปัญหาข้อ
 ข้องใจบ้าง ในบรรดาผู้มาเฝ้าเหล่านั้น ที่เป็นมาตุคามก็มีมาก จะเห็นว่าพระองค์ไม่ควร
 ประทับอยู่แต่ลำพัง แต่ก็มีนานๆ ครั้งที่พระศาสดาทรงปลีกพระองค์ไปประทับแต่ลำพัง
 ในระยะนั้นเป็นที่ทราบกันว่าพระองค์ไม่ทรงต้อนรับผู้ใด ทรงปลีกเร้นอยู่เพื่อแสวงหา
 ความสุขในปัจจุบัน ที่เรียกว่า “ทิฏฐธรรมสุขวิหาร”

ด้วยประการดังกล่าวมานี้ จึงคราวหนึ่ง เมื่อพระองค์ประทับอยู่ ณ เขตวัน
 มหาวิหาร ใกล้กรุงสาวัตถีราชธานีแห่งแคว้นโกศล พระเถระชั้นผู้ใหญ่เป็นจำนวนมาก
 มีพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น มาประชุมกันพร้อม พระผู้มีพระภาค
 ทรงปรารภในท่ามกลางสงฆ์ว่า บัดนี้พระองค์ทรงพระชราแล้ว ภิกษุผู้อุปฐากพระองค์
 บางรูปก็ทอหึงพระองค์ไปเสียเฉยๆ บางรูปวางบาตรและจีวรของพระองค์ไว้บนพื้นดิน
 แล้วเดินจากไป จึงขอให้สงฆ์เลือกภิกษุรูปใดรูปหนึ่งขึ้นรับตำแหน่งอุปฐากพระองค์
 เป็นประจำ

ภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสแล้ว มีความสังเวชสลดจิตอย่างยิ่ง พระสารีบุตร
 กราบบังคมทูลขึ้นก่อนว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นดวงตาของโลก! ข้าพระพุทธเจ้าขออาสา รับเป็นอุปฐาก

ปฏิบัติพระองค์เป็นประจำ ขอพระผู้มีพระภาคอาศัยความอนุเคราะห์รับข้าพระองค์เป็น
อุปฐากเถิด”

พระผู้มีพระภาค ตรัสตอบขอบใจพระสารีบุตร แล้วตรัสว่า “สารีบุตร! อย่า
เลย-เธออย่าทำหน้าที่อุปฐากเราเลย เธออยู่ ณ ที่ใดที่นั่นก็มีประโยชน์มาก โอวาทคำ
สั่งสอนของเธอเป็นเหมือนโอวาทของพระพุทธเจ้า เธอสามารถหมุนธรรมจักรให้เป็น
ประโยชน์สุขแก่ปวงชนเช่นกับตัวเรา ผู้ใดเข้าใกล้เธอเหมือนได้เข้าใกล้เรา ผู้ที่สนทนา
กับเธอเหมือนได้สนทนากับเรา”

ต่อจากนั้น พระมหาเถระรูปอื่น ๆ ต่างก็แสดงความจำนง จะเป็นอุปฐาก ปฏิบัติ
พระพุทธองค์เป็นประจำ แต่พระองค์ทรงห้ามเสียทั้งสิ้น เหลือแต่พระอานนท์เท่านั้น
ที่ยังคงนั่งเฉยอยู่ พระสารีบุตรจึงกล่าวเตือนพระอานนท์ขึ้นว่า

“อานนท์! เธอไม่เสนอเพื่อรับเป็นอุปฐากพระผู้มีพระภาคหรือ ทำไมจึงนั่ง
เฉยอยู่”

“ข้าแต่ท่านธรรมเสนาบดี” พระอานนท์ตอบ “อันตำแหน่งที่ขอมานั่งจะ
ประเสริฐอะไร อีกประการหนึ่งเล่า พระผู้มีพระภาคก็ทรงทราบอริยาศัยของข้าพเจ้าอยู่
ถ้าพระองค์ทรงประสงค์ ก็คงจะตรัสให้ข้าพเจ้าเป็นอุปฐากของพระองค์เอง ความรู้สึก
ของข้าพเจ้าที่มีต่อพระผู้มีพระภาคเป็นอย่างไร พระองค์ก็ทรงทราบอยู่แล้ว”

ที่ประชุมเงียบบิภูหนึ่ง ไม่มีผู้ใดไหวกายหรือวาจาเลย เงียบสงบเหมือนไม่มี
พระภิกษุอาศัยอยู่ ณ ที่นั้นเลย ภิกษุทุกรูปนั่งสงบ ไม่มีแม้แต่เสียงไอหรือจาม หรือ
อาการกระตุกกระคิก พระผู้มีพระภาคตรัสขึ้นท่ามกลางความเงียบบิภูนั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! อานนท์มีความประสงค์ที่จะอุปฐากเราอยู่แล้ว เป็นเพียงขอ
ให้สงฆ์รับทราบเท่านั้น เพราะฉะนั้นคงแทบคนเป็นกันไป อานนท์จักอุปฐากเรา”

เป็นความรอบคอบสุขุมของพระผู้มีพระภาคที่ตรัสเช่นนั้น ความจริงหากพระ
องค์จะไม่ตรัสในที่ประชุมสงฆ์ แต่ตรัสเฉพาะพระอานนท์เอง พระอานนท์ก็พอใจที่จะ
อุปฐากอยู่ใกล้ชีวิตพระองค์ตลอดเวลา แต่เพื่อจะยกย่องพระอานนท์ และให้สงฆ์รับทราบ
ในอริยาศัยของพระอานนท์ พระองค์จึงปรารภเรื่องนี้ท่ามกลางสงฆ์ ความเป็นจริง

พระอานนท์ได้ส่งสมภารมีมาเป็นเวลาหลายร้อยชาติ เพื่อตำแหน่งอันมีเกียรติ

พระอานนท์เป็นผู้รอบคอบ มองเห็นกาลไกล เมื่อพระผู้มีพระภาคและสงฆ์มอบตำแหน่งนี้ให้แล้ว จึงทูลขอเงื่อนไขบางประการดังนี้ :-

“ข้าแต่พระผู้เป็นนาถะของโลก ! เมื่อข้าพระองค์รับเป็นพุทธบูชาแล้ว ข้าพระองค์ทูลขอพระกรุณาบางประการ คือ

๑. ขอพระองค์อย่าได้ประทานจีวรอันประณีตที่มีผู้นำมาถวายแก่ข้าพระองค์เลย

๒. ขอพระองค์อย่าได้ประทานบิณฑบาตอันประณีตที่พระองค์ได้แล้ว แก่ข้าพระองค์

๓. ขอพระองค์อย่าได้ให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ ๆ เกี่ยวพันกับที่พระองค์ประทับ

๔. ขออย่าได้พาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์ซึ่งพระองค์รับไว้

“ดูก่อนอานนท์ ! เธอเห็นประโยชน์อย่างไรจึงขอเงื่อนไข ๔ ประการนี้”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทูลขอพร ๔ ประการนี้ เพื่อบำงกนิให้คนทั้งหลายตำหนิได้ ว่าข้าพระองค์รับตำแหน่งพุทธบูชา เพราะเห็นแก่ลาภสักการะ”

พระอานนท์ยังได้ทูลขึ้นอีกในบัดนั้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรมครู ! ข้ออื่นยังมีอีกคือ

๕. ขอพระองค์โปรดกรุณาเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ ซึ่งข้าพระองค์รับไว้เมื่อพระองค์ไม่อยู่

๖. ขอให้ข้าพระองค์ได้พาพุทธบริษัทเข้าเฝ้าพระองค์ได้ ในขณะที่เขามาเพื่อจะเฝ้า

๗. ถ้าข้าพระองค์มีความสงสัยเรื่องใด เมื่อใด ขอให้ได้เข้าเฝ้าทูลถามได้ทุกโอกาส”

“อานนท์ ! เธอเห็นประโยชน์อย่างไร จึงขอพร ๓ ประการนี้ !”

“ข้าพระองค์ทูลขอ เพื่อบำงกนิให้คนทั้งหลายตำหนิได้ว่า ข้าพระองค์บำรุงพระองค์อยู่ทำไมกัน เรื่องเพียงเท่านี้พระองค์ก็ไม่ทรงสงเคราะห์ ข้าแต่พระจอมมุนีข้ออื่นยังมีอีก คือ

๘. ถ้าพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาในที่ใด แก่ผู้ใด ซึ่งข้าพระองค์มิได้อยู่ด้วย ขอได้โปรดเล่าพระธรรมเทศนานั้นแก่ข้าพระองค์อีกครั้งหนึ่ง”

“อานนท์! เธอเห็นประโยชน์อย่างไร จึงขอพรข้อนี้?”

“ข้าแต่พระจอมมุนี! ข้าพระองค์ทูลขอพรข้อนี้เพื่อป้องกันมิให้คนทั้งหลายทำผิดได้ว่า คุณเกิด-พระอานนท์เล่าติดตามพระศาสดาอยู่เหมือนเงาตามตัว แต่เมื่อถามถึงพระสูตร หรือชาดก หรือคาถา ว่าสูตรนี้ ชาดกนี้ คาถานี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ใคร ที่ไหน ก็หาไม่รู้ เรื่องเพียงเท่านั้นยังไม่รู้ จะมัวติดตามพระศาสดาอยู่ทำไม เหมือนนกบอยู่ในสระบัว แต่หารู้ถึงเกสรบัวไม่”

พระพุทธองค์ ประทานพรทั้ง ๘ ประการแก่พระอานนท์พุทธอนุชาตามปรารถนา และพระอานนท์ก็รับตำแหน่งพุทธปฐากตั้งแต่นั้นมา พระผู้มีพระภาคมีพระชนมายุได้ ๕๕ พรรษา เป็นปีที่ ๒๐ จำเดิมแต่ตรัสรู้ ส่วนพระอานนท์มีอายุได้ ๕๕ ปีเช่นกัน แต่มีพรรษาได้ ๑๔ จำเดิมแต่อุปสมบท.

มหามิตร

พูดถึงความจงรักภักดีและความเคารพรักในพระผู้มีพระภาค พระอานนท์ม
อยู่อย่างสุดพรรณนา ยอมสละแม้แต่ชีวิตของท่านเพื่อพุทธองค์ได้ อย่างเช่นครั้ง
หนึ่ง พระเทวทัตร่วมกับพระเจ้าอชาตศัตรู วางแผนสังหารพระจอมมุนี โดยการปล่อย
นาฬาคีรชงกำลังตกมันและมอมเหลาเสีย ๑๖ หม้อ ช่างนาฬาคีรยงคะนองมากจน

วันนั้นเวลาเช้า พระพุทธองค์มีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เข้าสู่ครราชกฤห์
เพื่อบิณฑบาต ในขณะที่พระองค์กำลังรับอาหารจากสตรีผู้หนึ่งอยู่นั้น เสียงแปร้นแปร้น
ของนาฬาคีรดังขึ้น ประชาชนที่คอยกักถวายอาหารแก่พระผู้มีพระภาค แหกกระจาย
วิ่งเอาตัวรอด ทั้งภิกษุและอาหารเกลื่อนกลาด พระพุทธองค์เหลียวมาทางซึ่งข้างใหญ่
กำลังวิ่งมาด้วยอาการสงบ พระอานนท์พุทธอนุชาเห็นล้ามายืนเบื้องหน้าของพระผู้มีพระ
ภาค ด้วยจิตจะป้องกันชีวิตของพระศาสดาด้วยชีวิตของท่านเอง

“ หลีกไปเถิด-อานนท์ อย่าบ่อนกันเราเลย ” พระศาสดาตรัสอย่างปกติ

“ พระองค์ผู้เจริญ ! ” พระอานนท์ทูล “ ชีวิตของพระองค์มีค่ายิ่งนัก พระองค์
อยู่เพื่อเป็นประโยชน์แก่โลก เป็นดวงประทีปของโลก เป็นที่พึ่งของโลก ประคองโพธิ์
และไทรเป็นที่พึ่งของหมู่คน เหมือนน้ำเป็นที่พึ่งของหมู่ปลา และป่าเป็นที่พึ่งอาศัยของ
สัตว์จตุบาทวิบาท พระองค์อย่าเสี่ยงกับอันตรายครั้งนี้เลย ชีวิตของข้าพระองค์มีค่าน้อย
ขอให้ข้าพระองค์ได้สละสิ่งซึ่งมีค่าน้อย เพื่อรักษาสิ่งซึ่งมีค่ามาก เหมือนสละกระเบื้อง
เพื่อรักษาไว้ซึ่งแก้วมณีเถิดพระเจ้าข้า ”

“ ออkey อานนท์ ! บารมีเราได้สร้างมาดีแล้ว ไม่มีใครสามารถปลงตกาค
ลงจากชีวิตได้ ไม่ว่าสัตว์ดิรัจฉานหรือมนุษย์หรือเทวดามารพรหมใด ๆ ”

ขณะนั้นนาฟาคีรี วังมาจนจะถึงองค์พระจอมมุนีอยู่แล้ว เสียงร้องกรีดของ หมู่สตรีทั้งชั้นเป็นเสียงเดียวกัน ทุกคนอกสั่นขวัญหนี นึกว่าครั้งนี้แล้วเป็นวาระสุดท้ายที่เขาจะได้เห็นพระศาสดา ผู้บริสุทธิ์ตจวงตะวัน พระพุทธร่องค์ทรงแผ่เมตตา ซึ่งทรง อบรมมาเป็นเวลายืดยาวนานหลายแสนชาติ สรร้านอกจากพระพุทธร่องค์ กระทบเข้ากับใจ อันคลุกอยู่ด้วยความมีนเมาของนาฟาคีรี ช่างใหญ่หยุกชะงักเหมือนกระทบกับเหล็กท่อน ใหญ่ ใจซึ่งเร้าร้อนกระวนกระวายเพราะโมหะของมันสงบเย็นลง เหมือนไฟน้อยกระทบ กับอุทกธารา พลันก็ดับวูบลง มันหมอบลงแทบพระมงคบาทของพระศาสดา พระพุทธร่องค์ทรงใช้ฝ่าพระหัตถ์อันวิจิตร ซึ่งสำเร็จมาด้วยบุญญาธิการลูบศีรษะของพญาช้าง พร้อมด้วยตรัสว่า

“นาฟาคีรีเอ๋ย! เธอถือกำเนิดเป็นดิรัจฉานในชาตินี้ เพราะ กรรมอันไม่ดีของเธอในชาติก่อนแต่งตั้งให้ เธออย่าประกอบกรรมหนัก คือทำร้ายพระพุทธร่องค์เจ้าเช่นเรือกอีกเลย เพราะจะมีผลเป็นทุกข์แก่เธอ ตลอดกาลนาน”

นาฟาคีรีสงบนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วใช้วงเกล้าเคลือบพระชงฆ์ของพระผู้มีพระภาค เหมือนสารภาพผิด ความมีนเมาและทกมันปลาศนาการไปสิ้น

นี่แล พุทธานุภาพ!!

ประชาชนเห็นเป็นอัศจรรย์ พากันสักการบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้และของ หอมจำนวนมาก

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงประจวรด้วยโรคลมในพระอุทร พระอานนท์ เป็นห่วงยิ่งนัก จึงได้ปรุงยาคุ (ข้าวต้ม ต้มจนเหลว) ด้วยมือของท่านเอง แล้วน้อมนำ เข้าไปถวาย เพราะพระพุทธร่องค์เคยตรัสว่า ยาคุเป็นยาไล่ลมในท้องในลำไส้ได้ดี พระพุทธร่องค์ตรัสถามว่า

“อานนท์! เธอได้ยาคุมาจากไหน?”

“ข้าพระองค์ปรุงเอง พระเจ้าข้า”

“อานนท์! ทำไมเธอจึงทำอย่างนี้ เธอทำสิ่งที่ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ เธอทราบมิใช่หรือว่า สมณะไม่ควรปรุงอาหารเอง ทำไมเธอจึงมักมากถึงปานนี้ เอาไป เทเสียเถิดอานนท์ เราไม่รับยาคุของเธออีก”

พระอานนท์คงก้มหน้าหนึ่ง ท่านมิได้ปริปากโต้แย้งเลยแม้แต่น้อย ท่านเป็นผู้ น่าสงสารอะไรเช่นนั้น!

ครั้งหนึ่งพระกายของพระผู้มีพระภาคหมักหมมด้วยสิ่งเป็นโทษ เป็นเหตุให้ทรง อี้ออก มีพุทธประสงค์จะเสวยยาระบาย พระอานนท์ทราบแล้วจึงไปหาหมอชีวกโกมารภัจ แจ้งเรื่องนี้ให้ทราบ หมอเรียนท่านว่า ขอให้ท่านกราบทูลให้พระองค์ทรงพักผ่อน เพื่อให้พระกายชุ่มชื้นสัก ๒ - ๓ วัน พระอานนท์ก็กระทำตามนั้น ได้เวลาแล้วท่านก็ไปหา หมออีก หมอชีวกได้ปรุงยาระบายพิเศษอบด้วยก้านอบลสามก้าน ถวายให้พระผู้มีพระภาค สุขุม มิใช่เสวย ปรากฏว่าทรงระบายถึงสามสิบครั้ง

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่นิโครธาราม นครกบิลพัสดุ์ พระองค์ เพิ่งทรงฟื้นจากไข้หนักไม่นาน ท้าวมหานามเข้าเฝ้าและทูลถามปัญหาหนักๆ เช่นปัญหา ว่า ญาณเกิดก่อนสมาธิหรือสมาธิเกิดก่อนญาณ ท่านอานนท์เห็นว่าจะเป็นการลำบากแก่ พระผู้มีพระภาค จึงจับพระหัตถ์ท้าวมหานามนำเสด็จออกไปข้างนอก และแก้ปัญหานั้น เสียเอง

อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธองค์ประทับ ณ นครเวสาลี ทรงประจวรหนัก และ ทรงใช้ความเพียรขับไล่อาพาธนั้นจนหาย พระอานนท์ทูลความในใจของท่านแก่พระผู้มี พระภาคว่า

พระองค์ผู้ทรงเจริญ! เมื่อพระองค์ทรงประจวรอยู่นั้น ข้าพระองค์กลุ้มใจเป็น ที่สุด กายของข้าพระองค์เหมือนงอมระงมไปด้วยความรู้สึกเหมือนว่า ทิศทั้งหลายมีคมน์ แต่ข้าพระองค์ก็เบาใจอยู่หน่อยหนึ่ง ว่าพระองค์คงจักไม่ปรินิพพาน จนกว่าจะได้ประชุม สงฆ์แล้วตรัสพระพุทธพจน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

พระอานนท์นั่นเอง เป็นผู้ออกแบบจิวรของพระสงฆ์ ซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าดำรงชีวิตอยู่มาจนบัดนี้ นับว่าเป็นแบบเครื่องแต่งกายเก่าแก่ที่สุดในโลก และยังทันสมัยอยู่เสมอ เข้าได้ทุกการทุกงาน

ครั้งหนึ่งท่านตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปสู่ทักษิณาคีรีชนบท พระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็นคันทนาของชาวมคธเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีคันทนาสั้น ๆ คั่นในระหว่าง แล้วตรัสถามพระอานนท์ว่า

“อานนท์! เธอจะทำจิวรแบบนาของชาวมคธนี้ได้หรือไม่?”

“ลองทำดูก่อน พระเจ้าข้า” ท่านทูลตอบ

ต่อมาท่านได้ทำการตัดเย็บจิวรแบบคันทนาของชาวมคธนั้น แล้วนำขึ้นทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณา พระพุทธองค์ทอดพระเนตรแล้วเห็นชอบด้วย รับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายใช้จิวรที่ตัดและเย็บแบบที่ท่านอานนท์ออกแบบนั้น พร้อมกันนั้นได้ตรัสชมเชยท่านอานนท์ท่ามกลางสงฆ์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! อานนท์เป็นคนฉลาดมีปัญญา สามารถเข้าใจในคำที่เราพูดแต่โดยย่อได้โดยทั่วถึง”

พูดถึงเรื่องประหยัค หรือใช้สิ่งของให้คุ้มค่า พระอานนท์ก็เป็นผู้ประหยัคและฉลาดในเรื่องนี้มาก ดังครั้งหนึ่งหลังพุทธปรินิพพาน ท่านเดินทางโดยทางเรือไปสู่นครโกสัมพี เพื่อประกาศสงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนะ, พระหัตถ์ตามรับสั่งของพระผู้มีพระภาค ขึ้นจากเรือแล้วท่านเข้าอาศัยพัก ณ อุทยาน ของพระเจ้าอุเทน ราชานแห่งนครนั้น ขณะนั้นพระเจ้าอุเทนและพระมเหสีประทับอยู่ ณ พระราชอุทยาน พระมเหสีทรงทราบว่พระอานนท์มาก็ทรงโสมนัส ทูลลาพระสวามีไปเยี่ยมพระอานนท์ สนทนาพอเป็นสัมิโมทนียกถาแล้ว พระอานนท์แสดงธรรมเป็นที่เลื่อมใสจับจิตยิ่งนัก พระนางได้ถวายจิวรจำนวน ๕๐๐ ผืน ในเวลาต่อมาแต่ท่านอานนท์ พระเจ้าอุเทนทรงทราบเรื่องนั้นแทนที่จะทรงพิโรธพระมเหสี กลับทรงกำหนดให้ท่านอานนท์ว่ารับจิวรไปทำไมมากมายหลายร้อยผืน จะไปตั้งร้านขายจิวรหรืออย่างไร เมื่อมีโอกาสได้พบพระอานนท์ พระองค์จึงเรียนถามว่า

“พระคุณเจ้า! ทราบว่า พระมเหสีถวายจีวรพระคุณเจ้า ๕๐๐ ผืน พระคุณเจ้ารับไว้ทั้งหมดหรือ?”

“ขอถวายพระพร อาตมาภาพรับไว้ทั้งหมด” พระอานนท์ทูล

“พระคุณเจ้ารับไว้ทำไมมากมายนัก?”

“เพื่อแบ่งถวายภิกษุทั้งหลายผู้มีจีวรเก่าคร่ำคร่า”

“จะเอาจีวรเก่าคร่ำคร่าไปทำอะไร?”

“เอาไปทำเพดาน”

“จะเอาผ้าเพดานเก่าไปทำอะไร?”

“เอาไปทำผ้าปูที่นอน”

“จะเอาผ้าปูที่นอนเก่าไปทำอะไร?”

“เอาไปทำผ้าปูพื้น”

“เอาผ้าปูพื้นเก่าไปทำอะไร?”

“เอาไปทำผ้าเช็ดเท้า”

“จะเอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปทำอะไร?”

“เอาไปทำผ้าเช็ดธุลี”

“จะเอาผ้าเช็ดธุลีเก่าไปทำอะไร?”

“เอาไปโชลกขย่ำกับโคลนแล้วฉาบทาฝา”

พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสว่ สมณศากยบุตรเป็นผู้ประหยัด ใช้จ่ายไม่ให้เสียเปล่า จึงถวายจีวรแก่พระอานนท์อีก ๕๐๐ ผืน

พระอานนท์นอกจากเป็นผู้กตัญญูต่อผู้ใหญ่แล้ว ยังสำนึกแม้ในอุปการะของผู้น้อยด้วย ศิษย์ของท่านเองที่กระทำดีต่อท่านเป็นพิเศษ ท่านก็อนุเคราะห์เป็นพิเศษ เช่น กราวหนึ่งท่านได้จีวรมาเป็นจำนวนร้อยๆ ผืน ซึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลถวาย ท่านระลึกถึงศิษย์รูปหนึ่งของท่านซึ่งทำอุปการะปฏิบัติต่อท่านดี มีการถวายน้ำล้างหน้า ไม่ชำระพื้น บัควากเสนาสนะ ที่อาศัย เวจจุกฏี เรือนไฟ นวมมือนวมเท้า เป็นต้น

แปลว่าศิษย์ผู้นั้นปฏิบัติต่อท่านมากกว่าศิษย์อื่น ๆ และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ท่านจึงมอบ
 จีวรที่ได้มาทั้งหมดแก่ศิษย์รูปดังกล่าวนี้

เนื่องจากพระภิกษุรูปนี้เป็นพระดีจริงๆ จึงนำจีวรที่อุปฌายะมอบให้ไปแจกภิกษุ
 ผู้ร่วมอุปฌายะเดียวกันจนหมดสิ้น คุณเหมือนจะเป็นความประสงค์ของพระอานนท์ที่จะให้
 เป็นเช่นนั้นด้วย ภิกษุทั้งหลายไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลถามว่า

“พระเจ้าข้า – อคติ หรือความเห็นแก่หน้ายังมีแก่พระโสคาบันหรือ?”

“มีเรื่องอะไรหรือ-ภิกษุ?”

เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสว่า
 “ภิกษุทั้งหลาย! การทำเพราะเห็นแก่หน้า หรืออคติหาไม่มีแต่อานนท์ไม่ แต่ที่อานนท์
 ทำเช่นนั้น ก็เพราะระลึกถึงอุปการะของศิษย์ผู้นั้น ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบต่อเธอ
 เหลือเกิน ภิกษุทั้งหลาย! ชื่นชื่อว่าอุปการะผู้อื่นเมื่อน้อย อันบัณฑิตพึงระลึกถึงและหา
 ทางตอบแทนในโอกาสอันควร”

กับพระนางมหาปชาบดี

พระอานนที่เป็นผู้จัดเมตตากรรณ ทนเห็นความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นไม่ได้ คอยเป็นธุระช่วยเหลือเท่าที่สามารถ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร ดังเช่นเรื่องเกี่ยวกับพระนางมหาปชาบดี โคตม เป็นต้น

พระนางทรงเลื่อมใสและรักใคร่ในพระผู้มีพระภาคยิ่งนัก คราวหนึ่งทรงปรารภว่า ศากยวงศ์อื่น ๆ ได้ถวายสิ่งของแด่พระผู้มีพระภาคบ้าง ได้ออกบวชตามบ้าง แต่ส่วนพระนางเองยังมิได้ทำอะไรเป็นชนเป็นอันเพื่อพระพุทธองค์เลย จึงตัดสินใจจะถวายจิวแด่พระผู้มีพระภาค พระนางเริ่มตงแต่บนผ้ายอง ทอเอง ตัดและเย็บเองย้อมเอง เสร็จเรียบร้อยแล้วนำไปถวายพระศาสดา

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค หม่อมฉันทำจิวผืนนี้ด้วยมือของตนเองโดยตลอดตั้งแต่เริ่มต้น ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับเพื่ออนุเคราะห์หม่อมฉันด้วยเถิด”

“อย่าเลย อย่าถวายตกาศเลย ขอพระนางได้นำไปถวายพระภิกษุรูปอื่นเถิด ตกาศที่จิวใช้อยู่แล้ว” พระศาสดาทรงปฏิเสธอย่างอ่อนโยน

พระนางอ้อนวอนถึงสามครั้ง แต่พระศาสดาก็ก็นำทรงรับไม่ คงยืนยั้นอย่างเดิม พระนางถึงแก่โทมนัสเป็นอย่างยิ่ง ไม่อาจจะทรงกลั่นอัสสุชลไว้ได้ ทรงน้อมพระทัยที่อุทิศให้ทั้งพระทัยทำเองโดยตลอด ยิ่งระลึกถึงความหลังครั้งอดีต ที่เคยโอบอุ้มเลี้ยงดูพระพุทธองค์มาตั้งแต่เยาว์วัยด้วยแล้ว ยิ่งน้อมพระทัยหนักขึ้น พระนางทรงก้มแสง นำจิวผืนนั้นไปสู่สำนักพระสารีบุตร เล่าเรื่องให้ท่านทราบ และกล่าวว่า

“ขอพระคุณเจ้าได้โปรดรับจิวผืนนี้ไว้ด้วยเถิด เพื่ออนุเคราะห์ข้าพเจ้า”

พระสารีบุตรทราบเรื่องแล้วก็หารับไม่ แนะนำให้นำไปถวายพระภิกษุรูปอื่น และปรากฏว่าไม่มีใครรับจิวรผืนนั้นเลย พระนางยังเสียพระทัยเป็นพันทวี

ในที่สุดพระพุทธองค์รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วให้พระนางถวายแก่พระภิกษุ บวชใหม่รูปหนึ่ง แล้วทรงปลอบให้พระนางคลายจากความเศร้าโศก และให้รำเริง บันเทิงด้วยบุญญกิริยาอันยิ่งใหญ่ขึ้นว่า

“ดูก่อนโคตมี! ผ้าที่ท่านถวายแล้วนี้ ได้ชื่อว่าถวายสงฆ์ ซึ่งมีพระพุทธเจ้า เป็นประมุข ผลานิสงฆ์มีมากกว่าการถวายเป็นส่วนบุคคลแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง หรือกว่า การถวายแก่พระพุทธเจ้าเอง โคตมีเอ๋ย! การที่ตกตาคไม่รับจิวรของท่านนั้น มิใช่เพราะ ใจไม่ได้ระกำอะไร แต่เพราะมุ่งประโยชน์อันสูงสุดที่จะพึงมีแก่ท่านเอง ปาฏิปุคคลิก ทานใด ๆ จะมีผลเท่าสังฆทานหาได้ไม่”

“อานนท์เอ๋ย!” พระพุทธองค์ผินพระพักตร์ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ “ข้อที่ เร่อ่อนวอนเราเพื่อรับจิวรของพระนางโคตมี โดยอ้างว่าพระนางมีอุปการะมากแก่เรา เคยเลี้ยงดูเคยให้น้ำนม และถือว่าเป็นผู้มีอุปการะมากนั้น เราก็ก็นอนอยู่ แต่เพราะเห็น อย่างนั้นนั่นเอง เราจึงต้องการให้พระนางได้รับประโยชน์อันไพศาล โดยการนำจิวร ถวายแก่สงฆ์ ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข อานนท์เอ๋ย! การที่บุคคลได้อาศัยผู้ใดแล้ว ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ไ้คงเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น การที่จะตอบแทนผู้นั้นมีใช่เป็นสิ่งที่ทำได้โดยง่ายเลย การทำตอบแทนด้วยการถวายข้าว น้ำและเครื่องใช้ต่าง ๆ และการเคารพกราบไหว้ เป็นต้น ยังเป็นสิ่งที่เล็กน้อย คือไม่ สามารถตอบแทนคุณความดีของท่านผู้นั้นได้ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น

“อานนท์! ปาฏิปุคคลิกทานมีอยู่ ๑๔ ชนิด คือ :-

๑. ของที่ถวายแก่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. ของที่ถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า
๓. ของที่ถวายแก่พระอรหันตสาวก
๔. ของที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน

๕. ของที่ถวายแก่พระอนาคามิ
๖. ของที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอนาคามิผล
๗. ของที่ถวายแก่พระสกทาคามิ
๘. ของที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุสกทาคามิผล
๙. ของที่ถวายแก่พระโศคาบัน
๑๐. ของที่ถวายแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโศคาปัตติผล
๑๑. ของที่ให้แก่คนภายนอกพุทธศาสนา ซึ่งปราศจากกามราคะ
๑๒. ของที่ให้แก่ปุถุชนผู้มีศีล
๑๓. ของที่ให้แก่ปุถุชนผู้ทุศีล
๑๔. ของที่ให้แก่สัตว์ดิรัจฉาน

“อานนท์! ของที่ให้แก่สัตว์ดิรัจฉานยังมีผลมาก ผลไพศาล อานนท์! คราวหนึ่งเราเคยกล่าวแก่ปริพพาชกผู้หนึ่งว่า บุคคลที่เฝ้าล้างภาชนะลงในดินด้วยตั้งใจว่า ขอให้สัตว์ในดินได้อาศัยอาหารที่ติดน้ำล้างภาชนะนั้นได้ก็มิเกินเลย แม้เพียงเท่านั้นเรายังกล่าวว่าผู้กระทำได้ประสบบุญแล้วเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นจะกล่าวไปใย ในทานที่บุคคลให้แล้วแก่ปุถุชนผู้มีศีล หรือผู้ทุศีล จนถึงแก่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะไม่มีผลมากเล่า แต่ทั้งหมคนเป็นปาฏิปคคณิกทาน คือทานที่ให้เจาะจงบุคคล เรากล่าวว่าปาฏิปคคณิกทานใด ๆ จะมีผลเท่าสังฆทานมิได้เลย

“อานนท์เอ๋ย! ต่อไปเบื้องหน้าจักมีแต่โคตรภุสงฆ์ คือสงฆ์ผู้ทุศีล มีธรรมทราม สักแต่ว่ามีกาสาวพัสตร์พันคอ การให้ทานแก่ภิกษุผู้ทุศีล เห็นปานนั้นแต่อุทิศสงฆ์ยังเป็นทานที่มีผลมาก มีอานิสงส์ไพศาลประมาณมิได้”

แล้วทรงหันไปตรัสแก่พระนางผู้มีจิวรอันจักถวายว่า

“ดูก่อนโคตมี! เพราะฉะนั้นการที่ท่านได้ถวายจิวรแก่สงฆ์ซึ่งมีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุขในครั้งนั้น จึงจักเป็นโชคลาภอันประเสริฐยิ่งแล้ว”

พระนางมหาปชาบดี โคตมี ทรงเลื่อมใสศรัทธา प्रารณนาจะบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาค เคยทูลอ้อนวอนขออนุญาตบวชเป็นภิกษุณี ตั้งแต่พระผู้มีพระภาค

ประทับอยู่ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต ทรง
 อ้อนวอนครั้งแล้วครั้งเล่า แต่พระพุทธองค์ก็หาทรงอนุญาตไม่ จนกระทั่งพระผู้มี
 พระภาคเสด็จออกจากนครกบิลพัสดุ์ ไปประทับ ณ กรุงเวสาลี ประทับอยู่ที่กุฎาคาร
 ศาลาป่ามหาวัน

พระนางโคตมีพร้อมด้วยสตรีศากยวงศ์หลายพระองค์ ทรงตัดสินใจพระทัยอย่าง
 เด็ดเดี่ยวที่จะบวชเป็นภิกษุณี จึงพร้อมกันปลงพระเกศา นุ่งห่มผ้ากาสาละ สีเสียดจาก
 กรุงกบิลพัสดุ์ด้วยพระบาทเปล่าไปสู่นครเวสาลีที่ประทับของพระศาสดา ทูลขอบรรพชา
 อุปสมบท แต่พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงอนุญาตตามเคย พระนางเสียพระทัยและขมขื่นยิ่งนัก
 มาประทับยืนร้องไห้อยู่ที่ประตูป่ามหาวัน

พระอานนท์มาพบพระนางเข้า ทราบเรื่องโดยตลอดแล้วมีใจกรุณาปรารถนาจะ
 ช่วยเหลือ จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลอ้อนวอนเพื่อประทานอุปสมบทแก่พระนางโคตมี

“พระองค์ผู้เจริญ!” ตอนหนึ่งพระอานนท์ทูล “พระนางโคตมี พระน้านาง
 ของพระองค์ บัดนี้ปลงพระเกศาแล้วนุ่งห่มผ้ากาสาละ มีพระวรกายขมุกขมอม เพราะ
 เสียดโดยพระบาทมาจากนครกบิลพัสดุ์ พระวรกายแปดเปื้อนไปด้วยธุลี แต่ทว่าคำนึงถึง
 ความลำบากเรื่องนั้นไม่ มุ่งพระทัยแต่ในเรื่องบรรพชาอุปสมบท พระนางเป็นผู้มีอุปการะ
 มากต่อพระองค์ เป็นผู้ประทานชีรธาราทนพระมารดา ขอพระองค์ได้ทรงอนุเคราะห์
 พระนางเถิด ขอให้พระนางได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีตามพระประสงค์เถิด”

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วตรัสว่า “อานนท์! เรื่องที่พระนาง
 มีอุปการะมากต่อเรานั้น เราสำนึกอยู่ แต่เธอต้องไม่ลืมว่า เราเป็นธรรมราชาต้องรับ
 ฝึกชอบในสังฆมณฑล จะเอาเรื่องส่วนตัวมาปะปนกับเรื่องความเสื่อมความเจริญของ
 ส่วนรวมก็ต้องตรองให้ถี่ก่อน อานนท์! ถ้าเปรียบสังฆมณฑลของเราเป็นน้ำข้าว การที่
 ยอมให้สตรีมาบวชในธรรมวินัยนี้ ก็เหมือนปล่อยตัวเพลี้ยตัวแมลงลงในน้ำข้าวนี้ รัง
 แต่จะทำความพินาศวอดวายให้แก่ข้าวอย่างไม่ต้องสงสัย อานนท์! เราเคยพูดเสมอ
 มิใช่หรือ ว่า สตรีที่บุรุษเอาใจเข้าไปช้อนนั้น เป็นมลทินอย่างยิ่งของพรหมจรรย์ อานนท์

เอ๋ย! ถ้าศาสนาของเราจะพึงอยู่ได้ ๑,๐๐๐ ปี แต่หากมีสตรีมาบวชด้วยจะอยู่ได้ ๕๐๐ ปี เท่านั้น หรือสมมติว่า ศาสนาของเราจะพึงดำรงอยู่ได้ ๕๐๐ ปี เมื่อมีสตรีมาบวชใน ธรรมวินัยด้วยก็จะทอนลงเหลือเพียงครึ่งเดียว คือ ๒๕๐ ปี อย่างเดียว อานนท์! เธออย่า พอใจชวนขยายให้มีภิกษุณีขึ้นในศาสนาเลย จะเป็นเรื่องลำบากในภายหลัง”

พระอานนท์ผู้อันเมตตา กรุณา เตือนอยู่เสมอ กระทำความพยายามต่อ ได้ทูล พระผู้มีพระภาคว่า

“พระองค์ผู้เจริญ! ถ้าสตรีได้บวชในธรรมวินัยของพระองค์ นางจะสามารถ หรือไม่ ที่จะบรรลุคุณวิเศษมีโสคาปัตติผล เป็นต้น ?”

“อาจทีเดียว – พระอานนท์! นางสามารถจะทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ มีโสคา- ปัตติผล เป็นต้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ถ้าอย่างนั้นขอพระองค์โปรดประทานอนุญาตให้พระ นางโคตมีบวชเถิด พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์ประทับนั่งอยู่อีกครู่หนึ่งแล้วตรัสว่า “อานนท์ ถ้าพระนางโคตมี สามารถรับครุธรรม ๘ ประการได้ ก็เป็นอันว่าพระนางได้บรรพชาอุปสมบทสม ปรารถนา ครุธรรม ๘ ประการนั้นดังนี้

๑. ภิกษุณีแม้อบวชแล้วตั้ง ๑๐๐ ปี ก็ต้องทำการอภิเวท การลุกขึ้นต้อนรับ อัญชลิกรรมและสามจิกรรม แก่ภิกษุแม้อบวชแล้วในวันนั้น

๒. ภิกษุณีต้องไม่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ

๓. ภิกษุณีต้องถามวันอุโบสถและเข้าไปรับโอวาทจากภิกษุทุกกึ่งเดือน

๔. ภิกษุณีจำพรรษาแล้วต้องปวารณา คือเปิดโอกาสให้ตักเตือนสั่งสอนจาก สำนักทั้งสอง คือทั้งจากภิกษุสงฆ์และจากภิกษุณีสงฆ์

๕. ภิกษุณีต้องอาบตักน้ำ เช่น สักขาทิเสสแล้ว ต้องประพฤติมานัตต์ ตลอด ๑๕ วันในสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือทั้งในภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

๖. นางสิกขมานา คือสตรีที่เตรียมจะบวชเป็นภิกษุณี จะต้องประพฤติปฏิบัติ ๖ ข้อ คือตั้งแต่ข้อ ๑ ถึงข้อ ๖ ให้ครบบริบูรณ์ตลอดเวลา ๒ ปี ขาดไม่ได้ ถ้าขาดลงจะต้องตั้งต้นใหม่ เมื่อทำได้ครบแล้วต้องอุปสมบทในสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย

๗. ภิกษุณีต้องไม่ด่าว่าเปรยบเปรย หรือบริภาษภิกษุไม่ว่าในกรณีใด ๆ

๘. ตั้งแต่วันเป็นต้นไป ห้ามภิกษุณีว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ ให้ภิกษุว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุณีได้ฝ่ายเดียว

“ดูก่อนอานนท์! นี่แลกรุทธรมทั้ง ๘ ประการ ซึ่งภิกษุณีจะต้องสักการะเคารพ นับถือ บูชาตลอดชีวิต จะล่วงละเมิดมิได้”

พระอานนท์จำกรุทธรม ๘ ประการได้แล้วทูลลาพระผู้มีพระภาคไปเฝ้าพระนางโคตมี เล่าบอกถึงเงื่อนไข ๘ ประการตามพุทธคำรัส แล้วกล่าวว่า

“โคตมี ท่านพอจะรับกรุทธรม ๘ ประการนี้ได้อยู่หรือ ? ถ้าท่านรับได้อันนี้ แหละเป็นบรรพชาอุปสมบทของท่าน พระผู้มีพระภาคตรัสมาอย่างนี้” *

พระนางโคตมีปลื้มพระทัยยิ่งนัก พระนางเป็นเหมือนสุภาพสตรีซึ่งอาบน้ำชำระกายอย่างดีแล้ว นุ่งห่มด้วยผ้าใหม่มีราคา ประพรมน้ำหอมเรียบร้อย แล้วมีพวงมาลัยซึ่งทำด้วยดอกไม้หอมลอยลงสวมศีรษะ สตรีนั้นหรือจะไม่พอใจ ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั้น พระนางทรงรับกรุทธรม ๘ ประการทันที และปฏิญาณว่าจะประพฤติปฏิบัติให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ตลอดชีวิต

ทำไมพระพุทธองค์ จึงไม่ทรงประสงค์ให้สตรีได้บวชเป็นภิกษุณี ? เหตุผลแจ่มแจ้งอยู่แล้วในพระคำรัสของพระองค์ น่าจะทรงเกรงความยุ่งเหยิงอันจะพึงเกิดขึ้นในภายหลัง ในกรุทธรม ๘ ก็มีอยู่ข้อหนึ่งซึ่งบัญญัติว่า ภิกษุณีจะต้องอยู่อาวาสเดียวกับพระสงฆ์ แยกสำนักไปตั้งอิสระอยู่ต่างหากไม่ได้ แต่คงจะให้แบ่งเขตกัน มิใช่อยู่ปะปนกัน เรื่องที่ทรงห้ามมิให้ภิกษุณีแยกไปตั้งสำนักต่างหากนั้น เป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้ง่าย คือภิกษุณีคุ้มครองรักษาตัวเองไม่ได้ พวกอันธพาลอาจจะบุ่มบ่ามเข้าไปก่อวุ่นให้ได้รับความเดือดร้อน

คราวนี้มาถึงปัญหาอีกข้อหนึ่งว่า ที่แรกดูเหมือนจะเป็นความประสงค์ของพระพุทธองค์จริง ๆ ที่จะไม่ยอมให้ภิกษุณีมีขึ้นในศาสนา แต่มายอมจำนนต่อเหตุผลของพระอานนท์หรืออย่างไร จึงยอมในภายหลัง

เรื่องนี่กล่าวกันว่า พระพุทธองค์จะยอมจำนนต่อเหตุผลของพระอานนท์ก็หา มิได้ แต่พระองค์ต้องการให้เป็นเรื่องยาก คือให้บวชได้โดยยาก เพื่อภิกษุณีจะได้ถนอมสิ่งที่ตนได้มาโดยยากนั้น และต้องการพิสูจน์ความแน่วแน่เด็ดเดี่ยวของพระนางโคตมี ค่ายว่าจะจริงแค่ไหน

อย่างไรก็ตามเรื่องนี้ พระพุทธองค์ น่าจะไม่ประสงค์ให้ ภิกษุณี มีขึ้นในศาสนาจริง ๆ แต่ที่ยอมนั้นยอมอย่างขັกไม่ได้ และจะเห็นว่าเมื่อยอมโดยขັกไม่ได้แล้ว พระองค์ก็ทรงวางระเบียบไว้อย่างถึยิบ เพื่อบีบคั้นให้ภิกษุณีหมดไปโดยเร็ว สิกขาบทที่มีในพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์มีเพียง ๑๕๐ ข้อ หรือที่เราเรารู้ ๆ กันว่า พระสงฆ์มีศีล ๒๒๗ ข้อ แต่ภิกษุณีมีถึง ๓๑๑ ข้อ อาบัติเบา ๆ ของพระ แต่เมื่อภิกษุณีทำเข้ากลายเป็นเรื่องหนัก แปลว่าพระพุทธองค์ประสงค์ให้ภิกษุณีหมดไปโดยเร็ว และความประสงค์ของพระองค์ก็สัมฤทธิ์ผล ปรากฏว่าในสมัยที่พระองค์นิพพานนั้น มิได้มีเรื่องกล่าวถึงภิกษุณีเลย สันนิษฐานกันว่าภิกษุณีอาจจะหมดแล้วก็ได้ มาไล่ขึ้นอย่างไรในสมัยพระเจ้าอโศกอีก ไม่ทราบ ชื่อน่าคิดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ปวัตตินี (หมายถึงอุปนายะผู้ให้ภิกษุณีบวช) องค์หนึ่งบวชภิกษุณีได้ ๑ รูปต่อ ๑ ปี และต้องเว้นไป ๑ ปี จึงจะบวชได้อีกรูปหนึ่ง แบบนั้นหมดแน่ บางท่านให้เหตุผลเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การที่พระพุทธเจ้าไม่ประสงค์ให้มีภิกษุณีนั้น เพราะต้องการให้สตรีเป็นกองเสบียง การบวชเหมือนการออกรบ กองทัพถ้าไม่มีเสบียงก็ไปไม่ไหว ให้ผู้หญิงไว้เป็นกองเสบียงบำรุงศาสนจักร ซึ่งมีพระเป็นทหารและพระพุทธองค์นั้นเป็นธรรมราชา

อีกอย่างหนึ่งที่ไม่ทรงยอมให้บวช ก็เพราะมีพระกรุณาต่อสตรี ไม่ต้องการให้สตรีต้องลำบาก การบวชเป็นเรื่องยาก เป็นเรื่องผจญภัยนานาประการ ผู้บวชอยู่ได้ต้องเป็นคนเข้มแข็งมิใช่คนอ่อนแอ สตรีเป็นเพศอ่อนแอ พระพุทธองค์ไม่ต้องการให้ลำบาก

เรื่องที่มีลักษณะบัพัญญติมากสำหรับภิกษุณีนั่น บางท่านให้เหตุผลว่า เพราะ
 ภิกษุณีเป็นลูกหญิงของพระพุทธเจ้า ธรรมคาลูกหญิงก็ต้องเป็นห่วงมากกว่าลูกชาย
 และมีข้อห้ามมากกว่า จะปล่อยเหมือนลูกชายไม่ได้ ทั้งนี้ก็ด้วยความหวังดี ห่วงความสุข
 ความเจริญนั่นเอง.

ความอัครัยแห่งธรรมวินัย

ปัจฉิมยามแห่งราตรี ฝนซึ่งตกหนักมาแต่ปฐมยาม ได้เริ่มสร้างซาลงบ้าง แล้ว ทวชนาครกำลังล่องเข้าสู่ันทรารมณอันสนิท ใครจะนึกบ้างว่าในยามนมมมนุษย์ กลุ่มหนึ่ง กำลังทำความพยายามเข้าไปสู่พระนคร เพื่อทรมัยสมบัติซึ่งตนมิได้ลงแรง หามาเลย ถูกแล้ว! เขามีอาชีพเป็นโจร ประตุมืองปัดสนิท มียามรักษาการณ์แข็งแรง เข้าประชุมปรึกษากันตั้งแต่ปฐมยามว่า จะหาทางเข้าพระนครได้โดยวิธีใด ในที่สุดเมื่อใกล้ปัจฉิมยามเข้ามา เขาจึงตกลงกันว่าจะต้องเข้าไปทางที่ระบายน้ำ กัน นนพวกเขามีได้นอนเลย

จริงที่เดียว! บุคคลผู้หลับน้อยคั่นนาน หรือบางทีมิได้หลับเลยในราตรีนั้น มีอยู่ ๕ จำพวก คือ

๑. หญิงผู้ปฏิบัติชาย หวังให้เขาชม
๒. ชายผู้ปฏิบัติหญิง รำพึงถึงเธอด้วยดวงจิตที่จดจ่อ
๓. โจรมุ่งหมายทรัพย์ของผู้อื่น หาทางจะขโมยหรือปล้น
๔. พระราชากังวลด้วยพระราชภารกิจ
๕. สมณะผู้ทำความเพียรเพื่อละกิเลส

หญิงชายปฏิบัติ	หวังชม เชนา
โจรมุ่งหมายทรัพย์สม	บัตปล้น
ราชนักกิจกังวล	มากอยู่
พระอยากละกิเลสพ้น	หลับน้อยคั่นนาน

บุคคล ๓ ประเภทหลัง คือ โจร พระราชา และสมณะนั้น แม้จะหลับน้อย แต่เมื่อถึงเวลาที่จะหลับ คือสิ้นภาระหน้าที่แล้ว ก็สามารถหลับได้อย่างง่ายดายและสงบ แต่สองประเภทแรกสิ เมื่อยังไม่หลับก็ยากที่จะข่มตาให้หลับลงได้ เมื่อหลับก็หลับได้ไม่สนิท คอยพลิกฟื้นตื่นผวาอยู่ร่ำไป เต็มไปด้วยความกระสับกระส่ายกระวนกระวายรุ่มร้อน ภาพแห่งคนรักคอยแต่ฉายเข้ามาในความรู้สึกตลอดเวลา ความรักเป็นความร้ายที่เกี่ยวทรมาณคนทั้งโลกให้บอบช้ำตรอมตรม

โจรพวกนั้นเข้าไปในท่อน้ำสำเร็จสมประสงค์ แล้วทำลายอุโมงค์ในตระกูลที่มั่งคั่งตระกูลหนึ่ง ได้แก้วแหวนเงินทองไปเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งถุงเงินด้วยก็นำไปแบ่งกัน ณ ที่แห่งหนึ่ง แต่บังเอิญเขาได้ลืมถุงเงินไว้ เพราะมีของอื่นมากหลายจนนำไปแทบจะไม่หมด

เมื่อเจ้าของทรัพย์ต้นขึ้นทราบเหตุในตอนเช้า จึงออกติดตาม และมาพบร่องรอยตรงที่โจรแบ่งของกัน แล้วตามรอยของชวานาคคนนั้นไป พอตรอยเท้าไปหยุดลงที่กองฝุ่น เขาลองเขี่ยดูก็ปรากฏถุงเงินมากหลาย จึงแน่ใจว่าชวานาซึ่งกำลังไถนาอยู่นั้นเป็นโจร ช่วยกันก็เสียจนบอบช้ำ แล้วนำตัวไปถวายพระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชาทรงทราบเรื่องราว แล้วรับสั่งให้ประหารชีวิต ราชบุรุษเข็นเขาค้วยหวายครึ่งละหลายๆ เส้น แล้วนำไปสู่ตะแลงแกง

ในขณะที่กำลังถูกนำไปสู่ที่ฆ่านั้นเอง เขาพำอยู่เรื่องเดียว คือข้อความที่พระศาสดาตรัสกับพระอานนท์ “ดูก่อนอานนท์! เธอเห็นอสรพิษไหม?” “เห็นพระเจ้าข้า” เมื่อถูกเข็นค้วยหวายเขาก็พูดคำนี้ “ดูก่อนอานนท์! เธอเห็นอสรพิษไหม?” “เห็นพระเจ้าข้า” จนราชบุรุษประหลาดใจ จึงถามข้อความนั้น เขาบอกว่าถ้านำเขาไปเฝ้าพระราชาเขาจึงจะบอก ราชบุรุษนำตัวไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ตรัสว่า

“ดูก่อนกสกะ! เพราะเหตุไรเธอจึงกล่าวถึงพระคำรัสแห่งพระศาสดาและพระพุทธรูปอานนท์?”

“ท้าว!” เขาทูล “ข้าพระองค์มิได้เป็นโจร แต่ข้าพระองค์เป็นคนทำนาหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต” แล้วเขาก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้พระราชาทราบ

จอมเสนาแห่งแคว้นโกศลสลับค่านันแล้ว ทรงดำริว่า ชายผู้^๕อ้างเอกอัครบุรุษ
รัตน์ คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพยาน การลงโทษบุรุษเห็นปานนี้โดยมิได้สอบสวน
ให้แน่นอน อาจเป็นเหตุให้เราต้องเสียใจไปตลอดชีวิต ทรงดำริอย่างนั้นแล้วจึงรับสั่งให้
คุมบุรุษผู้นั้นไว้ก่อน

เย็นวันนั้นพระองค์เสด็จไปเฝ้าพระศาสดา และให้นำชาวนา^๕นั้นไปท่วย เมื่อ
ถวายบังคมแล้วจึงทูลถามว่า

“พระองค์ผู้เจริญ ! เช้าวัน^๕นี้พระองค์และพระคุณเจ้าอนนทเสด็จไปที่นาของ
ชายผู้^๕หรือ ? ”

“อย่าง^๕นั้นมหาบพิตร” พระศาสดาทรงตอบ

“พระองค์ได้ทรงเห็นอะไรบ้างพระเจ้าข้า” พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถาม

“เห็นถุงเงิน มหาบพิตร”

แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงเล่าเรื่องทั้งหมด ตรงกับชาวนาเล่า พระเจ้าปเสนทิ-
โกศลทราบเรื่อง^๕นี้ ทรงสลดสังเวชพระทัย กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นที่พึ่งของโลก ! ข้าพระองค์รู้สึกเสียใจและไม่สบาย
ใจมากที่ส่งลงโทษบุรุษผู้^๕นี้ โดยที่เขาไม่มีความผิดเลย ถ้าเขาถูกประหารชีวิต และ
ข้าพระองค์มาทราบภายหลังว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ ข้าพระองค์คงจะต้องเสียใจไปตลอดชีวิต
พระองค์ไม่เพียงแต่เป็นที่พึ่งของบุรุษผู้^๕เท่านั้น แต่ทรงอนุเคราะห์ข้าพระองค์ให้พ้นจาก
บาปอีกด้วย ข้าแต่พระจอมมุนี พระองค์ช่างอุทิศขึ้นเพื่อประโยชน์สุขของโลกโดยแท้”
ตรัสอย่าง^๕นี้พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ชบพระเศียรลงแทบพระยุคลบาทของพระศาสดา ทรง
จุมพิตพระบาทของพระพุทธองค์ด้วยความเลื่อมใสอย่างสูง ซึ่งพระองค์มักทรงกระทำ
เสมอเมื่อไปเฝ้าพระศาสดา

พระตถาคตเจ้าทรงปลอบให้พระราชาทรงเบาพระทัย ท่วยพระพุทธดำรัสเป็น
อเนกปริยาย ตอนสุดท้ายตรัสว่า

“มหาบพิตร ! คฤหัสถ์ผู้ยังบริโภคมกเกียจคร้าน ๑ พระราชาทรงประกอบ

กรณีกิจโดยมิได้พิจารณาโดยรอบคอบถี่ถ้วนเสียก่อน ๑ บรรพชิตไม่สำรวม ๑ ผู้
อ้างตนว่าเป็นบัณฑิตแต่มักโกรธ ๑ ๔ จำพวกนี้ไม่ดีเลย

“มหาบพิตร! กรรมอันใดที่ทำไปแล้วต้องเดือดร้อนใจภายหลัง ต้องมีหน้า
ช้ำด้วยน้ำตา เสวยผลแห่งกรรมนั้น ตถาคตกล่าวว่ากรรมนั้นไม่ดี ควรเว้นเสีย

“มหาบพิตร นานมาแล้วมีพระราชอาพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า “ปิงกละ”
ทวยนาครถวายสร้อยพระนามให้ว่า ‘อภันตเนตร – ผู้มีพระเนตรไม่ดำ’ หมายความว่า
ทรงสุริย และประกอบราชกิจโดยมิได้ทรงพิจารณา สั่งฆ่าประหารคนโดยมิได้พิจารณา
ให้รอบคอบ จนเป็นที่เกลียดชังของคนทั้งหลาย เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ ชาวนาครต่าง
ชื่นชมโสมนัสเล่นมหรสพเจ้ตัววันเจ้คืน ยกธงทิวตามประทีปโคมไฟหลากสี มีการเล่น
เต้นรำอย่างเบิกบานใจ ในท่ามกลางความบันเทิงนั้นเอง คนเฝ้าประตูคนหนึ่งไปยืนเกาะ
บานประตูร้องให้อยู่ เมื่อถูกคนทั้งหลายซักถามถึงสาเหตุที่ร้องไห้ เขาตอบว่าเขาร้องไห้
เพราะพระราชอาภันตเนตรสิ้นพระชนม์นั่นเอง เขากลัว – กลัวว่าพระองค์เสด็จไปสู่
ยมโลกแล้ว จะไปทำทารุณกรรมต่าง ๆ จนยมบาลเอาไว้ไม่ไหว แล้วจะส่งกลับขึ้นมา
ก่อความสงบสุขในโลกนี้อีก เขาคิดไปอย่างนั้นแล้วจึงร้องไห้ หาได้ร้องไห้เพราะ
ความเสียใจหรือจงรักภักดีไม่

“มหาบพิตร! เมตตากรุณาเป็นพรอันประเสริฐในตัณมนุษย์”

พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงบันเทิงด้วยพระธรรมเทศนาของ พระศาสดาเป็นที่ยิ่ง
ทรงสนทนาคือไปอีกครู่หนึ่งแล้วถวายบังคมลากลับ ส่วนชายชาวนาผู้นั้นส่งกระแสดิจไป
ตามพระคำรัสของพระศาสดา สามารถถอนสังโยชน์เบื้องต่ำ ๓ ประการได้ สำเร็จโศคา-
ปัตติผล เป็นอริยบุคคลชั้นโศกابัน ด้วยประการฉะนี้

แม้จะทรงมีพระทัยกรุณาประคองห้วงมหรรณพก็ตาม แต่พระบรมศาสดาทรง
รังเกียจอย่างยิ่งซึ่งบุคคลผู้ไม่บริสุทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสาวกที่ทรงเพศเป็นภิกษุ มี
เรื่องสาธกดังนี้ :-

วันหนึ่งเป็นวันอุโบสถ พอพระอาทิตย์ตกดิน พระสงฆ์ทั้งมวลก็ประชุมพร้อม
กัน ณ อุโบสถาคาร เพื่อฟังพระโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงเองทุกถึง

เคื่อน พระมหาสมณเจ้าเสด็จสู่โรงอุโบสถ แต่ประทับเฉยอยู่ หาแสงพระโอวาทปาฏิโมกข์ไม่ เมื่อปฐมยามแห่งราตรีล่วงไปแล้ว พระอานนท์พุทธอนุชา จึงนั่งคุกเข่า ประณมมือถวายบังคมแล้วกราบทูลว่า

“พระองค์ผู้เจริญ! บัดนี้ปฐมยามแห่งราตรีล่วงไปแล้ว ภิกษุทั้งหลายคอยนานแล้ว ขอพระองค์โปรดทรงแสงปาฏิโมกข์เถิด”

แต่พระพุทธองค์ก็ยังทรงเฉยอยู่ เมื่อมัชฌิมยามแห่งราตรีล่วงไปแล้ว พระอานนท์ก็ทูลอีก แต่ก็คงประทับเฉย ไม่ยอมทรงแสงพระโอวาทปาฏิโมกข์ เมื่ออย่างเช้าสู่อุบัติยาม พระอานนท์จึงทูลว่า

“พระองค์ผู้เจริญ! บัดนี้ปฐมยามและมัชฌิมยามล่วงไปแล้ว กาลเวลาอย่างเช้าสู่อุบัติยาม ภิกษุทั้งหลายคอยนานแล้ว ขอพระองค์อาศัยความอนุเคราะห์แสงพระโอวาทปาฏิโมกข์เถิด”

พระมหามุนีจึงตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์! ในชุมนุมนี้ภิกษุผู้ไม่บริสุทธิ์มีอยู่ อานนท์! มิใช่ฐานะที่ตถาคตจะแสงปาฏิโมกข์ในที่มกลางบริษัทอันไม่บริสุทธิ์” ตรัสอย่างนี้แล้วก็ประทับเฉยต่อไป

พระมหาโมคคัลลานะ อัครสาวกเบื้องซ้าย นั่งเข้าเฝ้าตรวจดูว่าภิกษุรูปใดเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์อันเป็นที่รังเกียจของพระศาสดา เมื่อได้เห็นแล้ว จึงกล่าวขึ้นท่ามกลางสงฆ์ว่า “ดูก่อนภิกษุ! ท่านออกไปเสียเถิด พระศาสดาเห็นท่านแล้ว” แม้พระมหาเถระจะกล่าวอย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง ภิกษุรูปนั้นก็ยังไม่ยอมออกไปจากชุมนุมสงฆ์ พระมหาโมคคัลลานะจึงลุกขึ้นแล้วถึงแขนภิกษุรูปนั้นออกไป เมื่อภิกษุรูปนั้นออกไปแล้ว พระอานนท์จึงทูลให้แสงปาฏิโมกข์อีก พระศาสดาตรัสว่า

“อัครรยจริง โมคคัลลานะ นักหนาจริง โมคคัลลานะ เรื่องไม่เคยมีได้มีขึ้นแล้ว โมฆบุรุษผู้นั้นถึงกับต้องกระชากออกไปจากหมู่สงฆ์ เธอช่างไม่มีหิริโอตตัปปะสำรวจตนเองเสียเลย ภิกษุทั้งหลาย เป็นฐานะเป็นไปไม่ได้ที่ตถาคตจะพึงทำอุโบสถแสงปาฏิโมกข์ท่ามกลางชุมนุมสงฆ์ที่ไม่บริสุทธิ์ แม้จะมีเพียงรูปเดียวก็ตาม ภิกษุทั้งหลาย

หลาย โมฆบุรุษผู้^๕นี้ทำให้เราลำบากใจ ภิกษุทั้งหลาย เราขอประกาศให้เธอทั้งหลายทราบว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราตถาคตจะไม่ทำอุโบสถแสดงปาฏิโมกข์อีก ขอให้ภิกษุทั้งหลายทำกันเอง”

แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงแสดงความอัศจรรย์แห่งธรรมวินัย ๘ ประการ เปรียบด้วยความอัศจรรย์แห่งมหาสมุทรดังนี้ :-

“ภิกษุทั้งหลาย ! มหาสมุทรรย่อมลึกลงตามลำตับ ลากลงตามลำตับ ไม่โกรกชันเหมือนภูเขาขาด ฉนโค ธรรมวินัย^๕นี้ก็ฉนโค^๕นี้^๕ มีการศึกษาตามลำตับ การปฏิบัติตามลำตับ การบรรลุมตามลำตับ ลุ่มลึกลงตามลำตับ ฯ

“ภิกษุทั้งหลาย ! มหาสมุทรแม้จะมีน้ำมากอย่างไรก็ไม่ล้นฝั่ง คงรักษาระดับไว้ได้ฉนโค ในธรรมวินัย^๕นี้ก็ฉนโค^๕นี้^๕ ภิกษุสาวกของเราย่อมไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แม้จะต้องลำบากถึงเสียชีวิตก็ตาม

“ภิกษุทั้งหลาย ! มหาสมุทรรย่อมซัดสาคราภคพที่ตกลงไปขึ้นฝั่งเสีย ไม่ยอมให้ลอยอยู่นานฉนโค ในธรรมวินัย^๕นี้ก็ฉนโค^๕นี้^๕ สงฆ์ย่อมไม่อยู่ร่วมด้วยภิกษุผู้ทุศีล มีใจบาป มีความประพฤติไม่สะอาดน่ารังเกียจ มีการกระทำที่ต้องปกปิด ไม่ใช่สมณะ ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารี เป็นคนเน่าใน รุงรังสางไต่ยากเหมือนกองหยากเหี่ยว สงฆ์ประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมขับภิกษุนั้นออกเสียจากหมู่ ภิกษุเช่นนั้นแม้จะนั่งอยู่ท่ามกลางสงฆ์ก็ชื่อว่าอยู่ห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ชื่อว่าอยู่ห่างไกลจากภิกษุเช่นนั้น

“ภิกษุทั้งหลาย ! แม่น้ำสายต่างๆ ย่อมหลั่งไหลลงสู่มหาสมุทร และเมื่อไปรวมกับน้ำในมหาสมุทรแล้วย่อมละชื่อเดิมของตนเสีย ถึงซึ่งการนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันหมดฉนโค ในธรรมวินัย^๕นี้ก็ฉนโค^๕นี้^๕ กุลบุตรผู้มีศรัทธาปรารถนาจะบวช ออกจากตระกูลต่างๆ วรรณะต่างๆ เช่นวรรณะพราหมณ์บ้าง กษัตริย์บ้าง ไวศยะบ้าง ศูทรบ้าง คนเทหยากเหี่ยวบ้าง จันดาลบ้าง แต่เมื่อมาบวชในธรรมวินัย^๕แล้ว ละวรรณะ สังกุล และโคตรของตนเสีย ถึงซึ่งการนับว่าสมณคากยบุตรเหมือนกันหมด

“ภิกษุทั้งหลาย ! ความพร่องหรือความเต็มเอื่อยย่อมไม่ปรากฏแก่มหาสมุทร แม้พระอาทิตย์จะแผดเผาสักเท่าใด น้ำในมหาสมุทรก็หาเหือดแห้งไปไม่ แม้แม่น้ำสายต่างๆ

และฝนจะหลั่งลงสู่มหาสมุทรสักเท่าใด มหาสมุทรก็ไม่เต็มจันใด ในธรรมวินัยนี้ก็จันนั้น แม้จะมีภิกษุเป็นอันมากนิพพานไปด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ แต่นิพพานธาตุก็คงอยู่ อย่างนั้นไม่พร่องไม่เต็มเลย แม้จะมีผู้เข้าถึงนิพพานอีกสักเท่าใด นิพพานก็คงมีให้ผู้นั้น อยู่เสมอ ไม่ขาดแคลนหรือคับแคบ

“ภิกษุทั้งหลาย! มหาสมุทรมีภูตคือสัตว์น้ำเป็นอันมาก มีอวัยวะใหญ่และยาว เช่นปลาตมิ ปลาตมิงกละ ปลาวาฬ เป็นต้น จันใด ในธรรมวินัยนี้ก็จันนั้น มีภูต คือ พระอริยบุคคลเป็นจำนวนมาก มีพระโสดาบันบ้าง พระสกิทาคามีบ้าง พระอนาคามีบ้าง พระอรหันต์บ้าง จำนวนมากหลายเหลือนับ

“ภิกษุทั้งหลาย! มหาสมุทรมีนานารัตนะ เช่น มุกดา มณี ไพฑูรย์ เป็นต้น จันใด ในธรรมวินัยนี้ก็จันนั้น มีนานาธัมมัตนะ เช่นสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ โพชฌงค์ ๗ มรรคมรรค ๘ เป็นต้น

“ภิกษุทั้งหลาย! น้ำในมหาสมุทรย่อมมีรสเค็ม คือรสเค็ม จันใด ธรรมวินัยนี้ ก็จันนั้น มีรสเค็ม คือ วิมุติรส หมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลสเป็นจุดหมายสำคัญ แห่งพรหมจรรย์ที่เราประกาศแล้ว”

เพราะเหตุที่ธรรมวินัยหรือพรหมจรรย์ของพระองค์สมบูรณ์ด้วยนานาคณลักษณะ และสามารถช่วยแก้ทุกข์แก่ผู้มีทุกข์ได้นี้เอง พระองค์จึงเรียกพรหมจรรย์ว่า เป็นกัลยาณมิตร และเรียกกัลยาณมิตรเป็นพรหมจรรย์ เพราะกัลยาณมิตรที่แท้จริงของคนคือธรรม และบาปมิตรที่แท้จริงของคนก็คืออธรรมหรือความชั่วทุจริต

จะมีศัตรูใดแรงร้ายเท่าพยาธคือโรค

จะมีแรงใดเสมอด้วยแรงกรรม

จะมีมิตรใดเสมอด้วยมิตรคือธรรม

พระอานนท์เคยคิดว่า กัลยาณมิตรนั้นน่าจะเป็นครึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์ แต่ พระศาสดาตรัสว่า อย่าคิดอย่างนั้นเลยอานนท์ กัลยาณมิตรเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว เพราะผู้ได้อาศัยกัลยาณมิตรอย่างเราแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งมวล

พระอานนท์พุทธอนุชา ได้รับการยกย่องจากพระศาสดามากหลาย เป็นที่รู้จักกันว่าท่านเลิศใน ๕ สถานด้วยกัน คือ

๑. เป็นพหูสูตร สามารถทรงจำพระพุทฺธพจน์ไว้ได้มาก
๒. แสดงธรรมได้ไพเราะ คนฟังไม่ลืมไม่เบื่อ
๓. มีสติรอบคอบ รู้สิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ
๔. มีความเพียรพยายามดี
๕. อุปฐากบำรุงพระศาสดาดียิ่ง ไม่มีข้อบกพร่อง

เมื่อมีโอกาส ท่านมักจะสนทนารวมกับพระสาวกเสมอ ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย มีเรื่องที่พระอานนท์สนทนากับพระสาวกหลายเรื่อง เช่นเรื่องเกี่ยวกับนิพพาน และสมาธิ ภิกษุผู้ฉลาดและภิกษุผู้ไม่ฉลาด

จากการสนทนากันบ่อย ๆ นี้ พระสาวกได้ประจักษ์ชัดว่า พระอานนท์เป็นผู้ควรแก่การยกย่อง และได้ยกย่องเชิดชูพระอานนท์ว่า มีคุณธรรม ๖ ประการ คือ

๑. เป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก
๒. เป็นผู้แสดงธรรมตามที่ได้ยินได้ฟังโดยพิสดาร
๓. เป็นผู้สาธยายธรรมโดยพิสดาร
๔. เป็นผู้ชอบตรึกตรองแผ่พิจารณาธรรม
๕. เป็นผู้ยืนค้ำอยู่ใกล้พระเถระที่เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ทรงวินัย
๖. ท่านพยายามเข้าหาท่านที่เป็นพหูสูตร ทรงธรรม ทรงวินัย เพื่อเรียนถามข้อที่ควรถามในโอกาสอันสมควร.

- ๕ -

ปัจฉิมทัศน์ ณ เวลา

พระอนันตพุทธธนา ได้ติดตามพระศาสดาอยู่เป็นเวลานาน กระทำกิจทุกอย่างเพื่อพระพุทธรองค์ โดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบากใดๆ ท่านมีจิตใจอ่อนโยนบริสุทธิ์สะอาดในพระศาสดา ประดุจมารดาผู้ประเสริฐผู้มีต่อบุตรสุดสวาท มีความเคารพยำเกรงในพระผู้มีพระภาค ประดุจบุตรผู้เลื่อมใสต่อบิดา และอยู่ในโอวาทของชนกผู้ให้กำเนิดตน ท่านปฏิบัติหน้าที่ของท่านอย่างซื่อสัตย์เที่ยงตรงแน่วดวงตะวันและจันทร์รา จะหาผู้ปฏิบัติใดเล่าเสมอเหมือนพระอนันตธนาผู้

จวบจนพระพรชยูกาลแห่งพระบรมศาสดาเข้าปีที่ ๗๔ ตอนปลาย เหลืออีกเล็กน้อยที่พระผู้ประทานแสงสว่างแก่โลกจะปรินิพพาน เปรียบปานดวงสุริยาซึ่งทอแสง ณ ขอบฟ้าทิศตะวันตกก่อนจะอำลาทิวกาล

พระผู้พิชิตมารประทับ ณ ถิฆณิกะภูมิมรรพทไถลกรุงราชคฤห์ กราวนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตรกำลังเตรียมตัวจะรุกรานแคว้นวัชชี จึงส่งวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อจะหยั่งรู้ว่าพระพุทธรองค์จะตรัสอย่างไร พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเชื่อมั่นอยู่ว่าพระราชาแห่งพระตถาคตนั้นไม่เป็นสอง

วัสสการพราหมณ์รับพระบัญชาเหนือเกล้า แล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดาทูลว่า “เวลานี้พระเจ้าอชาตศัตรูกำลังเตรียมทัพจะบุกวัชชี ซึ่งมีนครเวสาลีเป็นเมืองหลวง ได้ส่งข้าพระพุทธเจ้ามากราบทูลถามถึงผาสุวิหาร คือความทรงพระสำราญแห่งพระองค์ และขอถวายบังคมพระมงคลบาทด้วยเศียรเกล้า”

สมัยนั้นพระอานนท์พุทธอนุชา ยืนถวายงานพักอยู่เบื้องหลัง พระพุทธองค์ไม่ตรัสกับวัสสการพราหมณ์ แต่กลับตรัสถามพระอานนท์ ถึงความเป็นไปแห่งนครเวสาลีว่า

“อานนท์ ชาววัชชียังคงประพฤติวัชชีธรรม อปริหานิยธรรม คือธรรมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม แต่เป็นไปเพื่อความเจริญโดยส่วนเดียวอยู่หรือ ?”

“ยังคงประพฤติอยู่พระเจ้าข้า” พระอานนท์ทูลตอบ

“ดูก่อนอานนท์ ! ชาววัชชีประพฤติมั่นในธรรม ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. เมื่อประชุม ก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็เลิกโดยพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงกันทำกิจของชาววัชชีให้สำเร็จลุกลงไปด้วยดี
๓. ชาววัชชียอมเคารพเชื่อฟังในบัญญัติเก่าของชาววัชชีที่ได้อยู่แล้ว ไม่เพิกถอนเสีย และไม่บัญญัติสิ่งซึ่งไม่ดีไม่งามขึ้นมาแทน
๔. ชาววัชชีเคารพสักการะนับถือยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่ผู้ผ่านโลกมานาน ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นหรือเหยียดหยาม
๕. ชาววัชชีประพฤติธรรมในสุภาพสตรี คือไม่ข่มเหงน้ำใจสุภาพสตรี
๖. ชาววัชชีรู้จักเคารพสักการะบูชาปูชนียสถาน
๗. ชาววัชชีให้ความอารักขาคุ้มครองพระอรหันต์ สมณพราหมณาจารย์ ผู้ประพฤติธรรม ปรรณนาให้สมณพราหมณาจารย์ผู้มั่งคั่งที่ยังไม่มาสู่แคว้น ขอให้มาและที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

ดูก่อนอานนท์ ! ทราบเท่าที่ชาววัชชียังประพฤติปฏิบัติวัชชีธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ อยู่ พวกเขาจะไม่ประสบความเสื่อมเลย มีแต่ความเจริญมั่นคงโดยส่วนเดียว”

แล้วพระพุทธองค์ทรงฉินพระพักตร์มาตรัสกับวัสสการพราหมณ์ว่า “พราหมณ์ ! ครึ่งหนึ่งเราพักอยู่ที่สارانทเจตีย์ใกล้กรุงเวสาลี ได้แสดงธรรมทั้ง ๗ ประการแก่ชาววัชชี ทราบใดที่ชาววัชชียังประพฤติตามธรรมนี้ อยู่ พวกเขาจะหาความเสื่อมมิได้ มีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค!” วัสสการพราหมณ์ทูล “ไม่ต้องพูดถึงว่า ชาววัชชี จะบริบูรณ์ด้วยธรรมทั้ง ๗ ประการเลย แม้มีเพียงประการเดียวเท่านั้น เขาก็จะหาความเสื่อมมิได้ จะมีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว”

เมื่อวัสสการพราหมณ์ทูลลาแล้ว พระศาสดารับสั่งให้พระอานนท์ประกาศให้ ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งอาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์มาประชุมพร้อมกัน แล้วพระมหาสมณะทรง แสดงอภิธานิยธรรมโดยอเนกปริยาย เป็นต้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ตราบใดที่พวกเธอยังหมั่นประชุมกันเนื่องนิคย พร้อมเพรียงกันประชุม เคารพในสิกขาบทบัญญัติ ยำเกรงภิกษุผู้เป็นสังฆเถระสังฆบิทร ไม่ยอมทนให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจแห่งทัณฑหา พอใจในการอยู่อาศัยเสนาสนะบำ ปรรณนาให้เพื่อนพรหมจารีมาสู่สำนักและอยู่เป็นสุข ตราบนั้นพวกเธอจะไม่เสื่อมเลย มีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว

“ภิกษุทั้งหลาย! ตราบใดที่เธอไม่หมกมุ่นกับงานมากเกินไป ไม่พอใจด้วยการคุ้ยฟุ้งชาน ไม่ชอบใจไม่พอใจในการนอนมากเกินไป ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่เป็นผู้ปรารธนาลามก ตกอยู่ใต้อำนาจแห่งความปรารธนาชั่ว ไม่คบมิตรเลว ไม่หยุคความเพียรพยายามเพื่อบรรลุคุณธรรมสูงๆ ขึ้นไปเสีย ตราบนั้นพวกเธอจะไม่มีความเสื่อมเลย จะมีแต่ความเจริญโดยส่วนเดียว”

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์พอสมควรแล้ว โดยมีพระอานนท์เป็นบัจฉา สมณะก็เสด็จบายพระพักตร์สู่นครเวสาลี ผ่านเมืองอัมพลัฏฐิกา เมืองนาลันทาและปาฏลีคาม ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นเมืองสำหรับใช้เป็นที่มั่นโจมตีแคว้นวัชชี

ณ เมืองนาลันทาแห่งนี้เอง พระสารีบุตรเคยกล่าวอาสภิวาจา ถ้อยคำที่แสดงถึงความเลื่อมใสอย่างยิ่งในพระศาสนา ว่าท่านมีความเลื่อมใสอย่างยิ่งในพระพุทธองค์ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน ไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ใด ๆ เลยที่จะเป็นผู้อยู่งไปกว่าพระพุทธองค์ในเรื่องสัมโพธิญาณ

เมื่อเสด็จถึงปาฏลีคาม อุบาสกอุบาสิกาเป็นจำนวนมากมาเฝ้า พระพุทธองค์
ทรงแสดงโทษแห่งศีลวิบัติ ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ใดคล้อยยอมประสพความเสื่อมทางโภคะ
๒. ช้อเสียงทางไม่ดีฟังขจรไป
๓. ไม่แก้แค้นกล่าวหาหาญเมื่อเข้าที่ประชุม
๔. เมื่อจวนจะตายยอมขาดสติสัมปชัญญะ คຸ້ມครองสติไม่ได้ เรียกว่า
หลงตาย
๕. เมื่อตายแล้วย่อมไปสู่ทุกคติ

ส่วนคุณแห่งศีลสมบัติ มีนัยตรงกันข้ามกับศีลวิบัติดังกล่าวแล้ว

พระพุทธองค์เสด็จผ่านโกฏีกาม และนาทีกคามตามลำดับ ในระหว่างนั้นได้
ทรงแสดงธรรมอันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ผู้มาเฝ้าบ้าง แก่ภิกษุสงฆ์ แก่พระอานนท์บ้าง เช่น
อริยสัจและเรื่องให้อาธรรมมะเป็นกระจุกเงาคูตนเอง จนกระทั่งเสด็จเข้าสู่เขตเวสาลี
ประทับ ณ อัมพปาลีวันของหญิงนครโสเภณี นามอัมพปาลี ไม่เสด็จเข้าสู่นครเวสาลี
แม้ภกษัตริย์ลิจฉวีจะทูลอาราธนาให้ทรงปฏิเสธ

ข่าวเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูเตรียมทัพเพื่อทวงชิงนั้น ทำให้พระพุทธองค์ผู้มีพระ-
มหากรุณาอุกห้วงมหรรณพ ทรงห่วงใยวัชชียิ่งนัก เป็นเวลาเกือบหนึ่งปีที่เสด็จวนเวียน
อยู่ในแคว้นวัชชี ในที่สุดเสด็จประทับ ณ เวพुकคาม ซึ่งมั่งคั่งพร้อมด้วยคันทันมะตุม
เรียงราย เมื่อจวนจะเข้าพรรษาจึงมีพระพุทธานุญาต ให้ภิกษุทั้งหลายเลือกที่จำพรรษา
ได้ตามใจชอบ ส่วนพระองค์จะประทับจำพรรษาในเวพुकคาม

การที่ไม่เสด็จเข้าภายในเมืองเวสาลีนั้น น่าจะเป็นเพราะไม่ทรงปรารถนาด้วย
เรื่องการบ้านการเมือง ถ้าเสด็จเข้าไปอาจจะเป็นที่ระแวงของพระเจ้าอชาตศัตรู ว่า
พระองค์เอาพระทัยเข้าข้างเวสาลี แต่การที่พระองค์ทรงวนเวียนอยู่ในเขตวัชชีเป็นเวลา
เกือบปีนั้น ก็ได้ผลสมพระประสงค์ คือพระเจ้าอชาตศัตรูมิได้ยাত্রาทัพเข้าสู่แคว้นวัชชี
เลย พระบรมศาสดาของเรานับได้ทรงเกอกุลหมุ่ชนเพียงแต่ในทางธรรมเท่านั้น แต่

พระองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์แม้ในทางโลกอีกด้วย สมแล้วที่พระองค์ได้พระนามว่า “พระโลกนาถผู้^๗เป็น^๘ที่พึ่งของโลก” แม้ภายหลังจากที่พระองค์ได้ปรินิพพานแล้ว แต่^๕บัดนั้น^๕จนกระทั่งบัดนี้^๕ มนุษย์จำนวนนับไม่^๕ได้^๕ที่ได้ระลึกถึงคำสอนของพระองค์แล้วได้วางมือจากการประกอบกรรมชั่ว แล้ว^๕ตั้งหน้าทำความดี พระองค์ยังทรงเป็นที่พึ่งของโลกอยู่

ในพรรษานั้นเอง ซึ่งเป็นพรรษาสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ พระศากยเจ้าทรงพระประชวรหนักด้วยโรคชักชัณฑิกพาธ คือมีพระบังคนเป็นโลหิต แต่ทรงพิจารณาเห็นว่ายังไม่ถึงกาลอันสมควรที่พระองค์จะปรินิพพาน จึงทรงใช้สมาธิอธิปาทภาวนา ขับ^๕ไล่^๕อาพาธนั้นด้วยอธิวาสนขันติ (อธิวาสนขันติ ออกทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ ธีติขันติ ออกทนต่อหนาวร้อน การตรากตรำในการทำงาน ตีติกาขันติ ออกทนต่ออารมณ์ที่กระทบกระทั่งจิตใจ ออกทนต่อคำตำหนิเสียดสี) เรื่องที่พระองค์ทรงใช้ความออกทนจนหายอาพาธนี้เป็นที่ประจักษ์แก่พุทธบริษัททุกหมู่เหล่า

เมื่อหายแล้ว วันหนึ่งประทับนั่ง ณ รมณเภาแห่งวิหารในเวลาเย็น พระอานนท์เข้าเฝ้า กราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! ข้าพระองค์ได้เห็นความออกทนของพระองค์แล้ว ความออกทนออกกลั่นอันใดที่พระองค์ทรงพร่ำสอนผู้อื่นอยู่เสมอ พระองค์ได้ทรงกระทำความออกทนนั้นให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้ว สมแล้วที่พระองค์ได้รับการยกย่องว่าตรัสอย่างใดทรงกระทำอย่างนั้น ทรงกระทำอย่างใดตรัสอย่างนั้น (ยถาวัตติ ตถาการิ ตถาวัตติ ตถาการิ) ก็แต่ว่า — พระองค์ผู้เจริญ! ในสมัยที่พระองค์ทรงพระประชวรหนักนั้น ข้าพระองค์มีความวิตกกังวลอย่างยิ่ง กายของข้าพระองค์งอมระงมไปหมด ประหนึ่งความรู้สึกของหมูปักซี่ ซึ่งอาศัยอยู่บนพฤษภา และต้นไม้นั้นไกวแกว่งเพราะแรงลม ทิศทั้งหมดยปรากฏเหมือนมีคมสำหรับข้าพระองค์ มองดูพระองค์แล้ว เหมือนข้าพระองค์จะเจ็บด้วย และเจ็บลึกยิ่งกว่าพระองค์เสียอีก แต่ข้าพระองค์ยังเบาใจอยู่อย่างหนึ่งว่าพระองค์ยังไม่ให้ประมุขสงฆ์ปรารภข้อที่ควรปรารภในท่ามกลางมหาสมาคมตราบใด^๕ ตราบนั้น^๕ พระองค์คงจักยังไม่ปรินิพพานเป็นแน่แท้”

“อานนท์เอ๋ย!” พระศาสดาทรัสอย่างช้า ๆ “เธอและภิกษุสงฆ์จะหวังอะไรในเราอีกเล่า ธรรมใดที่ควรแสดงเราได้แสดงหมดแล้ว ไม่มีกำมือของอาจารย์อยู่ในเราเลย คือเรามีได้บิณฑังซ้อนเร้น หวงแหวนธรรมใด ๆ ไว้ เราได้ชี้แจงแสดงเปิดเผยหมดสิ้นแล้ว ธรรมวินัยซึ่งเป็นมรดกอันประเสริฐของบิดา ตถาคตได้มอบให้เธอและภิกษุทั้งหลายโดยสิ้นเชิงแล้ว อานนท์เอ๋ย! จงดูเอาเถิด กุสรีระแห่งตถาคต บัดนี้มีชรา ลักษณะปรากฏอย่างชัดเจน พันหัก ผมหงอก หนังหคเหี่ยวหย่อนยาน มีอาการทรุดโทรมให้เห็นอย่างเด่นชัด เหมือนเกวียนที่ชำรุดแล้วชำรุดอีก ให้อาศัยแต่ไม้ไผ่มาซ่อมไว้ผูกกระหนาบคาบค้ำไว้จะยืนนานไปได้สักเท่าใด การแตกแยกสลายย่อมจะมาถึงเข้าสักวันหนึ่ง อานนท์เอ๋ย! พวกเธอจงมีธรรมเป็นที่เกาะเป็นที่พึ่งเถิด อย่ากียึดสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย แม้เรากตถาคตก็เป็นแต่เพียงผู้บอกทางเท่านั้น ”

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุคามเป็นเวลานานถึง ๘ เดือน แม้ออกพรรษาแล้วก็มีได้เสด็จไปที่อื่น คงประทับยับยั้งอยู่ ณ ที่นั้นจนสิ้นฤดูเหมันต์ นับเป็นเวลาานมากที่ประทับอยู่ในหมู่บ้านเล็ก ๆ เช่นเวฬุคามนี้

พระองค์ทรงแน่วพระทัยว่าคงจะดำรงพระชนม์ชีพไปไม่ได้นานนัก แต่มิได้ตรัสบอกพระอานนท์ในเวลานั้น เหลือเวลาอีก ๓ เดือนที่จะปรินิพพาน ระหว่างนั้นพระพุทธองค์ทรงถูกอาพาธคอยบีบคั้นเบียดเบียนอยู่เสมอ แต่ก็ทรงดำเนินไปอีกหลายแห่งเสด็จโดยพระบาทเปล่า ไม่มีใครแบกใครหามเลย เมื่อทรงเหน็ดเหนื่อยมากเข้าก็ทรงหยุดพัก ทุกหนทุกแห่งที่เสด็จไป จะมีพระอานนท์ตามเสด็จเสมือนพระฉายา แม้จะลำบากพระวรกายปานใด แต่น้ำพระทัยกรุณาที่มีต่อสรรพสัตว์เอื้อทันในพระมณัส จึงทรงจาริกเพื่อประโยชน์สุขแห่งมวลชน

จากเวฬุคาม เสด็จไปยังกุฎาคารศาลาในป่ามหาวัน ซึ่งกษัตริย์ลิจฉวีแห่งเวสาลีสร้างถวายเป็นที่ประทับ เมื่อเสด็จมาเป็นครั้งคราว รับสั่งให้พระอานนท์ประกาศประชุมสงฆ์ที่อยู่ในเมืองเวสาลีทั้งหมด ทรงโอวาทภิกษุทั้งหลายด้วยอภิญาเทสิตธรรม คือธรรมที่พระองค์แสดงไว้เพื่อการตรัสรู้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔

สัมปธาน ๔ อธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมงคล ๘ ให้ภิกษุทั้งหลายหมั่นอบรมประพฤติกุศลธรรมดังกล่าวนี้

รุ่งขึ้นเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ชาวนครเวสาลีมีความรู้สึกกระตือรือร้นยิ่ง เมื่อทราบว่าวันนี้เป็นวันสุดท้ายแล้วที่พวกเขาจะได้เห็น ได้เฝ้ารับโอวาทานุสาสน์จากพระพุทธองค์ บางพวกร่ำไห้ บางพวกตื้ออกชกตัว ประหนึ่งบิดาบังเกิดเกล้าแห่งตนจะเดินทางไปสู่สมรภูมิและรู้แน่นอนว่าจะไม่กลับมา

พระจอมมุนีประทานเทศนาให้เขาเหล่านั้นคลายโศก โดยทรงย้ำให้ระลึกถึงพระโอวาทที่เคยประทานไว้ว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นแล้ว สิ่งนั้นย่อมมีการดับไปเป็นธรรมดา การเศร้าโศกคร่ำครวญย่อมไม่อาจหน่วงเหนี่ยวสิ่งซึ่งจะต้องแตกดับมิให้แตกดับได้”

แล้วพระพุทธองค์ก็เสด็จออกจากนครเวสาลี ทรงหยุดยืนอยู่ ณ ประตูเมืองกรุงหนึ่ง ผินพระพักตร์มองดูเวสาลีเป็นนาคาวโลกนาถ ปานประหนึ่งพญาคชสารตัวประเสริฐเหลือวิญญูแมกไม้เป็นบัลลังก์มัทสนาเมื่อดูถูกนำพาไปสู่นครเพื่อเป็นราชพาหนะ

พระตถาคตเจ้าทอดทัศนาการเวสาลีพลางทรงรำพึงว่า “ดูก่อนเวสาลี! นครซึ่งมั่งคั่ง สมบูรณ์ เป็นนครที่มีนามกระเดื่องเลื่องลือว่า มีคนแต่งกายงามที่สุด ปานหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ มีสระโบกขรณีมากหลายเป็นที่รื่นรมย์ ปราสาทแห่งเจ้าลิจฉวีเสียดยอกระดะ ความตาพิลาสพิไล โดยเฉพาะลิจฉวีสภาซึ่งจงใจทำอย่างประณีตบรรจงงามวิจิตร เป็นที่ประชุมแห่งกษัตริย์ลิจฉวีผู้พร้อมใจกันปกครองบ้านเมืองโดยสามัคคีธรรม ดูก่อนเวสาลี! นครซึ่งมีปราการสามชั้น มีเบื้องหลังเป็นป่าใหญ่ทอดยาวเหยียดสูงชันไปจนถึงหิมาลัย บรรพต อันไค้นามว่ามหวัน ซึ่งตถาคตแวะเวียนมาพักอยู่เสมอ การได้เห็นเวสาลีครั้งนี้เป็นบัลลังก์มัทสนาการสำหรับตถาคตแล้ว ตถาคตจะไม่ได้เห็นเวสาลีอีก” ทรงรำพึงดังนี้แล้วจึงผินพระพักตร์มาตรัสกับพระอานนท์ว่า

“อานนท์! การมองดูเวสาลีครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของตถาคตแล้ว อานนท์เอ๋ย! ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อได้มีการเริ่มต้นแล้ว ย่อมจะมีการสิ้นสุด ใครเล่าจะสามารถหน่วงเหนี่ยว

สิ่งซึ่งจะต้องเป็นมิให้เป็นได้ มาเถิดอานนท์! เราจักเดินทางไปสู่ปาวาลเจดีย์” พระ-
 ตถาคตเจ้าตรัสเท่านั้น แล้วเสด็จดำเนินด้วยพุทธลีลาอันประเสริฐ

พระพุทธรูปตามเสด็จพระศาสดาด้วยอาการอันสงบและเคร่งขรึม ใครเล่าจะ
 ทราบว่าภายในดวงจิตของท่านจะปั่นป่วนรวนเร่ซึมเซาเศร้าโศกอ่อนไหว หวิวหวั่นสั่น
 เพียงใด

คราเมื่อทรงปลงพระชนมายุสังขาร

พระพุทธองค์เสด็จมาถึงปาวาลเจดีย์ ประทับภายใต้ต้นไม้ซึ่งมีเงาครมต้น
หนึ่ง ตรัสกับพระอานนทว่า

“อานนท์! ผู้บรมอิทธิบาท ๔ มาอย่างคืบแล้ว ทำจนแล้วคล่องแล้วอย่าง
เรา^๕ ถ้าปรารถนาจะมีชีวิตอยู่ถึง ๑ กัป^๕ ก็ ๑๒๐ ปี ก็สามารจะมีชีวิตอยู่ได้”
พระโลกนาถตรัสต้งนถงสามครั้ง แต่พระอานนท์ก็คงเฉย มิได้ทูลอะไรเลย ความ
วิตกกังวลและความเศร้าของท่านมีมากเกินไป จนปีติบังดวงปัญญาเสียหมดสิ้น อา!
ความจงรักภักดีอย่างเลอลอนที่ท่านมีต่อพระศาสดานั้น บางทีทำให้ท่านลืมเฉลย
ถึงความประสงค์ของผู้ที่ท่านจงรักภักดีนั้น ปล่อยโอกาสทองให้ล่วงไปอย่างน่า
เสียดาย

เมื่อเห็นพระอานนท์เฌยอยู่พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “อานนท์! เธอไปพักผ่อน
เสียบ้างเถิด เธอเหนื่อยมากแล้ว แม้ตถาคตก็จะพักผ่อนเหมือนกัน” พระอานนท์จึงหลีก
ไปพักผ่อน ณ โคนต้นไม้อีกต้นหนึ่ง

ณ บัณฑิต^๕ พระตถาคตเจ้าทรงรำพึงถึงอดีตกาลนานไกล ซึ่งล่วงมาแล้วถึง
๔๕ ปี สมัยเมื่อพระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ท้อพระทัยในการที่จะประกาศสังฆธรรมเพราะเกรง
ว่าจะทรงเหนื่อยเปล่า แต่อาศัยพระมหากรุณาต่อสาส์ก^๕ จึงตกลงพระทัยำธรรมาภิ
และครานั้นพระองค์ทรงต้งพระทัยไว้ว่า ถ้าบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา ยังไม่เป็นปึกแผ่นมั่นคง ยังไม่สามารถย้ายปรูปวาท คือคำกล่าวจ้วงจาบล่วง
เกินจากพาหิรลัทธิที่จะพึงมีต่อพระพุทธธรรม คำสอนของพระองค์ยังไม่แพร่หลายเพียง
พอทราบใด พระองค์ก็จะยังไม่นิพพานทราบนั้น^๕

ก็แลบัดนี้ พระธรรมคำสอนของพระองค์แพร่หลายเพียงพอแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จลาจจะดำรงพรหมจรรย์ศาสนโนวาทของพระองค์แล้ว เป็นกาลสามารถพอที่สมควรแล้วที่พระองค์จะเข้าสู่มหาปรินิพพาน

ทรงดำริดังนี้แล้ว จึงทรงปลงพระชนมายุสังขาร คือตั้งพระทัยแน่วแน่ว่า พระองค์จักปรินิพพานในวันวิสาขะปุณณมีคือวันเพ็ญเดือน ๖

อันว่าบุคคลผู้มีกำลังกล้าถึงคิดมาแต่ทั้งที่บจากหน้าผาลงสู่สวยมก่อกความกระเพื่อมสันสะเทือนแก่น้ำในสระนั้นฉันใด การปลงพระชนมายุสังขารอธิฐานพระทัยว่าจะปรินิพพานของพระอนาวรรณญาณก็ฉันนั้น ก่อกความวิปริตแปรปรวนแก่โลกธาตุทั้งต้นมหาปฐพีมีอาการสันสะเทือนเหมือนหนังสัตว์ที่เขาชิงไว้ แล้วตีด้วยไม้ท่อนใหญ่ก็ปานกัน รุกขสาขาหวั่นไหวไกวแกว่งด้วยแรงวายุโบกสะบัดไปอยู่พอสมควร แล้วจึงสงบมีอาการประหนึ่งว่าเศร้าโศกสลดในเหตุการณ์ครั้งนี้ เหมือนกุมารีนางน้อยคร่ำครวญปริเทวนาถึงมารดาผู้จะจากไปจนสลบหนึ่ง ณ เบื้องบนท้องฟ้าสีครามกลายเป็นแดงเข้มดุจเลือดลำแพน ซึ่งได้ด้วยเลือดสด บัณฑิตราชิร้อมระมสนันไพรเหมือนจะประกาศว่าพระผู้ทรงมหากรุณากำลังจะจากไปในไม่ช้า

พระอานนท์สังเกตเห็นความวิปริตแปรปรวนของโลกธาตุครั้งนี้ จึงเข้าเฝ้าพระจอมมุนีทูลถามว่า “พระองค์ผู้เจริญ! โลกธาตุนี้วิปริตแปรปรวนผิดปกติไม่เคยมีไม่เคยเป็นได้เป็นแล้วเพราะเหตุอะไรหนอ ?”

พระทศพลเจ้าตรัสว่า “อานนท์เอ๋ย! อย่างนี้แหละ กราโคนที่ตกตกประสูติ ตรัสรู้ หมดธรรมจักร ปลงอายุสังขารและนิพพาน ครานั้นย่อมจะมีเหตุการณ์วิปริตอย่างนี้เกิดขึ้น”

พระอานนท์ทราบบว่า บัดนี้พระตกตกเจ้าปลงอายุสังขารเสียแล้ว ความสะเทือนใจและว่าเหว่ประดังขึ้นมา จนอัสสขุสธาราไหลหลังสุดห้ามหัก เพราะความรักเหลือประมาณที่ท่านมีในพระเชฏฐภากา ท่านหมอบลงที่พระบาทมุลแล้วทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ! ขอพระองค์อภัยความกรุณาในข้าพระองค์และหมู่สัตว์ จงดำรงพระชนม์ชีพต่อไปอีกเถิดอย่าเพิ่งด่วนปรินิพพานเลย” กราบทูลเช่นนั้น

แล้วพระอานนท์ก็ไม่อาจทูลอะไรต่อไปอีก เพราะโศกานุทรมท่วมท้นหทัย

“อานนท์เอ๋ย!” พระศาสดาทรงพร้อมด้วยทอศทัตนาการไปเบื้องพระพักตร์อย่างสุกไกล มีแววแห่งความเบิกบานฉายออกมาทางพระเนตรและพระพักตร์ “เป็นไปไม่ได้ที่จะให้ตถาคตกลับใจ ตถาคตจะต้องปรินิพพานในวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะอีก ๓ เดือนข้างหน้า อานนท์! เราได้แสดงนิมิตโอกาสอย่างแจ่มแจ้งแก่เธอพอเป็นนัยมาไม่น้อยกว่า ๑๖ ครั้งแล้ว ว่าคนอย่างเรานี้มีอิทธิบาทภาวนาที่ได้อบรมมาด้วยดี ถ้าประสงค์จะอยู่ถึงหนึ่งกัปปีคือ ๑๒๐ ปี ก็พออยู่ได้ แต่เธอหาเฉลียวใจไม่ มิได้ทูลเราเลย เราตั้งใจไว้ว่าในคราวก่อน ๆ นี้ ถ้าเธอทูลให้เราอยู่ต่อไปเราจะห้ามเสียสองครั้ง พอเธอทูลครั้งที่ ๓ จะรับอาราธนาของเธอ แต่บัดนี้ข้าเสียแล้ว เราไม่อาจกลับใจได้อีก” พระศาสดาทรงหยุดอยู่ครู่หนึ่ง แล้วตรัสต่อไปว่า

“อานนท์! เธอยังจำได้ไหม ครั้งหนึ่ง ณ ภูเขาสีมิลกษณะยอดเหมือนนกแร้ง อันได้ชื่อว่า “กิชฌกุฏ” ภายใต้ภูเขานี้มีถ้ำอันขจรนามชื่อ สุกรชาตา ณ ถ้ำนี้เอง สาวกผู้เลื่องลือว่าเลิศทางปัญญาของเราคือสารีบุตร ได้ถอนกัณหานุสัยโดยสิ้นเชิง เพียงเพราะฟังคำที่เราสนทนากับหลานชายของเธอผู้มีนามว่าทิมมนะ เพราะไว้เลียบยาว

“เมื่อสารีบุตรมาบวชในสำนักของเราแล้ว ทิมมนะปริพาชกเที่ยวตามหาลุงของตน มาพบลุงของเขาเป็นสารีบุตรถวายงานพักเราอยู่ จึงพูดเปรย ๆ เป็นเชิงกระทบกระเทียบว่า “พระโคตม! ทุกสิ่งทุกอย่างข้าพเจ้าไม่พอใจหมด” ซึ่งรวมความว่า เขาไม่พอใจเราด้วย เพราะตถาคตก็รวมอยู่ในคำว่า ‘ทุกสิ่งทุกอย่าง’ เราได้ตอบเขาไปว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอควรจะไม่พอใจความกึกเห็นอันนั้นของเธอเสียด้วย”

“อานนท์! เราได้แสดงธรรมอื่นอีกเป็นอนเนกปริยาย สารีบุตรถวายงานพักไปฟังไป จนจิตของเธอหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง

“อานนท์เอ๋ย! ณ ภูเขากิชฌกุฏดังกล่าวนั้น เราเคยพูดกับเธอว่า คนอย่างเราถ้าจะอยู่ต่อไปอีก ๑ กัปปีหรือเกินกว่านั้นก็พอได้ แต่เธอก็หาไม่มีความหมายแห่งคำที่เราพูดไม่

“อานนท์! ต่อมาที่โคตมนิโครธ ที่เหวสำหรับทิ้งโจร ที่ถ้าสัตว์บรรณใกล้
เวการบรรพต ที่กาฬศิลาใกล้เขาสีคิลิซึ่งเลื่องลือมาแต่โบราณกาลว่า เป็นที่อยู่อาศัย
ของพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นอันมาก เมื่อท่านเข้าไป ณ ที่นั้นแล้วไม่มีใครเห็นท่านออก
มาอีกเลย จึงกล่าวขานกันว่า อีสสิคิลิบรรพต ที่เงื้อมเขาชื่อสัปปะโสณที่กาฬศิลาป่าสัตว์วัน
ที่ตกไปทาราม ที่เวฬุวันสวนไผ่อันร่มรื่นของจอมเสนาแห่งแคว้นมคธ ที่สวนมะม่วงของ
หมอชีวกโกมารภัจ ที่มีททกุจฉิมิกทายวัน ทั้ง ๑๐ แห่งนี้อยู่ ณ เขตแขวงราชฤทธิ

“ต่อมาเมื่อเราทั้งราชฤทธิไว้เบื้องหลัง แล้วจาริกสู่เวสาลีนครอันรุ่งเรืองยิ่ง
เราก็ให้นัยแก่เธออีกถึง ๖ แห่ง คือ ที่อุเทนเจติย สัตถัมพเจติย โคตมกเจติย พุทฺธุตต
เจติย สารันทเจติย และปาวาลเจติยเป็นแห่งสุดท้าย คือสถานที่ซึ่งเราอยู่ ณ บัดนี้ แต่
เธอก็หาเฉลียวใจไม่ ทั้งนี้เป็นความบกพร่องของเธอเอง เธอจะคร่ำครวญเอาอะไรอีก

“อานนท์เอ๋ย! บัดนี้สังขารอันเป็นเหมือนเกวียนชำระคืนเราได้สละแล้ว เรื่อง
ที่จะถึงกลับคืนมาอีกนั้นมิใช่วิสัยแห่งตถาคต อานนท์! เราได้ปรักปรำเธอ เธอเบาใจ
เลิก เธอได้ทำหน้าที่ดีที่สุดแล้ว บัดนี้เป็นกาลสมควรที่ตถาคตจะจากโลกนี้ไป แต่ยังมี
เหลือเวลาอีกถึง ๓ เดือน บัดนี้สังขารของตถาคตเป็นเสมือนเรือเร็ว คอยแต่เวลาจะจม
ลงสู่ท้องธารเท่านั้น

“อานนท์! เราเคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือว่า บุคคลย่อมต้องพลัดพรากจากสิ่ง
ที่รักที่พึงใจเป็นธรรมดา หลีกเลี่ยงไม่ได้ อานนท์เอ๋ย! ชีวิตนี้มีความพลัดพรากเป็นที่สุข
สิ่งทั้งหลายมีความแตกไป คับไป สลายไปเป็นธรรมดา จะปรารธนามิให้เป็นอย่างที่มีน
ควรจะเป็นนั้น เป็นฐานะที่ไม่พึงหวังได้ ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปเคลื่อนไปสู่จุดสลายตัว
อยู่ทุกขณะ”

แล้วพระจอมศาสดาก็เสด็จไปยังภันฑุกาม และโกณฑกรตามลำดับ ใน
ระหว่างนั้นทรงให้โอวาทภิกษุทั้งหลายด้วยพระธรรมเทศนาอันเป็นไป เพื่อโลกุตตารายิ
ธรรม กล่าวคือ ศีล สมาริ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณเทรศนะ เป็นต้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ศีลเป็นพื้นฐานเป็นที่รองรับคุณอันยิ่งใหญ่ ประหนึ่งแผ่นดิน
เป็นที่รองรับและตั้งลงแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งที่มีชีพและหาชีพมิได้ เป็นต้นว่าพฤษภาลดาวัลย์

มหาสังขร และสัจจกัณฑ์วิบาหนานาชนิก บุคคลผู้มีศีลเป็นพื้นใจย่อมอยู่สบาย มีความปลอดโปร่งเหมือนเรือนที่บุคคลปักกวาดเช็ดถูเรียบร้อย ปราศจากเรื้อกและฝุ่น เป็นที่รบกวน

“ศีลนี่เองเป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ คือความสงบใจ สมาธิที่มีศีลเป็นเบื้องต้น เป็นพื้นฐาน ย่อมเป็นสมาธิที่มีผลมาก มีอันสงัดมาก บุคคลผู้มีสมาธิย่อมอยู่อย่างสงบ เหมือนเรือนที่มีฝาผนัง มีประตู หน้าต่างปิดเปิดได้เรียบร้อย มีหลังคาสำหรับป้องกัน ลมแดดและฝน ผู้อยู่ในเรือนเช่นนั้นฝนตกก็ไม่เปียก แดดออกก็ไม่ร้อนจันทิ บุคคลผู้มีจิตเป็นสมาธิก็เช่นนั้น ย่อมสงบอยู่ได้ไม่กระวนกระวาย เมื่อลมแดดและฝน กล่าวคือ โลกธรรม แผลพเอวกระพือพัดซักสาดเข้ามาครั้งแล้วครั้งเล่า สมาธิอย่างนี้ย่อมก่อให้เกิดปัญญาในการฟาคพ้นภัยและเชือกเงือกกิเลสอวสะต่าง ๆ ให้เบาบางและหมดสิ้นไป เหมือนบุคคลผู้มีกำลังจับศัตรานันคมกริบ แล้วถางป่าให้โล่งเตียนก็ปานกัน

“ปัญญาซึ่งมีสมาธิเป็นรากฐานนั้น ย่อมปรากฏกุญไฟดวงใหญ่กำจัดความมืดให้ ปลาสนาการ มีแสงสว่างรุ่งเรืองอำไพ ขัณฑ์ลระอองคือกิเลสให้ปลิวหาย ปัญญาจึงเป็น ประจักษ์ประทีปแห่งดวงใจ

“อันว่าจิตนี้เป็นธรรมชาติที่ผ่องใสอยู่โดยปกติ แต่เศร้าหมองไปเพราะคลุกเคล้า ด้วยกิเลสหนานาชนิก ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นเครื่องฟอกจิตใจให้ขาวสะอาดทั้งเดิม จิตที่ฟอกแล้วด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอวสะทั้งปวง”

“ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วจากอวสะ ย่อมพบกับปีติปราโมช อันใหญ่หลวง รู้สึกตนว่าได้พบขุมทรัพย์มีค่า หาอะไรเปรียบมิได้ เฝืออาบซาบซ่าน ด้วยธรรม ตนของตนเองนั้นแลเป็นผู้รู้ ว่า บัณฑิตกิเลสอันสยต่าง ๆ ได้สิ้นไปแล้ว ภพใหม่ ไม่มีอีกแล้ว เหมือนบุคคลผู้ตัดแขนขาด ย่อมรู้ด้วยตนเองว่า บัณฑิตแขนของตนขาดแล้ว”

โอวาทานุศาสน์ของพระผู้มีพระภาค ส่วนใหญ่เป็นไปเยี่ยงนี้

ข่าวการปลงพระชนมายุสังขารของพระศาสดาแผ่กระจายไปทั่วสังฆมณฑล ประจักษ์บุรุษผู้มีกำลังกระพือฝ่าชาวคฤมบริเวณเหนือที่อันน้อย บัณฑิตสาวกของพระองค์ทั้ง

กฤหัสถ์และบรรพชิตรู้สึกลัวเหว่ หัวเหว่นและเลื่อนลอย สาวกที่เป็นปุถุชนไม่อาจกลืน
อัสสธาราวัวได้ มีใบหน้าอาบด้วยน้ำตา ประชุมกันเป็นกลุ่ม ๆ ราพึงราพันอยู่ว่า พระ
ผู้มีพระภาคจะปรินิพพานเสียแล้ว พวกเราจะทำอย่างไรหนอ ส่วนสาวกผู้เป็นชีณาสพสัน
อาสวะแล้วก็ได้แต่ปลงธรรมสังเวช คือความสลัดใจตามแบบพระอริยะ

ภิกษุรูปหนึ่งได้นามว่า รัมมาราม คิดว่าอีก ๓ เดือนข้างหน้าพระตถาคตเจ้าจะ
ปรินิพพาน เราบวชในสำนักของพระองค์ แต่ยังมีอาสวะกิเลสอยู่ กระไรหนอเราจะพึง
เพียรพยายาม เพื่อบรรลุอรหัตผลในเวลาที่จะพระพุทธร่องค์ยังทรงพระชนม์อยู่ คิดดังนี้
แล้ว ท่านมิได้จับกลุ่มกับภิกษุอื่น ๆ มิได้เสวราโศก ปลีกตนออกไปอยู่แต่ผู้เดียว พยายาม
ทำสมณะและวิปัสสนา

ภิกษุทั้งหลายอื่นเห็นพฤติการณ์ดังนี้ เข้าใจว่าภิกษุรัมมารามหาความรักความ
อาลัยในพระผู้มีพระภาคมิได้ จึงนำข้อความนั้นกราบทูลพระพุทธร่องค์

“พระเจ้าข้า” ภิกษุทูล “ภิกษุชื่อรัมมารามหาความรักความอาลัยในพระองค์
มิได้เลย เมื่อทราบว่าพระองค์จะปรินิพพานก็หาได้แสดงอาการเสวราโศกอย่างใดไม่ ปลีก
ตนไปอยู่แต่ผู้เดียวไม่เกี่ยวข้องใดตามเรื่องราวของพระองค์เลย”

พระศาสดารับสั่งให้พระรัมมารามเข้าเฝ้า ตรัสถามว่า “รัมมาราม! ไฉนว่า
เธอทำอย่างภิกษุทั้งหลายกล่าวนี้หรือ!”

“พระพุทธรเจ้าข้า” พระรัมมารามทูลรับ

“ทำไมเธอจึงทำอย่างนั้น เธอไม่อาลัยโยคีในตถาคตหรือ?” พระศาสดา
ตรัสถาม

“หามิได้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์คิดว่า ข้าพระองค์บวชแล้วในสำนักของพระ
องค์ผู้สรรเสริญความเพียรพยายาม บัดนี้พระองค์จะนิพพานแล้ว ทำไฉนหนอ ข้าพระองค์
จะพึงทำความเพียรเพื่อบรรลุธรรมอันสูงสุด เพื่อบูชาพระองค์ตั้งแต่พระองค์ยังทรง
พระชนม์อยู่ทุกเดียว ด้วยเหตุนี้ข้าพระองค์จึงหลีกออกจากหมู่อยู่แต่ผู้เดียว”

พระพุทธร่องค์ทรงเปล่งพระอุทานออก ๓ ครั้งว่า “ดีแล้ว ภิกษุ!” แล้วฉิน
พระพักตร์มาตรัสกับภิกษุทั้งหลายอื่นว่า “ภิกษุทั้งหลาย! ผู้ใดมีความเสน่หาอาลัยในเรา

พึงทำตนอย่างธัมมารามภิกษุ^๕ การทำอย่าง^๕นี้ ชื่อว่าบุชา เคารพ นับถือเราด้วยอาการ
อันยอดเยี่ยม ภิกษุ^๕ทั้งหลาย! ภิกษุ^๕ผู้นี้ในธรรม ตรึกตรองธรรม ระลึกถึงธรรมอยู่เสมอ
ย่อมไม่เสื่อมจากพระสัทธรรม ไม่เสื่อมจากพระนิพพาน”

แม้กระนั้นภิกษุ^๕ทั้งหลายก็ไม่วายที่จะแสวงคล้อมพระองค์ไปทุกหนทุกแห่ง พระ-
ศาสดาทรงเห็นดังนี้ จึงเตือนภิกษุ^๕เหล่านั้นให้พยายามแสวงหาวิเวก เพื่อบรรลุคุณธรรม
ที่ยังมิได้บรรลุ เพื่อทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสด้วยพระพุทธรพจน์ว่า

“ภิกษุ^๕ทั้งหลาย! บรรดาทางทั้งหลาย มรรคมียงค์ ๘ ประเสริฐที่สุด บรรดา
บาททั้งหลาย บาท^๕นี้คืออริยสัจประเสริฐที่สุด บรรดาธรรมทั้งหลาย วิราคะคือการปราศจาก
ความกำหนัดยินดีประเสริฐที่สุด บรรดาสัตว์ ๒ เท่า พระศาสดาเจ้าผู้มีจักขุประเสริฐที่สุด
มรรคมียงค์ ๘ นี้แล เป็นไปเพื่อทรศนะอันบริสุทธิ์หาใช่ทางอื่นไม่ เธอทั้งหลายจงเดิน
ไปตามทางมียงค์ ๘ นี้ อันเป็นทางที่ตำราให้หลง ติดตามไม่ได้ เธอทั้งหลายจงตั้งใจ
ปฏิบัติเพื่อทำทุกข์ให้สูญสิ้นไป ความเพียรพยายาม เธอทั้งหลายต้องทำเอง ศาสดาเป็นแต่
เพียงผู้บอกทางเท่านั้น เมื่อปฏิบัติตนดังนี้ พวกเธอจักพ้นจากมารและบ่วงแห่งมาร”

พระพุทธรองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “มาเถิดอานนท์! เราจักไปกุสินารานคร
ด้วยกัน” พระอานนท์รับพุทธรพจน์แล้วประกาศให้ภิกษุ^๕ทั้งหลายทราบพร้อมกัน แล้ว
คืบเดินจากสถานที่นั้นมุ่งสู่กุสินารานคร ในระหว่างทางทรงเห็นคเหิน้อยมาก จึงแวะเข้า
ร่มพฤกษ์ใบหนาดั้นหนึ่ง รับสั่งให้พระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิ ทำเป็นสัสน

“อานนท์! เราเห็นคเหิน้อยเหลือเกิน อาพาธก็มีอาการรุนแรงขึ้น เร็วเข้าเถิด
รีบปูสังฆาฏิลงเราจะนอนพักผ่อน และขอให้เธอไปนำน้ำมาดื่มพอแก้กระหาย”

“พระเจ้าข้า” พระอานนท์ทูล “เกวียนเป็นจำนวนมากเพิ่งผ่านพ้นลำน้ำไป
สักครู่นี้เอง น้ำยังขุ่นอยู่ไม่ควรที่พระองค์จะดื่ม ขอเสด็จไปดื่ม ณ แม่น้ำกกุธานทีเถิด
มีน้ำใสจืดสนิท เย็นค”

“อย่าเลย อานนท์!” พระศาสดาตรัสเป็นเชิงวิงวอน “อย่าคอยจนถึงแม่น้ำ
กกุธานทีเลย เรากระหายเหลือเกิน ร่างกายเราร้อน คอแห้งผาก เธอจงรีบไปนำน้ำ
มาเถิด”

พระอานนท์รับพุทธบัญชาแล้ว ถือบาตรของพระตถาคตเจ้าไป ท่านมีอาการเศร้าซึมและวิตกกังวล เมื่อมาถึงริมแม่น้ำยังมองเห็นน้ำชุ่นอยู่ ท่านมีอาการเหมือนว่าจะเกินกลับ แต่ด้วยความเชื่อและห่วงใยในพระศาสนาจึงเดินลงไปอีก พอท่านทำท่าจะตกขึ้นมาเท่านั้น น้ำซึ่งมีสีชุ่นขาวเพราะรอยเกวียนและโค ก็ปรากฏเป็นน้ำใสสะอาดเหมือนกระจกเงา ซึ่งหญิงสาวผู้รักสวยรักงามซัดไว้ดีแล้ว ท่านจึงตกน้ำขึ้นมา แล้วรีบเดินกลับ ถือบาตรน้ำเข้าไปถวายพระศาสนา

พระพุทธองค์ทรงทรมด้วยความกระหาย พระอานนท์มองดูด้วยความชื่นชมในพุทธบารมี แล้วทูลว่า “พระพุทธเจ้าข้า อัจฉริยะจริง! สิ่งที่ไม่เคยมีไม่เคยปรากฏ ได้มีและปรากฏแล้ว เป็นเพราะพุทธานุภาพโดยแท้ บารมีธรรมเป็นสิ่งที่น่าสังสมแท้” แล้วท่านก็เล่าเรื่องน้ำที่ชุ่นกลับใสสะอาดโดยฉับพลัน ให้พระผู้มีพระภาคสดับ พระจอมมุนีคงประทับสงบนิ่งด้วยอาการแห่งผู้เจเนจบและเข้าใจในความเป็นไปทั้งปวง

ก่อนหน้านั้นเพียงเล็กน้อย เมื่อพระองค์ผ่านมาทางเมืองปาวา ประทับ ณ สวนมะม่วงของนายจุนทะบุตรนายช่างทอง นายจุนทะทูลอาราธนาเรียกภัตตาหาร ณ บ้านของตน แล้วจัดแจงหาทัญเอยโกชนียาหารอย่างประณีต รุ่งขึ้นได้เวลาแล้ว อาราธนาพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์เพื่อเสวย พระพุทธองค์ทอดทศนาการเห็นสุกर्मทวะ อาหารชนิดหนึ่งซึ่งย่อยยาก จึงรับสั่งให้ถวายแก่พระองค์แต่ผู้เดียว มิให้ถวายแก่ภิกษุรูปอื่น เมื่อพระองค์เสวยแล้วก็รับสั่งให้ผิงเสีย

คุณเกิด! พระมหากรุณาแห่งพระองค์มีถึงปานนี้ สำหรับพระองค์เองนั้นมิได้ห่วงใยในชีวิตแล้ว เพราะถึงอย่างไร ๆ ก็จะต้องนิพพานในคืนวันนั้นแน่นอน ทรงเป็นห่วงภิกษุสาวกว่าจะลำบาก ถ้าฉันอาหารที่ย่อยยากชนิดนั้น ประหนึ่งมารดาหรือบิดาผู้เบียดเบียนด้วยเมตตาธรรมในบุตรของตน ทราบว่าอะไรจะทำให้บุตรธิดาลำบาก ย่อมพร้อมที่จะรับความลำบากอันนั้นเสียเอง.

พระอานนท์ร้องไห้

สุกรรมทวะให้ผลในทันที อาการประชวรของพระองค์ทรุดหนักลงอย่างน่า
วิตก มีพระบัณฑิยเป็นโลหิต แต่ถึงกระนั้นก็ยังเสด็จด้วยพระบาทเปล่า จากป่าเข้าสู่
กุสินารานครดังกล่าวแล้ว

พระองค์ต้องหยุดพักเป็นระยะ ๆ หลายครั้ง ก่อนจะถึงกุสินารา ราชธานี
แห่งมัลลกษัตริย์ ณ ใต้ร่มพฤกษ์แห่งหนึ่ง ขณะที่พระองค์หยุดพัก มีบุตรแห่งมัลล-
กษัตริย์นามว่า ปุกกุสะ เคยเป็นศิษย์ของอาจารย์ดาบส กาลามโคตร เดินทางจาก
กุสินาราเพื่อไปยังป่าวานคร ได้เห็นพระผู้มีพระภาคแล้วเกิดความเลื่อมใส จึงน้อม
นำผ้าคลุมขงมสเหมือนทองสังข์เข้าไปถวาย รับสั่งให้ถวายแก่พระอานนท์คนหนึ่ง
แก่พระองค์หนึ่ง

พระอานนท์ได้เห็นว่าผ้านั้นไม่ควรแก่ตน จึงน้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาค
อีกผืนหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงนุ่งและห่มแล้ว ผ้านั้นสวยงามยิ่งนัก ปราภฏประคุดถ่าน
เพลิงที่ปราศจากควันและเปลว พระฉวีของพระพุทธองค์เล่างาช่างผูกผ่อง งดงามเกิน
เปรียบ ท่านได้เห็นเหตุการณ์ดังนั้น จึงกราบทูลพระพุทธองค์ว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐ! ข้าพระองค์สังเกตเห็นพระฉวีของพระองค์
ผูกผ่องยิ่งนัก เกินที่จะเปรียบด้วยสิ่งใด เปล่งปลั่งมีรัศมี พระองค์ผู้ประเสริฐ! บัดนี้
พระองค์มีพระชนมายุถึง ๘๐ แล้ว อยู่ในวัยชราเต็มที เหมือนผลไม้สุกจนงอม อนึ่ง
เล่า เวลานี้พระองค์ทรงพระประชวรหนัก มีอาการแห่งผู้มีโรคเบียดเบียน แต่เหตุใด
ผิวพรรณของพระองค์จึงผูกผ่องยิ่งนัก?”

“อานนท์!” พระศาสดาทรัสตอบ “เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าที่เป็นอย่างนี้ คือคราวจะตรัสรู้คราวหนึ่ง และก่อนที่จะนิพพานอีกครั้งหนึ่ง ผิวพรรณแห่งตถาคตย่อมปรากฏงดงาม ประจักษ์มีแห่งสุริยา เมื่อแรกรุ่งอรุณและจวนจะอัสดง ถูก่อนอานนท์! ในยามสุดท้ายแห่งราตรีนี้ ตถาคตจะต้องปรินิพพานในระหว่างต้นสาละทางคู่อุ้งโน้มกิ่งเข้าหากัน มีใบใหญ่หนา มีดอกเป็นช่อช่น” ตรัสดังนั้นแล้ว จึงเสด็จนำพระอานนท์ไปสู่ฝั่งน้ำกกุธาน ที่เสด็จลงสรงเสวยสำราญตามพระพุทธอัธยาศัยแล้ว เสด็จขึ้นจากกกุธานที่ ไปประทับ ณ อัมพวัน รับสั่งให้พระจุนทะน้องชายพระสารีบุตรปลาสดั้งมาฉีกเป็น ๔ ช่น แล้วบรรทมด้วยสีหไสยา คือตะแคงขวา เอาพระหัตถ์รองรับพระเศียร ช่อนพระบาทให้เหลื่อมกัน มีพระสติสัมปชัญญะ ทรงพระทัยว่าจะลุกขึ้นในไม่ช้า

ขณะนั้นเอง ความปริวิตกถึงนายจุนทะผู้ถวายสุกรมัทวะก็เกิดขึ้น จึงตรัสกับพระอานนท์ว่า “อานนท์! เมื่อเรานิพพานแล้วอาจจะมีผู้กล่าวโทษจุนทะ ว่าถวายอาหารที่เป็นพิษ จนเป็นเหตุให้เราปรินิพพาน หรือมิฉะนั้น จุนทะอาจจะเกิดวิปถิสาร เกิดครั่นใจไปเองว่า เพราะเสวยสุกรมัทวะ อันตนถวายแล้ว พระตถาคตจึงนิพพาน ถูก่อนอานนท์! บิณฑบาตทานที่มีอันสูงส่งมาก มีผลไพศาล มีอยู่ ๒ คราวด้วยกัน คือเมื่อนางสุชาดาถวายก่อนเราจะตรัสรู้ครั้งหนึ่ง และอีกครั้งหนึ่งที่จุนทะถวายนี้ ครั้งแรกเสวยอาหารของสุชาดาแล้ว ตถาคตก็ถึงซึ่งกิเลสนิพพาน คือการดับกิเลส ครั้งหลังนี้เสวยอาหารของจุนทะบุตรช่างทองแล้ว เราก็นิพพานด้วยขันธนิพพาน คือดับขันธ อันเป็นวิบากที่ยังเหลืออยู่ ถ้าใครๆ จะพึงกำหนดจุนทะ เธอพึงกล่าวให้เขาเข้าใจตามนี้ และถ้าจุนทะจะพึงเกิดครั่นใจ เธอก็พึงกล่าวปลอบให้เขาคลายวิตกกังวลเรื่องนี้ อาหารของจุนทะเป็นอาหารมื่อสุดท้ายสำหรับเรา”

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้า มีพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ และมีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวารเสด็จข้ามแม่น้ำหิรัญญวดี ถึงกรุงกุสินารา เสด็จเข้าสู่ศาลวโนทยาน คืออุทยานซึ่งสระพริบพริบด้วยต้นสาละ รับสั่งให้พระอานนท์จัดแท่นบรรทมระหว่างต้นสาละ ซึ่งมีกิ่งโน้มเข้าหากัน ให้หันพระเศียรทางทิศอุดร

ทรงนมนมบุคคลเป็นอันมาก จากทิศต่าง ๆ เดินทางมาเพื่อบูชาพระพุทธสรีระ
เป็นปัจฉิมกาล แม้เป็นปริมณฑลกว้างออกไปสุดสายตา สมเด็จพระมหาสมณะทรงเห็น
เหตุนี้แล้ว จึงตรัสกับพระอานนท์เป็นเชิงปรารภว่า

“อานนท์! พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทำสักการ-
บูชาเรายุก้วยเครื่องบูชาสักการะทั้งหลายอันเป็นอามิส เช่น ดอกไม้ รูป เทียน เป็นต้น
หาชื่อว่าบูชาตถาคตด้วยการบูชาอันยิ่งไม่ อานนท์เอ๋ย! ผู้ใดปฏิบัติตามธรรมปฏิบัติชอบ
ยิ่ง ปฏิบัติธรรมให้เหมาะสม ผู้นั้นแลชื่อว่าสักการบูชาเรด้วยการบูชาอันยอดเยี่ยม”

พระอานนท์ทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ! เมื่อก่อนนี้ออกพรรษาแล้ว ภิกษุทั้งหลาย
ต่างพากันเดินทางมาจากทิศานุทิศเพื่อเฝ้าพระองค์ ฟังโอวาทจากพระองค์ บัดนี้พระองค์
จะปรินิพพานเสียแล้ว ภิกษุทั้งหลายจะพึงไป ณ ที่ใด?”

“อานนท์! สถานที่อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงเรา ก็มีอยู่คือสถานที่ที่เราประสูติแล้ว
คือ ลุมพินีวันสถาน สถานที่ที่เราตั้งอาณাজักรแห่งธรรมขึ้นเป็นครั้งแรก คือ อสิปัตตนิมิก-
ทายะ แขวงเมืองพาราณสี สถานที่ที่เราตรัสรู้จนตรัสสัมมาสัมโพธิญาณ บรรลุความรู้
อันประเสริฐ ทำกิเลสสิ้นไป คือ โพธิมณฑล ตำบลอรุเวลาเสนานิคม และสถานที่ที่เรา
จะนิพพาน ณ บัดนี้ คือป่าไม้สาละ ณ นครกุสินารา อานนท์เอ๋ย! สถานที่ทั้ง ๔ แห่ง
นี้เป็นสังเวชนียสถานสรวานียสถานสำหรับให้ระลึกถึงเราและเดินตามรอยบาทแห่งเรา”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค! ในพรหมจรรย์นี้มีสุภาพสตรีเป็นอันมากเข้ามาเกี่ยว
ข้องอยู่ในฐานะต่าง ๆ เป็นมารคาบ้าง เป็นพื้หญิงน้องหญิงบ้าง เป็นเครือญาติบ้าง และ
เป็นผู้เลื่อมใสในพระรัตนตรัยบ้าง ภิกษุจะพึงปฏิบัติต่อสตรีอย่างไร?”

“อานนท์! การที่ภิกษุจะไม่ดูไม่แลสตรีเพศเสียเลยนั้นเป็นการดี”

“ถ้าจำเป็นต้องดูต้องเห็นเล่า พระเจ้าข้า” พระอานนท์ทูลซัก

“ถ้าจำเป็นต้องดูต้องเห็น ก็อย่าพูดด้วย อย่าสนทนาคด้วย นั้นเป็นการดี” พระ-

ศาสดาทรงตอบ

“ถ้าจำเป็นต้องสนทนาคด้วยเล่า พระเจ้าข้า จะปฏิบัติอย่างไร”

“ถ้าจำเป็นต้องสนทนาค้วยก็จงมีสติไว้ ควบคุมสติให้ดี สรรวมอินทรีย์และกาย วาจาให้เรียบร้อย อย่าให้ความกำหนัดยินดี หรือความหลงไหลครอบงำจิตใจได้ อานนท์! เรากล่าวว่าสตรีที่บุรุษเอาใจเข้าไปเกาะเกี่ยวนั้น เป็นมลทินของพรหมจรรย์”

“แล้วสตรีที่บุรุษมิได้เอาใจเข้าไปเกี่ยวเกาะเล่า พระเจ้าข้า จะเป็นมลทินของพรหมจรรย์หรือไม่?”

“ไม่เป็นซิ อานนท์! เธอระลึกได้อยู่หรือเราเคยพูดไว้ว่า อารมณ์อันวิจิตร สิ่งสวยงามในโลกนี้มีใช้คาม แต่ความกำหนัดที่เกิดขึ้นเพราะความตำร่าต่างหากเล่าเป็น กามของคน เมื่อกระชากความพอใจออกเสียได้แล้ว สิ่งวิจิตรและรูปที่สวยงามก็คงอยู่ อย่างเก๋ๆ ทำพิชอะไรมิได้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคบรมบทสงบนึง พระอานนท์ก็พลอยนั่งตามไปด้วย คุเหมือนท่านจะตรีกตรองทบทวนพระพุทธรวณะที่ตรัสจบลงสักครู่

จริงที่เดียว การไม่ยอมคู้ไม่ยอมแฉสตรีเสียเลยนั้นเป็นการดีมาก แต่ใครเล่าจะทำได้เช่นนั้น ผู้โง่มีใจไม่หวานไหวด้วยความเบ่งบานของดอกไม้งาม ทนตรี และอาการเยื้องกรายแห่งสตรีสาว ผู้นั้นถ้ามิใช่ นักพรตก็เป็นสัตว์ดิรัจฉาน แต่เหมือนผู้เป็นนักพรตทั้งกายและใจนั้นมันน้อยเหลือเกิน เมื่อมีเรื่องที่จำเป็นต้องคู้ต้องแฉ เรื่องติดต่อกี่ยวข้องก็เกิดขึ้น การติดต่อกี่ยวข้องและกลุกกลีค้วยสตรีเพศนั้น ใครเล่าจะหักห้ามใจมิให้หวานไหวไปตามความอ่อนช้อย นุ่มนวล และอ่อนหวานของเธอ มีคำกล่าวไว้มิใช่หรือว่า “ความงามนั้นเป็นอำนาจที่คุกคามจิตใจของบุุชชนให้แพ้วราบ และการยมนั้นคือคมดาบของเรอ เมื่อโคพบความงาม ถ้าความงามนั้นยังไม่ยอมก็ยังมีทางจะรอกฟันไปได้ แต่เมื่อความงามนั้นยอมออกมา ย่อมหมายถึงเรอส่งคมดาบออกมาแล้ว” และยังมีคำกล่าวอีกว่า “เมื่อสตรีงามยอมยอมหมายถึงถึงเงินของผู้ชายร้องไห้” ทำไมนะสัตว์โลกจึงหลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส เสียจริง ๆ สตรีที่พราวเสน่ห์แต่ไร้มนโนธรรม จิตใจสกปรก จึงเป็นเพศฉมาตมิอันนุ่มซึ่งมียอมและกิริยาที่ยวนเป็นคมดาบ มีน้ำตาเป็นหลุมพรางสำหรับให้ชายตกหลงไปในหลุมน้ำตานัน

บางทีเธอจะมีความสุขร่าเริงเหมือนนกน้อย . ในขณะที่หัวใจของชายที่เธอเคย
ปอง ร้าวสลายลงด้วยความผิดหวัง บางทีเธอจะทำเป็นโกรธชายที่เธอแสนจะหลงรัก
เพียงเพื่อพรางสายตาของคนอื่น บางทีเธอจะยิ้มอย่างอ่อนหวานในขณะที่ในความรู้สึก
ของเธอแสนจะเคียดแค้นและชิงชังเขา และบางทีเธอจะร้องไห้ตาอาบแก้มในขณะที่
ใจของเธออึมเิบไปด้วยปีติปราโมช อ่า! จะเอาอะไรเล่ามาวัดความลึกแห่งหัวใจของ
สตรี พระศาสดาตรัสไว้มิใช่หรือว่า อากาของสตรีนั้นรู้ยากเข้าใจยาก เหมือนการไป
ของปลาในน้ำ

ปราชญ์ผู้ทรงวิทยาคุณกว้างขวางลึกซึ้ง สามารถหยั่งรู้นิพพานมหาสมุทร
เหมือนมองเศษกระดาษบนฝ่ามือ แต่ปราชญ์เช่นนั้น จะกล่าววดอ้างได้ละหรือ
ว่าตนสามารถหยั่งรู้ความลึกกล้าในหัวใจของสตรี

อย่ามัวกล่าวอะไรให้มากเลย ธรรมชาติของเธอเป็นอย่างนั้นเอง มหาสมุทร
เต็มไปด้วยภัยอันตราย แต่มหาสมุทรก็มีคุณแก่โลกอยู่มิใช่น้อย การค้นหาความจริงตาม
ธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ แล้วปฏิบัติให้ถูกต้องต่างหากเล่า เป็นทางดำเนินของผู้มีปัญญา

ความเงิบสงัดปกคลุมอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพระอานนท์ก็ทูลว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค! เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว จะปฏิบัติเกี่ยวกับพุทธ-
สรีระอย่างไร”

“อย่าเลยอานนท์!” พระศาสดาทรงห้าม “เธออย่ากังวลกับเรื่องนั้นเลย หน้าที่
ของพวกเธอคือคุ้มครองตนด้วยดี จงพยายามทำความเพียร เผลบาปให้เราร้อนอยู่ทุก
อิริยาบถเถิด สำหรับเรื่องสรีระของเราเป็นหน้าที่ของภคิพัสสที่จักพึงทำกัน กษัตริย์
พราหมณ์ และคหบดีเป็นจำนวนมาก ที่เลื่อมใสศรัทธาก็มีอยู่ไม่น้อย เขาคงทำกันเอง
เรียบร้อย”

“พระเจ้าข้า” พระอานนท์ทูล “เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของภคิพัสสก็จริงอยู่ แต่ถ้า
เขาถามข้าพระองค์ ข้าพระองค์จะพึงบอกอย่างไร”

“อานนท์! ชนทั้งหลายเมื่อจะปฏิบัติต่อพระสรีระแห่งพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร ก็พึงปฏิบัติต่อสรีระแห่งทถาคคตอย่างนั้นเถิด”

“ทำอย่างไรเล่า พระเจ้าข้า”

“อานนท์! ก็อย่างนี้ เขาจะพันสรีระแห่งพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าใหม่แล้ว ชับด้วยสำลี แล้วพันด้วยผ้าใหม่อีก ทำอย่างนี้ถึง ๕๐๐ กู่ หรือ ๕๐๐ ชั้น แล้วนำวาง ในรางเหล็กซึ่งเต็มไปด้วยน้ำมัน แล้วปิดครอบด้วยรางเหล็กเป็นฝา แล้วทำจิตกาธารด้วย ไม้หอม นานาชนิด แล้วถวายพระเพลิง เสร็จแล้วเชิญพระอัฐิธาตุแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ นั้นไปบรรจุสถูปซึ่งสร้างไว้ ณ ทาง ๔ แพร่ง ในสรีระแห่งทถาคคตก็พึงทำเช่นเดียวกัน ๕๕ เพื่อผู้เลื่อมใสจักได้บูชา และเป็นประโยชน์สุขแก่ชาวโลกกาลนาน”

แล้วพระพุทธรองค์ทรงแสดงอุปาหารบุคคล คือบุคคลผู้ควรบรรจุอัฐิธาตุไว้ใน พระสถูป เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมหาชนไว้ ๔ จำพวก คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ

ครั้นแล้วบรรทมหนึ่งอยู่ พระอานนท์ถอยออกจากที่เฝ้า เพราะความเศร้าสลดสูก ที่จะอดทนได้ ท่านไปยืนอยู่ที่ประตูวิหารมือจับลัมสลักหนึ่งอยู่ น้ำตาไหลพรากลงอาบ แก้ม แล้วเสียงสะอื้นเบา ๆ ก็ตามมา บัดนี้ท่านมีอายุอยู่ในวัยชรา นับได้ ๘๐ แล้ว เท่ากับพระชนมายุของพระผู้มีพระภาค อุปสมบถมานานถึง ๔๔ พรรษา ได้ยินได้ฟัง พระธรรมและอบรมจิตใจอยู่เสมอ ได้บรรลุคุณธรรมขั้นต้นเป็นโสดาบันบุคคล ผู้มีองค์ ประกอบดังกล่าวนี้ ถ้าไม่มีเรื่องกระเทือนใจอย่างแรงคงจะไม่เศร้าโศกปริเทวนาการถึง ชนาคัน ๕๕

ท่านสะอึกสะอื้นจนสิ้นเต็มไปทั้งองค์ บางคราวจะมองเห็นผ้าสีเหลืองหม่นที่ คลุมกายสั้นน้อย ๆ ตามแรงสั่นแห่งรูปกาย แน่นอนท่านรู้สึกสะเทือนใจและว่าเหว้อย่าง ยิ่ง เป็นเวลานานเหลือเกินที่ท่านและพระศาสดาได้ทำประโยชน์และเอื้อเฟื้อต่อกัน การ จากไปของพระผู้มีพระภาค จึงเป็นเสมือนกระชากดวงใจของท่านให้หลุดลอย

“โอ! พระองค์ผู้เป็นที่พึ่งของโลกและของข้าพระองค์” เสียงกรวญเคล้า
ออกมากับเสียงสะท้อน “ตั้งแต่นั้นไป ข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้เห็นพระองค์อีกแล้ว
พระองค์ผู้ทรงพระมหากรุณาคุณห้วงมหรรณพมาจากข้าพระองค์ ทั้งๆ ที่ข้าพระองค์
ยังมีอาสวะอยู่เหมือนฟิเลียงสอนให้เด็กเดิน เมื่อเด็กน้อยพอจะหักก้าวเท่านั้น ฟิเลียงก็มี
อันพลัดพราจากไป ข้าพระองค์เหมือนเด็กน้อยผู้นั้น” พระอานนท์คร่ำครวญอย่าง
น่าสงสาร

เมื่อพระอานนท์หายไปนานผิดปรกติ พระศาสดาจึงตรัสถามว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! อานนท์หายไปไหน?”

“ไปยืนร้องไห้อยู่ ที่ประตูพระวิหารพระเจ้าข้า” ภิกษุทั้งหลายทูล

“ไปตามอานนท์มานี้เถิด” พระศาสดาตรัส

พระอานนท์เข้าสู่ที่เฝ้าด้วยใบหน้าที่ยังชุ่มด้วยน้ำตา พระศาสดาตรัสปลอบใจ
ว่า “อานนท์! อย่าคร่ำครวญนักเลย เราเคยบอกไว้แล้วมิใช่หรือ ว่า บุคคลย่อมต้อง
พลัดพราจากสิ่งที่รักที่พอใจเป็นธรรมดา ในโลกนี้และในโลกไหนๆ ก็ตามไม่มีอะไรยัง
ยืนถาวรเลย สิ่งที่มีการเกิดย่อมมีการดับในที่สุด ไม่มีอะไรยั่งยืนถาวร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นประจักษ์ดวงตะวัน” พระอานนท์ทูลด้วยเสียงสะท้อนน้อยๆ
“ข้าพระองค์มาร่ำพังกว่ ตลอดเวลาที่พระองค์ทรงพระชนม์อยู่ ข้าพระองค์เที่ยวติดตาม
ประจักษ์ฉายา ต่อไปนี้ข้าพระองค์จะฟังติดตามผู้ใดเล่า จะฟังตังน้ำใส่น้ำเสวยเพื่อผู้ใด จะ
ฟังบักกวาดเสนาสนะที่หลับที่นอนเพื่อผู้ใด อนึ่ง เวลานี้ข้าพระองค์ยังมีอาสวะอยู่ พระ
องค์มาคำนวณปริณิพพาน ไกรเล่าจะเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ กำจัด
กิเลสให้หมดสิ้น ข้าพระองค์คงอยู่อย่างว่าเหวและเตี้ยวตาย เมื่อคำนึงอย่างนั้นแล้วที่สุด
ที่จะหักห้ามความโศกกำสรวลได้”

“อานนท์! เธอเป็นผู้มีบารมีธรรมที่ไต่ส่งสมมาแล้วมาก เธอเป็นผู้มีบุญที่ได้
ทำไว้มาก อย่าเสียใจเลย กิจอันใดที่ควรทำแก่ตถาคต เธอได้ทำกิจนั้นอย่าง

สมบัติ ด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตาอย่างยอดเยี่ยม จึงประกอบความเพียรเกิด เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว เธอจะต้องสำเร็จอรหัตตผล เป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า” ตรัสดังนี้แล้ว จึงเรียกภิกษุทั้งหลายเข้ามาสู่ที่ใกล้ แล้วทรงสรรเสริญพระอานนท์โดยอเนกปริยาย เป็นต้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! อานนท์เป็นบัณฑิต เป็นผู้รอบรู้และอุปฐากเราอย่างยอดเยี่ยม พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งในอดีตและอนาคตซึ่งมีภิกษุอุปฐากนั้นๆ ก็ไม่เคยมองไปกว่าอานนท์ อานนท์เป็นผู้ดำเนินกิจด้วยปัญญา รู้กาลที่ควรไม่ควร รู้กาลที่เหมาะสมสำหรับผู้มาเฝ้าเรา ว่ากาลนี้สำหรับกษัตริย์ กาลนี้สำหรับราชามหาอำมาตย์ กาลนี้สำหรับคนทั่วไป ควรได้รับการยกย่องนานาประการ มีคุณธรรมน่าอัศจรรย์ ผู้ที่ยังไม่เคยเห็นไม่เคยสนทนาก็อยากเห็นอยากสนทนาด้วย อยากฟังธรรมของอานนท์ เมื่อฟังก็มีจิตใจผลิตเพิลินยินดีในธรรมที่อานนท์แสดง ไม่อึดไม่เบื่อ ด้วยธรรมวารีรส.....ภิกษุทั้งหลาย! อานนท์เป็นบุคคลที่หาได้ยากผู้หนึ่ง”

พระอานนท์ผู้มีความห่วงใยในพระศาสนาไม่มีที่สิ้นสุด กราบทูลด้วยน้ำเสียงที่ยังเศร้าอยู่ว่า

“พระองค์ผู้เจริญ! พระองค์เป็นประคองพระเจ้าจักรพรรดิในทางธรรม ทรงสถาปนาอาณาจักรแห่งธรรมขึ้น ทรงเป็นธรรมราชา สูงยิ่งกว่าราชาใดๆ ในพื้นพิภพ ข้าพระองค์เห็นว่าไม่สมควรแก่พระองค์เลยที่จะปรินิพพานในเมืองกุสินารา อันเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ขอพระองค์ไปปรินิพพานในเมืองใหญ่ๆ เช่น ราชคฤห์ สาวัตถี จำปาสาเกต โกสัมพี พาราณสี เป็นต้น เกิดพระเจ้าข้า ในมหานครเหล่านั้น กษัตริย์ พราหมณ์ เศรษฐี กหบดี และทวยนาครทุกชั้นที่เลื่อมใสพระองค์ก็มีอยู่มาก จักได้ทำมหาสักการะแด่สรีระแห่งพระองค์เป็นมโหฬาร ควรแก่ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นอุทมบุรุษรตนในโลก”

“อานนท์! เธออย่ากล่าวอย่างนั้นเลย ชีวิตของตถาคตเป็นชีวิตแบบอย่าง ตถาคตนิพพานไปแล้วเพียงรูปเท่านั้น แต่เกียรติคุณของเราคงอยู่ต่อไป เราต้องการให้

ชีวิต^๕นงามทั้งในเบื้อง^๕ต้น ท่ามกลางและที่สุด อานนท์เอ๋ย! ตถาคตอุบัติแล้วเพื่อประ-
โยชน์สุขแห่งมหาชน เมื่ออุบัติมาสู่โลก^๕นี้ เราเกิดแล้วในป่านามว่าลุมพินี เมื่อตรัสรู้
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เราก็ได้บรรลุแล้วในป่าตำบลอรุเวลาเสนานิคม แขวง
เมืองราชคฤห์มหานคร เมื่อตั้งอาณาจักรแห่งธรรมชนเป็นครั้งแรก ได้สาวกเพียง ๕ คน
เราก็ตกลงแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายะเขตเมืองพาราณสี ครั้นนี้เป็นครั้งสุดท้ายแห่งเรา
เราก็ควณิพพานในป่าเช่นเดียวกัน

“อนึ่ง กุสินาราน^๕ แม้บัดนี้จะ^๕เป็นเมืองน้อย แต่ในโบราณกาลกุสินารา เคย
เป็นเมืองใหญ่มาแล้ว เคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าจักรพรรดิ นามว่ามหาสุทิสสนะ
นคร^๕นเคยชอกุสาวตี เป็นราชธานี^{๕๗}สมบูรณ์ มั่งคั่ง มีคนมาก มีมนุษย์นิกรเคลื่อนกล่น
พรั่งพร้อมด้วยธัญญาหาร มีรมณีสถานที่^๕บันเทิงจิต ประคองตั้งราชธานีแห่งทิพยนคร
กุสาวดีราชธานี^๕นั้น ก็กักกองนฤนาททั้งกลางวันและกลางคืน ด้วยเสียง ๑๐ ประการ คือ
เสียงกชสาร เสียงภาชี เสียงเกวรีและรถ เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงขับริ้ง เสียง
กังสดาล เสียงสังข์ รวมทั้งสำเนียงประชาชนเรียกกัน บริโภคอาหารด้วยความสำราญ
เบิกบานจิต

“พระเจ้ามหาสุทิสสนะ องค์จักรพรรดิเล่า ก็ทรงเป็นอิสราธิบดีในปฐมพิมณ-
ทล ทรงชำระบำจัจามิตรโดยธรรม ไม่ต้องใช้ทัณฑ์และศาสตรา ชนบทสงบราบคาบ
ปราศจากโจรผู้ร้าย ม้าตายยังบุตรให้เพื่อนอยู่บนอกด้วยความเพลิกเพลีน ประตูป้าน
ปราศจากลี้มสลัก เป็นนครที่^{๕๗}นรมย์ร่มเย็นสมเป็นราชธานีแห่งพระเจ้าจักรพรรดิราช
อย่างแท้จริง

“อีกอย่างหนึ่ง อานนท์เอ๋ย! เมื่อมองมาทางธรรม เพื่อให้เกิดสังเวชสลตจิต
ก็พอคิดได้ว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน มุ่งไปสู่จกสลายตัว อานนท์จึงकुเถิด พระ
เจ้าจักรพรรดิมหาสุทิสสนะก็สิ้นพระชนม์ไปแล้ว เมืองกุสาวดีก็เปลี่ยนมาเป็นกุสินารา
แล้ว ประชาชนชาวกุสาวดีก็ตายกันไปหมดแล้ว นี่แลไม่มีอะไรเที่ยง ไม่มีอะไรยั่งยืน
ตถาคตเองก็จะนิพพานในไม่ช้า”

แล้วพระศาสดาก็รับสั่งให้ พระอานนท์ไปแจ้งข่าว ปรีณิพพานแก่ มัลลกะศรัย ว่า พระตถาคตเจ้าจักปรีณิพพานในยามสุดท้ายแห่งราตรี เมื่อมัลลกะศรัยผู้ครองนครกุสินารา สดับข่าวนี้ ต่างก็ทรงกำสรดโศกาคูรทุกข์โศกนัสสทัพบัว สยายพระเกศา ยกพระพาหา ทั้งสองชั้นแล้วคร่ำครวญลุ่มกลึงเกลือกประหนึ่งบุคคลที่เท้าขาด ร่ำไรร่ำพันถึงพระ โลกนาถว่า “พระโลกนาถถ้วนปรีณิพพานนัก ดวงตาของโลกดับลงแล้ว ประคุดสุริยา ซึ่งให้แสงสว่างดับวูบลง”

ด้วยอาการโศกาคูรดังนี้ มัลลกะศรัยตามพระอานนท์ไปเฝ้าพระศาสดา ณ ศาลวโนทยาน พระอานนท์จัดให้เข้าเฝ้าเป็นตระกูล ๆ ไป แล้วกลับสู่สัณฐาคาร คือนั้น มัลลกะศรัยประชุมกันอยู่จนสว่างมิได้บรรทมเลย

บัณฺฉิมสาวกอรหันต์และพวงดอกไม้มาร

อย่างเข้ายามที่สองแห่งราตรี ลมเย็นพัดผ่านมาเป็นครั้งคราว รอบ ๆ อุทยาน
ศาลวันเปี่ยมชุ่มไปด้วยอัสสุชลธาราแห่งมหาชนผู้เสราสลดสุดประมาณ เขาหลั่งน้ำ-
ตาออกมาด้วยความรักและรันทดใจ พระจันทร์วันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะโผล่ขึ้นเหนือ
ทิวไม้ทางทิศตะวันออกแล้ว โดเต็มดวงสาดแสงสีนวลไขลงสู่อุทยานศาลวันพรหมไป
ทั่วบริเวณมณฑล ต้องใบสาละ ซึ่งโหล่น้อย ๆ ดูกามตา แต่---บรรยากาศในยามนี้
สลดเกินไปที่ใคร ๆ จะสนใจกับความงามแห่งแสงโสมที่สาดส่องเหมือนจงใจจะบูชา
พระสรีระแห่งจอมศาสดานัน

เงียบสงบ วังเวง จะได้ยินอยู่บ้างก็คือ เสียงสะอึกสะอื้นและทอดถอนใจของ
คนบางคนที่ยังมาถึง

ท่ามกลางบรรยากาศดังกล่าวนี้ นักบวชเพศปริพพาชกหนุ่มคนหนึ่ง ขออนุญาต
ผ่านฝูงชนเข้ามา เมื่อเข้ามาใกล้เขาบอกว่าขอเฝ้าพระศาสดา พระอานนท์ได้สดับเสียงนั้น
จึงออกมารับ และขอร้องวิงวอนว่าอย่ารบกวนพระผู้มีพระภาคเจ้าเลย

“ข้าแต่ท่านอานนท์!” ปริพพาชกผู้นั้นกล่าว “ข้าพเจ้าขออนุญาตเข้าเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทูลถามข้อข้องใจบางประการ ขอท่านได้โปรดอนุญาตเถิด ข้าพเจ้า
สุภัททะปริพพาชก”

“อย่าเลย สุภัททะ ท่านอย่ารบกวนพระผู้มีพระภาคเจ้าเลย พระองค์ทรง
ลำบากพระวรกายมากอยู่แล้ว พระองค์ประจวบหนักร จะปรินิพพานในยามสุดท้ายแห่ง
ราตรีนี้นั่นเอง”

“ท่านอานนท์!” สุกัททะแว้วอนต่อไป “โอกาสของข้าพเจ้าเหลือเพียงเล็กน้อย ขอท่านอาศัยความเอ็นดูโปรดอนุญาตให้ข้าพเจ้าเข้าเฝ้าพระศาสดาเถิด”

พระอานนท์คงทักทานอย่างเต็ม และสุกัททะก็อ้อนวอนครั้งแล้วครั้งเล่าไม่ยอมย่อท้อ จนกระทั่งได้ขึ้นถึงพระศาสดา

เรื่องก็เป็นไปอย่างที่เคยเป็นมา พระศาสดามีพระมหากรุณาอันไม่มีที่สิ้นสุด รับสั่งกับพระอานนท์ว่า “อานนท์! ให้สุกัททะเข้ามาหาเราเถิด”

เพียงเท่านั้น สุกัททะปริพพาชกก็ได้เข้าเฝ้าสมประสงค์ เข้ากราบลงใกล้เตียงบรรทมแล้วทูลว่า “ข้าแต่พระจอมมุนี! ข้าพระองค์นามว่า สุกัททะ ถือเพศเป็นปริพพาชกมาไม่นาน ได้ยินกิตติศัพท์เล่าลือเกียรติคุณแห่งพระองค์ แต่ก็หาได้เคยเข้าเฝ้าไม่ บัดนี้พระองค์จะดับขันธปรินิพพานแล้ว ข้าพระองค์ขอประทานโอกาสซึ่งมีอยู่น้อยนี้ ทูลถามข้อข้องใจบางประการ เพื่อจะได้ไม่เสียใจภายหลัง”

“ถามเถิดสุกัททะ” พระศาสดาตรัส

“พระองค์ผู้เจริญ! คณาจารย์ทั้ง ๖ คือ ปุณณะ กัสสปะ มัคขลิโกศล อชิต-เกสกัมพล ปุกุทธะ กัจจายนะ สันชัย เวลัฏฐบุตร และ นิครนถ์ นาฏบุตร เป็นศาสดาเจ้าลัทธิที่มีคนนับถือมาก เคารพบูชามาก ศาสดาเหล่านี้ยังจะเป็นพระอรหันต์หมดกิลเลสหรือประการใด”

“เรื่องนี้หรือ สุกัททะ ที่เรอดันรนชวนชวายนพยายามมาหาเราด้วยความพยายามอย่างยิ่งยวด” พระศาสดาตรัส ยังหลับพระเนตรอยู่

“เรื่องนี้เองพระเจ้าข้า” สุกัททะทูลรับ

พระอานนท์รู้สึกกระวนกระวายทันที เพราะเรื่องที่สุกัททะมารบกวนพระศาสดานั้นเป็นเรื่องไร้สาระเหลือเกิน ขณะที่พระอานนท์จะเชิญสุกัททะออกจากที่เฝ้านั้นเอง พระศาสดาก็ตรัสขึ้นว่า

“อย่าสนใจกับเรื่องนั้นเลย สุกัททะ เวลาของเราและของเธอยังเหลือน้อยเต็มทีแล้ว จงถามสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เธอเองเถิด”

“ข้าแต่ท่านสมณะ! ถ้าอย่างนั้นข้าพระองค์ขอทูลถามปัญหา ๓ ข้อ คือ รอยเท้าในอากาศมีอยู่หรือไม่ สมณะภายนอกศาสนาของพระองค์มีอยู่หรือไม่ สังฆารที่เที่ยงมีอยู่หรือไม่?”

“สุภทัตะ! รอยเท้าในอากาศนั้นไม่มี ศาสนาใดไม่มีมรรคมงคล ๘ สมณะผู้สงบถึงที่สุดก็ไม่มีในศาสนานั้น สังฆารที่เที่ยงนั้นไม่มีเลย สุภทัตะ ปัญหาของเรามีเท่านั้นหรือ?”

“มีท่านพระเจ้าข้า” สุภทัตะทูลแล้วนั่งอยู่

พระพุทธองค์ผู้ทรงอนาวรรณญาณ ทรงทราบอุปนิสัยของสุภทัตะแล้วจึงตรัสต่อไปว่า “สุภทัตะ ถ้าอย่างนั้นจงตั้งใจฟังเถิด เราจะแสดงธรรมให้ฟังแต่โดยย่อ **ดูก่อนสุภทัตะ! อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘** เป็นทางประเสริฐ สามารถให้บุคคลผู้เดินไปตามทางนี้ถึงซึ่งความสุขสงบเย็นเต็มที เป็นทางเดินไปสู่อมตะ **ดูก่อนสุภทัตะ** ถ้าภิกษุหรือใคร ๆ ก็ตาม พึงอยู่โดยชอบ ปฏิบัติตามนิตตามมรรคอันประเสริฐประกอบด้วยองค์ ๘ นี้อยู่ **โลกก็จะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์**”

สุภทัตะฟังพระพุทธคำรัสแล้วเลื่อมใส ทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้ที่เคยเป็นนักบวชในศาสนาอื่นมาก่อน ถ้าประสงค์จะบวชในศาสนาของพระองค์จะต้องอยู่คฤหัสถ์ปริวาส คือบำเพ็ญตนทำความดีจนภิกษุทั้งหลายไว้วางใจเป็นเวลา ๔ เดือนก่อนแล้วจึงจะบรรพชาอุปสมบทได้ นี่เป็นประเพณีที่พระองค์ทรงตั้งไว้เป็นเวลานานมาแล้ว **สุภทัตะทูลว่า** เขาพอใจอยู่บำรุงปฏิบัติภิกษุทั้งหลายสัก ๔ ปี

พระศาสดาทรงเห็นความตั้งใจจริงของสุภทัตะดังนั้น จึงรับสั่งให้พระอานนท์นำสุภทัตะไปบรรพชาอุปสมบท พระอานนท์รับพุทธบัญชาแล้ว นำสุภทัตะไป ณ ที่ส่วนหนึ่ง ปลงผมและผนวคแล้วบอกกรรมฐานให้ ให้ตั้งอยู่ในสรวณคณและศีล สำเร็จเป็นสามเณรบรรพชา แล้วนำมาเฝ้าพระศาสดา พระผู้ทรงมหากรุณาให้อุปสมบทแก่สุภทัตะเป็นภิกษุโดยสมบูรณ์แล้ว ตรัสบอกกัมมัญฐานอีกครั้งหนึ่ง

สุภทัตตะภิกษุใหม่ ตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะพยายามให้บรรลุพระอรหัตตผลในคืนนี้ ก่อนที่พระศาสดาจะนิพพาน จึงออกเดินจงกรมอยู่ในที่สงัดแห่งหนึ่ง ในบริเวณอุทยานสาละวันนั้น

จงกรมนี้คือเดินกลับไปกลับมา พร้อมกับพิจารณาข้อธรรมนำมาทำลายกิเลสให้หลุดร่วง บัดนี้ร่างกายของสุภทัตตะภิกษุห่อหุ้มด้วยผ้ากาสาวพัสตร์ เมื่อต้องแสงจันทร์ในราตรีนี้กุณฺโณพรรณของท่านเปล่งปลั่งงามอำไพ มัชฌิมยามแห่งราตรีจวนจะสิ้นอยู่แล้ว ดวงรัชนีกลมโตเคลื่อนย้ายไปอยู่ทางท้องฟ้าด้านตะวันตกแล้ว สุภทัตตะภิกษุตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่า จะบำเพ็ญเพียรคืนนี้ตลอดราตรี เพื่อจะบูชาพระศาสดาผู้จะนิพพานในปลายปัจฉิมยามคืนนี้ แม้จะเหน็ดเหนื่อยอย่างไรก็ไม่ย่อท้อ

แสงจันทร์นวลผ่องสุกสกาวเมื่อครู่นี้ก็จะอัสดง สุภทัตตะภิกษุแหงนขึ้นดูท้องฟ้า เมฆก้อนใหญ่กำลังเคลื่อนเข้าบดบังแสงจันทร์จนมืดดวงไปแล้ว แต่ไม่นานนักเมฆก้อนนั้นก็เคลื่อนกล้อยไป แสงโสมสาดส่องลงมาสว่างนวลดังเดิม

ทันใดนั้นดวงปัญญาที่พลุ่งโพล่งขึ้นในดวงใจของสุภทัตตะภิกษุ เพราะนำดวงใจไปเทียบด้วยดวงจันทร์

“อา!” ท่านอุทานเบาๆ “จิตนี้เป็นธรรมชาติที่ผ่องใส มีรัศมีเหมือนจันทร์เจ้า แต่อาศัยกิเลสที่จรมาเป็นครังคราว จิตนี้จึงเศร้าหมอง เหมือนก้อนเมฆบดบังดวงจันทร์ให้อับแสง”

แลแล้ววิปัสสนาปัญญาที่โพล่งขึ้น ข้าแรกกิเลสแห่งทะเลสาปธรรมทั้งมวลที่ห่อหุ้มดวงจิต แหวกอวิชชาและโมหะอันเป็นประคุดตาข่ายด้วยศัสตรา คือวิปัสสนาปัญญาชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกิเลสสาละวันทั้งมวล บรรลุอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา แล้วลงจากที่จงกรมมาถวายบังคมพระมงคลบาทแห่งพระศาสดาแล้วนั่งอยู่

สุภทัตตะภิกษุ บังคมสาวกอรหันต์ผู้หนึ่ง ซื่อพ้องกับสุภทัตตะอีกผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นบุตรแห่งสหายนของพระผู้มีพระภาค ผู้มีนามว่าอุปกะ มีประวัติเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธรองค์อันน่าสนใจยิ่งผู้หนึ่ง

นับถอยหลังจากนั้นไป ๔๕ ปี สมัยเมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงดำริจะไปรศบัญจวัคคีย์ ณ อสิปัตตนิมิตตทายะ เสด็จดำเนินจากบริเวณโพธิมณฑลไปสู่แขวงเมืองพาราณสี ในระหว่างทางได้พบอาชีวกผู้หนึ่งนามว่า อุปกะ อยู่ในวัยก่อนชราแล้ว เขาเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเดินสวนทางไปจึงถามว่า “สมณะ! ผิวพรรณของท่านผ่องใสยิ่งนัก อินทรีย์ของท่านสงบน่าเลื่อมใส ท่านบวชในสำนักของใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน?”

“สหาย!” พระศาสดาตรัสตอบ “เราเป็นผู้ครอบงำไว้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นใหญ่ในตนเองเต็มที เรารู้ทุกสิ่งทุกอย่างในทางธรรม เราหักกรรมแห่งสังสารจักรเป็นเหตุให้เวียนว่ายตายเกิดได้แล้วด้วยตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้จะพึงอ้างใครเล่าว่าเป็นศาสดา”

อาชีวกได้ฟังดังนี้แล้วนึกकुหมั่นอยู่ในใจว่าสมณะผู้นี้ช่างโอหัง ลบลู่คุณของศาสดาตน น่าจะลองถามข้อคุ เพื่อว่าจะมีกณอาจารย์เจ้าลัทธิใหญ่ๆ จะจำได้บ้างว่าเคยเป็นศิษย์ของตน คิดดังนี้แล้วจึงกล่าวว่า

“สมณะ ที่ท่านกล่าวมานี้ก็น่าฟังอยู่ดอก แต่จะเป็นไปได้หรือ คนที่รู้อะไรๆ ได้เองโดยไม่มีครูอาจารย์ แต่ช่างเถิดข้าพเจ้าไม่ติดใจในเรื่องนี้นักดอก ข้าพเจ้าปรารถนาทราบนามของท่าน เพื่อว่าพบกันอีกในคราวหน้าจะได้ทักทายกันดู”

พระศากยมุณี ผู้มีอนาคตังสญาณทราบเหตุการณ์ภายหน้าได้โดยตลอด ทรงคำนึงถึงประโยชน์บางอย่างในอนาคตแล้วตรัสตอบว่า “สหาย! เรามีนามว่าอนันตชิน ท่านจำไว้เถิด”

“อนันตชิน!” อุปกะอุทาน “ชื่อแปลกคี่นี้”

แล้วอุปกะชีวกก็เดินเลยไป พระศาสดาก็เสด็จบายพระพักตร์ไปสู่พาราณสี

อุปกะเดินทางไปถึงหมู่บ้านพรานเนื้อ อาศัยอยู่ในแนวป่าแห่งหนึ่งใกล้หมู่บ้าน

นั้น

ตอนเช้าเขาเข้าไปฝึกฆาจารในหมู่บ้านพรานเนื้อนั้น หัวหน้าพรานเห็นเข้าเกิดความเลื่อมใส จึงอาราธนาให้มารับภิกษาที่บ้านของตนทุกๆ เช้า อุปกะรับอาราธนาด้วยความยินดี แต่ซ่อนความรู้สึกนั้นไว้ภายใน ตามวิสัยแห่งนักบวชผู้ยังมีความละอายอยู่

ต่อมาไม่นาน นายพรานเนื้อจำเป็นต้องเข้าป่าใหญ่เป็นเวลาหลายวันเพื่อล่าเนื้อ จึงเรียกลูกสาวมาแล้วกล่าวว่า “สุชาวดีลูกรัก พ่อจะต้องออกป่าเป็นเวลาหลายวัน พ่อเป็นห่วงพระของพ่อ คือท่านอุปกะ ขอให้ลูกรับหน้าที่แทนพ่อ คือตลอดเวลาที่พ่อไม่อยู่ ขอให้ลูกถวายอาหารแก่ท่านแทนพ่อ ปฏิบัติบำรุงท่านเหมือนอย่างที่คุณเคยทำ”

เมื่อสุชาวดี สาวงามบ้านป่ารับคำของพ่อแล้ว นายพรานก็เข้าป่าด้วยความโล่งใจ รุ่งขึ้นอุปกะก็มารับภิกษาตามปกติ สุชาวดีเชื่อเชิญให้นั่งบนเรือนแล้วถวายภิกษาอันประณีต สนทนาด้วยอาการยิ้มแย้มแจ่มใส อุปกะเห็นอาการของนางตั้งนั้นก็นิยัตินัก เพราะท่านย่อมว่า

“—มีหน้าตา^๕ยิ้มแย้มแจ่มใส มีใจอารี มีความยินดีที่จะสนทนา แปลงวาจาไพเราะ มีกิริยาสุภาพ เหล่านี้เป็นเครื่องหมายของผู้ตั้งใจคบ

—มีหน้าตา^๖จัดบ่งไม่ยิ้มแย้ม ล้มความหลัง มีกิริยาอันน่ารังเกียจ เอาความเสียไปนินทา เวลาสนทนาชอบนำเอาเรื่องคนอื่นมาพูดให้ยุ่งไป เหล่านี้เป็นเครื่องหมายของผู้มิใช่มิตร”

สุชาวดีงามอย่างสาวบ้านป่า ผมหกคำ นัยน์ตากลมโต ใบหน้าอ้มเอิบมีเลือดฝาดมองเห็นชัดที่พวงแก้ม อุปกะมองเธอด้วยความรู้สึกกระวนกระวาย แม้อายุจะเหี่ยวย่างเข้าสู่วัยชรา แต่ก็ยังตัดอาลัยในเรื่องนี้ไม่ได้ สุชาวดีอยู่ในวัยสาวและสวยสด เป็นดอกไม้ที่ไม่เคยมีแมลงตัวใดมากล้ำกราย นางสังเกตเห็นอาการของอุปกะแล้วก็พอจะล่วงรู้ถึงความปั่นป่วนภายในของนักพรตวัยชรา แต่ด้วยมรรยาทแห่งเจ้าของบ้านอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งเป็นนักบวชที่บิดาเคารพนับถือ นางจึงคงสนทนาพาทีอย่างละมุนละไมตามเดิม

จริงที่เดียว สตรีสามารถเข้าใจวิถีแห่งความรักได้อย่างรวดเร็ว แม้เธอจะไม่ชอบชายที่รักเธอ แต่เธอก็อดภูมิใจมิได้ที่มีชายมารักหรือสนใจ แม้สุชาวดีจะเป็นเด็กสาวชาวป่า แต่เล่ห์แห่งโลกียนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสัตว์ที่พอจะเข้าใจได้ มนุษย์และสัตว์เกิดมาจากกามคุณ จึงง่ายที่จะเข้าใจเรื่องกามคุณ และจิตใจก็คอยค้นรอนที่จะลงไป

คลุกเคล้ากับกามคุณนั้น เหมือนวานรเกิดในป่า ปลาเกิดในน้ำ ก็พยายามที่จะขึ้นบกเข้าป่าและกระโดดลงน้ำอยู่เสมอ สตรีเปรียบประคุน้ำนั้น บุรุษเล่าก็อุปมาเหมือนเพลิงเมื่อเพลิงอยู่ใกล้น้ำมันก็อกที่จะลามเสียมิได้

ในวันที่ ๒ และวันที่ ๓ อุปกะคงมารับภิกษาที่บ้านของสุชาวดีทั้งเดิม และอาการก็คงเป็นไปทำนองนั้น

“สุชาวดี” ตอนหนึ่งอุปกะถามขึ้น “พอจะทราบไหมว่า คุณพ่อของเธอจะกลับวันไหน ?”

“ไม่ทราบ พระคุณเจ้า” สุชาวดีตอบก้มหน้าเอานิ้วชี้ตบพื้นด้วยความขวยอาย “ธรรมดาที่เคยไปก็ไม่เกิน ๗ วัน”

“เธอก็คิดถึงคุณพ่อไหม ?” อุปกะถามเพ่งมองสุชาวดีอย่างไม่กระพริบตา

“คิดถึง” สุชาวดีตอบ

“คุณพ่อของเธอมีบุญมาก” อุปกะเปรย

“เรื่องอะไร พระคุณเจ้า ?” สุชาวดีถาม เเงยหน้าขึ้นนิดหน่อย

“มีลูกสาวดี ทำอาหารอร่อย” อุปกะชม “สุภาพเรียบร้อย อยู่ในโอวาทของบิดา”

สุชาวดีก้มหน้าหนึ่ง คงเอานิ้วชี้ตบพื้นขึ้นมาอยู่กับพื้นที่ชันเรียบ “แล้วก็” อุปกะพูดต่อ “สุชาวดีสวยด้วย สวยเหมือนกล้วยไม้ในพงไพร”

“!!” สุชาวดีอ้าปากค้าง ไม่นึกว่านักพรตวัย ๔๕ จะพูดกับเธอซึ่งรุ่นราวคราวลูกด้วยถ้อยคำอย่างนี้

“จริง ๆ นะ สุชาวดี” อุปกะยังคงพล่ามต่อไป “ฉันต้องเที่ยวไปแทบจะทุกหนทุกแห่งในชมพูทวีป ยังไม่เคยพบใครสวยเหมือนเธอเลย”

พูดเท่านั้นแล้วอุปกะก็ลากลับ เขาจากไปด้วยความอาลัย สุชาวดีมองอุปกะด้วยสายตาที่บรรยายไม่ถูก ชันก็ชัน สังกะก็สังกะ แต่ความรู้สึกภูมิใจซึ่งซ่อนอยู่อย่างมืดมนนั้น ก็ดูเหมือนจะมีอยู่ เมื่ออุปกะเลยเขตรั้วบ้านไปแล้ว นางจึงวิ่งเข้าห้องนอน

หยิบกระจกส่องหน้าขึ้นมาดู “เออ! เราสวยจริงสินะ” นางเปรยกับตัวเอง พลง
สำรวจไปทั่วสรรพางค์

อย่างนี้เอง—ผู้หญิง!! คงเป็นผู้หญิงอยู่นั่นเอง ไม่ว่ามาราชินหรือคนหักฟัน
ชาย เมื่อถูกชมว่าสวยก็อาจจะดีใจไม่ได้ เธอบังใจเสียเหลือเกินว่ารูปของเธอเป็น
ทรัพย์ แต่ความจริงที่น่าจะเป็นเช่นนั้น มีสตรีมากมายที่ก้าวขึ้นสู่ความรุ่งโรจน์
เพราะรูปงาม

โกกิลานี่ สทฺธิ รูป

นกโกกิลานสำคัญที่เสียง

นารี รูป สรูปตา

นารีสำคัญที่รูป

วิชา รูป ปุริสานิ

บุรุษสำคัญที่วิทยาคุณ

ขมา รูป ตปสฺสินิ

นักพรตสำคัญที่อดทน

ถ้าสามอย่างถูกต้อง เรื่องนารีสำคัญที่รูปจะผิดไปได้อย่างไร แต่นารีที่ทรงโฉม
สะคราญตานนั้น ถ้าไร้เสียแล้วซึ่งนารีธรรม เธอจะเป็นสตรีที่สมบูรณ์ได้ละหรือ เหมือน
ดอกไม้งามแต่ไร้กลิ่น ใครเล่าจะยินดีเก็บไว้ชมเชย ของจะมีค่าต่อเมื่อมีผู้ต้องการ

วันนั้นสาวก็มีความสุขสดชื่น รื่นเริงไปทั้งวัน แต่เธอหารู้ไม่ว่าขณะเดียวกัน
อุปกะกำลังเศร้าซึมอยู่ที่อาศรม

อุปกะก็เหมือนผู้ชายโง่ๆ ทั่วไป ที่พอเห็นสตรีที่ดั่งยักยักก็ทักท้วงเอาว่าเขารักตน
บัดนี้ศรกมเทพได้เสียบแทงอุปกะเสียแล้ว ความรักไม่เคยปรานีใคร เทียวเหยียบย่ำ
ทำลายมนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า เข้าตั้งแต่กระท่อมน้อยของขอทาน ไปจนถึงพระราชวัง
อันโอ่อ่าของกษัตริย์ราชผู้ทรงศักดิ์ กัดกินหัวใจของคนไม่เลือกว่าวัยเด็ก ‘หนุ่มสาว
หรือวัยชรา ใช้ดอกไม้ของมาร ๕ ดอกเป็นเครื่องมือ เทียวไปในกามนิคมราชธานี
ต่างๆ ดอกไม้ ๕ ดอกนั้นคือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ เมื่อใครหลงไหล
มีนเมาแล้วกำหนดหาหนายิงจนพิณาสลง

บัดนี้ อุปกะได้หลงไหลมีนเมาในพวงดอกไม้ของมาร คือรูปและเสียงของ
สุชาวดีแล้ว แม้จะไม่เคยได้กลิ่นแก้มและสัมผัสกาย อย่างนี้เสียอีกทำให้มีจินตนาการอัน
เตลิดเจิดจ้า และก้ซึมเซาเศร้าหมอง

คนที่ไม่เคยรบก็มักจะทงนงว่าตนกล้า คนที่ไม่เคยงานมักจะทงนงว่าตน
เก่ง คนที่ไม่เคยรักก็มักจะทงนงว่าตนรักได้โดยไม่มีทุกข์ ทั้งนี้เพราะคนประเภท
แรกไม่เคยรู้กำลังของศัตรู ประเภทที่สอง ไม่เคยรู้ความยากและความละเอียดของ
งาน ประเภทที่สามเพราะไม่เคยรู้ซึ่งถึงกำลังของนารี จริตที่เดียวท่านกล่าวไว้ว่า
พระอาทิตย์มีกำลังในเวลากลางวัน พระจันทร์มีกำลังในยามราตรี แต่นารีมีกำลังทั้ง
กลางวันและกลางคืน ทั้งบนบกและในน้ำ ทั้งในเวหาและป่ากว้าง มิฉะนั้นแล้ว
ทำไมเล่าขุนพลผู้เกรียงไกรเอาชนะดัสกรได้ทั้งทางบกทางน้ำ ทั้งบนเวหาและป่าใหญ่
แต่มายอมแพ้แก่หัตถ์น้อยที่ไกวเปล มีแต่ความงามและน้ำตาเป็นอาวุธประจำตน

บางที นักพรตผู้ทรงศีล มีตบะมีอำนาจและมีวาจาศักดิ์สิทธิ์ แต่เมื่อถูกพิษ
แห่งความรักแทรกซึมเข้าสู่หัวใจโดยสตรีเป็นผู้หยิบยัณให้ ศीलปล้นเศร้าหมอง ตบะ
และอำนาจก็พลันเสื่อม วาจาศักดิ์สิทธิ์ก็กลายเป็นกลีบกลอก สิ่งใดเล่าในโลกนี้
จะสามารถทำลายความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวของชายได้เท่ากับกำลังแห่งสตรี ชายใดไม่
ตกอยู่ในอำนาจแห่งสตรี ไม่ยินดีในลาภและยศ ชายนั้นชื่อว่าผู้เข้มแข็งอย่างแท้
จริง เป็นผู้ชนะโลก

อุปการีวกับพวงดอกไม้มาร

อุปกะ นั่งเศร้าซึมอยู่หน้าอาศรม ความรุ่มร้อนของราวป่าในยามนี้ ช่างเคย
เป็นที่พอกพองใจของเขาถึงนักนั้น ได้กลายเป็นที่ทรมานไปแล้ว เสียงนกเล็ก ๆ
วิ่งไล่จับกัน และส่งเสียงร้องด้วยความชนบานบนกิ่งไม้ เขาเคยมองดูและฟังเสียง
มันด้วยความนิยมชมชื่น แต่บัดนี้เป็นของแสลงสำหรับเขา นาน ๆ เขาจะสะดุ้ง
ขึ้นครึ่งหนึ่ง เพราะได้ยินเสียงหวาดแว่วเหมือนสำเนียงของสุชาวดี แต่แล้วเขาคง
เศร้าซึมต่อไป เพราะมันเป็นเพียงเสียงลมหวัดหวัดพัดผ่านมาเท่านั้น เขาก็ลงสำรวจ
ตัวเอง เขามีมือลุ่มคล้ำและปลิ้นอง รู้สึกตัวว่าอย่างเข้าสู่วัยชราแล้ว แม้จะไม่มากนักก็
ตาม แต่ความรักเพียงจะเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในชีวิตของเขา ในโลกียวิสัย อะไรเล่าจะ
ทำให้คนซึมเศร้าและชนบานมากไปกว่าความรัก ในความรักทั้งความขมและความ
หวาน มันทงเรอร้อนร่า ตื่นเต้น และเย็นเยือกละเมียดละไม ความรักจะเป็น
อย่างไรก็ตาม มันยังมีอิทธิพลครอบคลุมจิตใจของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย แทรกแซง
อยู่ทุกหนทุกแห่งไม่ว่าในทุ่งนา หรือป่าเขา ในปราสาทราชมนเฑียรอันโอ้อ่าของ
วีรกษัตริย์ หรือกระท่อมของขอทาน ในหมู่โจรผู้เหี้ยมโหด หรือในหมู่นักพรตผู้
กาสาวปัสตร์เป็นธงชัย ความรักเป็นความหวัง เป็นความชุ่มชื่น แม้มันจะกลับ
กลายเป็นขมขื่นปวดร้าวระบมในภายหลัง แต่ก็ยังเป็นความหลังที่ให้บทเรียนอันล้ำ
ค่า ควรแก่การทรงจำและระลึกถึง ความรักเหมือนน้ำใสเย็นจิตสนิท แต่มิพษยา
แทรกซึมอยู่ด้วยเพียงบาง ๆ เย้ายวนชวนเชิญให้กระหายใคร่ดื่ม แล้วยาพิษก็ค่อย ๆ
แสดงฤทธิ์ทละน้อยพอกระวนกระวาย ดังที่อุปกะกระวนกระวายอยู่ ณ บัดนี้

ความรักเหมือนสุรา ผู้ที่ดื่มแก้วแรกแล้วก็อยากจะดื่มอีก และดื่มอีก การเมารักก็เหมือนเมาเหล้า ทำให้ใจกล้า และตาลาย ตัดสินใจอะไรง่าย ๆ ขาดสติคุมครองตน คิดเอาแต่ความสุขเฉพาะหน้า

ใบหน้าและกิริยาพาทีของสุชาวดีน้อยปรากฏในห้วงนึกเหมือนภาพจำลอง เขา นั่งและเดินกลับไปกลับมาด้วยความรู้สึกวุ่นวายและเศร้าหมอง ความจริงคนอายุวัยนี้ มีความสำนึกในการสำรวมตน และหักห้ามใจได้ดีพอใช้แล้ว แต่น้ำรักก็เหมือนน้ำสุรา มักทำให้คนพินเพื่อน หลงใหล และปล่อยตัว ขาดพลังในการห่วงเหนี่ยวจิตใจ

เขาเดินกระวนกระวายอยู่จนย่ำสนธยา ท้องฟ้าทางทิศตะวันตกเป็นสีแสดเข้ม ผุ่งวิหคนกกาเริ่มทยอยกลับสู่รังรัง เสียงชนะนี้โหยหวนก้อง วิเวกวังเวง เตือนให้อุปกระระลึกถึงตนว่า ช่างเหมือนชนะนี้น้อยเสียเหลือเกิน ทินกรลับขอบฟ้าไปแล้ว ความมืดปกคลุมอยู่ทั่ว บริเวณไพรไม่นานนัก ดวงจันทร์ก็แผ่รัศมีกระจายไปทั่ว อุปกะนั่งอยู่หน้าอาศรมมองดูดวงจันทร์ แต่ใจนั้นระลึกถึงสุชาวดีอยู่มิได้ว่างเว้น จันทรารและหนานางนั้นต่างกันมากนัก เมื่อมองดูจันทราราม ความรู้สึกจะมีเพียงว่า สดชื่น แจ่มใส และร่มเย็น คลายกังวลไบบ้าง และไม่เคยมีใครอยากได้ดวงจันทร์มาเป็นของตน แต่ใบหน้าอันพริ้มเพรางามเจิดฉายของสาวน้อย เมื่อมองดูแล้วทำให้จิตใจกระวนกระวายเร้าร้อนคันรน แม้จะแฝงไว้ด้วยความสุขที่ระคนด้วยความระทิกใจก็ตาม และแล้วความรู้สึกใคร่ได้ใคร่เป็นเจ้าของกัมชน แต่ที่ยับยั้งไว้ได้ก็เพราะศีลธรรม มโนธรรม คอยกระซิบบอก ถ้าไร้เสียซึ่งศีลธรรม และมโนธรรม และประกอบด้วยความมั่งคั่งพรั่งพร้อมด้วยเงินและอำนาจ บุคคลผู้นั้นจะปล่อยตัวปล่อยใจให้ไหลเลื่อนไป ตามความปรารถนาในโลภียารมณ์อันหาขอบเขตมิได้... โลภียารมณ์ซึ่งประกอบด้วย กาม ภิน และเกียรติ เรื่องทั้งสามนี้เป็นปัญหาใหญ่ยิ่งของโลกียชน

บัดนี้อุปกะแม้จะอยู่ในเพศและภาวะแห่งผู้สละแล้วซึ่งโลกีย์ แต่จิตใจของเขา ได้ดื่มคำล้าลึงลงไป ในโลภียารมณ์อันสุกจะถอน อะไรเล่าจะเป็นความทุกข์ทรมานยิ่งไปกว่านี้ พระอุปัชฌาย์ซึ่งถูกกักขังอยู่ในกรงเหล็กกำลังหิวกระหาย มองดูนางกวาง

เยื้องย่างอยู่ไปมา มันจะกระวนกระวายสักปานใด หรือประหนึ่งบุคคลผู้เดินทางไกล
 กันการเหน็ดเหนื่อยเร้าร้อนมีเหงื่อโทรมกาย มองดูสระโบกขรณีที่หวงห้าม ด้วยความ
 กระวนกระวายสุดกังวล

ถึงมัชฌิมยามแห่งราตรีแล้ว อากาศซึ่งเยียบเย็นได้เย็นเยียบลงไปอีก อุปกะ
 จึงผ้าห่มชั้นคลุมร่างพลิกกลับไปกลับมา กระสับกระส่ายไม่อาจจะหลับตาลงสู่นิทรารมณ์
 ได้ แน่นอนที่เดียว ता हु जमुक लन काय และใจ เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ
 คือราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง....ไฟที่ปราศจากควันและไร้แสง แต่มีความ
 รุนแรงเผาใจให้ร้อนรุ่ม คือไฟราคะนั่นเอง ไม่อาจจะดับได้ด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ
 ในโลกนี้

จนกระทั่งอรุณรุ่ง ลมเช้าพัดแผ่วกระทบกาย ประสาธ อุปกะสลัดผ้าห่มลุกขึ้น
 นั่งตรึกตรองอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนราตรีที่ผ่านมาเขามิได้หลับเลย คำกล่าวที่ว่า “ความรัก
 เป็นบ่อเกิดแห่งความกระวนกระวายคั่นรันทนหนักหน่วงและซึมเศร้า” นั้น ช่างเป็นความ
 จริงเสียเหลือเกิน

เขามิได้ไปรับภิกษาที่บ้านของสุชาวดีในเช้าวันนั้น แต่ไปแสวงหาภิกษาที่อื่น
 ทั้งนี้เพราะความละอายต่อสุชาวดีและละอายตนเอง นักพรตผู้มีภาชนะภิกษาในมือ เมื่อ
 มีความรักเกิดขึ้น คนที่เขาละอายที่สุดคือคนที่เขาหลงใหลนั่นเอง เพราะเพศและภาวะ
 ได้ประกาศอยู่อย่างชัดเจนแล้วว่า เขาไม่ควรปล่อยใจไปในเรื่องรักใคร่เสน่หา ถ้าใคร
 ล่วงรู้ถึงความรู้สึกภายในอันขัดกับอาการภายนอกที่ปรากฏแก่ตาโลก ก็จะมีรสสังเวชเศร้า
 สลดและพิศวงประจักษ์ผู้มีอาการภายนอกเป็นบุรุษเพศ แต่ความจริงเขาเป็นสตรีที่บุรุษ
 พึงชมเชยได้ แม้จะไม่สู้สนิทใจนัก และอาจจะเป็นที่สนิทเสน่หาของบุคคลบางพวก ที่มี
 ความรู้สึกแปลกไป

จริงอยู่คนที่มีความรักย่อมอยากอยู่ใกล้คนที่ตนรัก แต่เมื่อความละอายเกิดขึ้น
 ก็เหมือนเขาอยากจะไปให้ห่างมากกว่าอยากพบ โดยเฉพาะนักพรตอย่างอุปกะนี้แต่ความ
 รักก็มีอิทธิพลมากพอที่จะหน่วงเหนี่ยวอุปกะให้วนเวียนอยู่ในหมู่บ้านพรานเนอนั่นเอง

๗ วันล่วงหน้า นายพรานกลับมาพร้อมด้วยเนื้อจำนวนมาก มีคนหาบหามกันมา เป็นทิวแถว คำแรกที่นายพรานถามเมื่อพบสุชาวดีคือ

“พระของพ่อมารับอาหารอยู่หรือลูกรัก?”

“ตั้งแต่พ่อไปแล้ว เขามารับรักษาเพียง ๒ วัน แล้วไม่เห็นมาอีกเลย” สุชาวดี รายงาน สวมกอดพ่อด้วยความรักและคิดถึง

นายพรานมีท่าครองก่อนจะพูดว่า “ลูกมิได้ไปตุที่อาศรมของท่านหรือ?”

“ก็ลูกเป็นผู้หญิงจะให้ไปอย่างไร”

“เออ จริงสินะ พ่อลืมไป” นายพรานพูดเรื่อย ๆ “เออแล้วลูกมิได้ให้คนไปตุหรือ?”

“ไม่ พ่อ” สุชาวดีตอบ

“นี่เป็นข้อบกพร่องของลูก”

สุชาวดีมีอาการตกใจ นายพรานเห็นดังนั้นจึงกล่าวว่า

“เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ลูกรัก อย่าตกใจเลย ก็อย่างนี้ ท่านอุปกะนั้น เหมือนมาอาศัยเราอยู่ เราเป็นเจ้าของถิ่น เมื่อท่านหายไปไม่ได้มารับอาหารอย่างเคย ถ้าท่านจาริกไปที่อื่นก็แล้วไป แต่ถ้าเจ็บไข้ไม่สบาย ท่านจะให้ใครมาบอก ท่านอยู่คนเดียว คราวนี้จะเป็นข้อบกพร่องของเรา ลูกรัก แม้เราจะเป็นชาวป่าชาวเขา หาเนื้อขายและกิน แต่เรื่องปฏิสันถาร เราต้องเคารพและกระทำให้เหมาะสมเสมอ ลูกจำได้ มิใช่หรือที่พ่อเคยสอนว่า บ้านใดแขกกลับไปด้วยความเสียใจ ชื่อว่าทงเอาอัมมงคลไว้ที่บ้าน ส่วนบ้านใดแขกกลับไปด้วยความขุ่นบาน ชื่อว่าไตทงมงคลไว้ที่บ้าน ลูกรัก ชื่อนี้ชื่อว่าอาคันตุกะแล้วไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ไพร่หรือผู้ใดอย่างไร เราต้องต้อนรับ และกระทำให้เหมาะสมเสมอ”

นายพรานพูดเท่านั้น แล้วรีบไปหาอุปกะที่อาศรมขณะนั้นจนค่ำแล้ว เห็นประตูอาศรมปิด ด้วยความเกรงใจ นายพรานไม่กล้าเรียก นั่งคอยอยู่หน้าอาศรมคิดว่าถ้าท่านอยู่คงจะออกมาในไม่ช้า ครู่หนึ่งผ่านไป นายพรานได้ยินเสียงครางและเสียงเพ้อตามออกมา เหมือนคนจับไข้ นายพรานก้าวเข้าไปจะเปิดประตูก็พอดีได้ยินเสียงออกชื่อสุชาวดี เขาจึงหยุดชะงัก

“สุชาวดี” เสียงออกมาจากอาศรม “สุชาวดีฉันคิดถึงเธอ ฉันรักเธอ” อุปกะ
พูดเพ้อวนเวียนอยู่อย่างนั้น

ในที่สุคนาวยพราณก็ตัดสินใจเปิดประตูเข้าไป มองเห็นอุปกะนอนกระสับกระ
ส่ายอยู่บนเตียงน้อย นายพราณนั่งลงนมัสการแล้วถามว่า

“พระคุณเจ้าไม่สบายไปหรือ ?”

อุปกะพลิกตัวกลับมา “สุชา--” พอมองอย่างชัดเจนอุปกะต้องอ้าปากค้าง
ลุกขึ้นนั่งเฉยอยู่

“พระคุณเจ้าไม่สบายไปหรือ ?” นายพราณถามซ้ำ

“ปวศีรชะเล็กน้อย ท่านกลับมานานแล้วหรือ ?” อุปกะพูด

“กลับมายังไม่ได้นั่งที่บ้าน ทราบจากสุชาวดีว่าพระคุณเจ้าไม่ไปรับภิกษาที่บ้าน
หลายวันแล้ว คิดว่าคงไม่สบายจึงรีบมาเยี่ยม สักครู่นี้ข้าพเจ้าได้ยินเสียงพระคุณเจ้า
ออกชื่อสุชาวดีบุตรของข้าพเจ้า นางได้ทำอะไรให้พระคุณเจ้าเดือดร้อนหรือ ?”

“ไม่เลย นางมีได้ทำอะไรให้ข้าพเจ้าเดือดร้อน แต่--” อุปกะหยุดคิดนึกหนึ่ง
แล้วพูดต่อไปว่า “แต่ดูเหมือนนางจะเป็นสาเหตุให้ข้าพเจ้าเดือดร้อนอยู่บ้าง”

“เรื่องอะไรหรือ พระคุณเจ้า ข้าพเจ้าจะลงโทษเธอเอง” นายพราณพูด
อย่างหนักแน่น ช้อนยืมไว้ในหน้า

“ท่านจะให้ข้าพเจ้าพูดตรง หรือพูดอ้อมก้อม ?” อุปกะถาม

“พูดตรงดีกว่า พระคุณเจ้า”

“ข้าพเจ้าเคยตั้งใจไว้ว่าจะมอบกายมอบชีวิตในเพศนักพรต” อุปกะหยุดนึกหนึ่ง
เหมือนจะทรงรอกำพูด “แต่แล้วคงจะรักษาความตั้งใจนั้นไว้ได้ไม่ตลอด เพราะความ
รู้สึกได้เปลี่ยนแปลงไปมาก”

“เพราะเหตุไรหรือ พระคุณเจ้า ?” นายพราณถาม

“เพราะสุชาวดี ธิดาของท่าน”

“แปลว่าท่านพอใจในธิดาของข้าพเจ้าหรือ ?”

อุปกะนิ่ง การนิ่งของนักพรต ถือว่าเป็นการรับคำ นายพราณรู้สึกกระวนกระ-

วายน้อย ด้วยความจนจืดในชีวิต เพราะมีวัยสูง นายพรานมิได้กล่าวโทษอุปกะเลย แม้แต่น้อยเพียงแต่ถามว่า

“แล้วพระคุณเจ้าจะทำอย่างไร?”

“ข้าพเจ้าคิดว่า จะสละเพศนักบวชในไม่ช้า”

“เวลานี้พระคุณเจ้าอายุเท่าไร?”

“๔๕” อุปกะตอบ รู้สึกกระตือรือร้นมากอยู่

“พระคุณเจ้ามีศิลปวิทยาอะไรบ้างใหม่ในการที่จะนำไปใช้ในเพศกฤหสัณ”

“ไม่มีเลย” อุปกะตอบ

“เมื่อไม่มีศิลปศาสตร์ พระคุณเจ้าจะอยู่ครองเรือนได้อย่างไร?”

“หาบเนื้อพอจะได้ แม้อายุจะย่างเข้า ๔๕ แล้ว แต่กำลังยังก็อยู่”

“หาบเนื้อพอจะได้” นายพรานทวนคำเบา ๆ เหมือนกรางอยู่ในลำคอ

“เรื่องสำคัญยังมีอยู่อีกเรื่องหนึ่ง” นายพรานปรารภ “คือสุขาวดีเขาจะปลงใจกับพระคุณเจ้าหรือไม่ข้าพเจ้าไม่ทราบ”

“ดูท่าทางที่แสดงออกมาก็ดูไม่น่าจะรังเกียจ” อุปกะพูดแล้วยิ้มออกมานิดหนึ่ง

“พระคุณเจ้ารู้ได้อย่างไร ว่าเขาไม่รังเกียจ” นายพรานถาม

“สังเกตจากกิริยาท่าทีเมื่อข้าพเจ้าสนทนาค่ะ” อุปกะตอบ

“พระคุณเจ้าเป็นนักพรต ไคร ๆ เขาก็ต้องให้เกียรติแสดงอาการการวะสงบเสงี่ยมและต้อนรับดี เป็นเรื่องของคนที่มีมารยาทดี”

“เรื่องนั้นก็แล้วแต่ท่านจะช่วยเหลือ แต่ข้าพเจ้าแน่ใจในสติปัญญาและความสามารถของท่าน ข้าพเจ้าไม่อาจมีชีวิตรอดต่อไปได้ ถ้าไม่ได้สุขาวดี ท่านให้ข้าพเจ้าพูดตรง ๆ ข้าพเจ้าก็พูดตรง ๆ อย่างนี้”

สังเกตจากอาการชูปนมลงของอุปกะ ทำให้นายพรานเชื่อว่าอุปกะอาจจะตายได้จริง ถ้าไม่ได้อริยาของทนประกอบด้วยความรักที่มีในอุปกะ นายพรานจึงรับคำว่า จะลองไปพบกับสุขาวดี ถ้าตกลงจะส่งข่าวให้ทราบวันพรุ่งนี้”

ขณะรับประทานอาหาร นายพรานมิได้พูดอะไรเลย เขาคงนั่งรับประทาน
อาหารอย่างเคร่งขรึม จนผิคลั่งเกศ สุชาวดีน้อยจึงกล่าวขึ้นว่า

“พ่อเป็นอะไรไป วันนี้ไม่เห็นชวนลูกสนทนาเหมือนก่อน ๆ เลย พ่อไม่
สบายหรือ?”

“มิได้ลูกรัก การเข้าป่าครั้งนี้ทำให้พ่อรู้สึกว่าการกำลังของพ่อเหลือน้อยเพราะชรา
เหมือนไม้ไผ่ผุพัง ไม่เท่าไรนัก พ่อคงตาย พ่อคิดถึงลูกว่าจะอยู่อย่างว่าเหว่เดียวตาย
แม่ของเจ้าก็ตายไปนานแล้ว เราเหลือกันเพียงสองคนเท่านั้น”

“พ่ออย่าพูดอย่างนั้นซิคะ พลอยทำให้ลูกไม่สบายใจไปด้วย พ่อยังจะคงอยู่อีก
นาน พ่อยังแข็งแรง” สุชาวดีปลอบพ่อ แต่ก็อดเศร้ามิได้ เมื่อนึกถึงแม่ที่ตายไปและ
คิดถึงไปว่า ถ้าบิดาสันชีวิตลงอีกเธอจะอยู่อย่างไร

“ลูกจำได้ไหม?” นายพรานถาม “ว่าพ่ออายุเท่าไรแล้ว”

“ดูเหมือน ๖๒ ไซ้ไหมคะ?”

“ใช่” นายพรานรับ “คนอายุ ๖๒ จะอยู่ต่อไปได้อีกสักกี่ปี พ่อเป็นห่วง
ลูก”

สุชาวดีทำตาแดง ๆ เหมือนจะร้องไห้ เธอรู้สึกเศร้าซึมตามคำปรารภของพ่อ
ไปด้วย

“เวลานี้ลูกอายุเท่าไรแล้ว?” นายพรานถาม

“๑๗ ค่ะพ่อ” สุชาวดีมองหน้าพ่ออย่างสงสย “ทำไมรีคะ?”

“พ่อก็คว่า” นายพรานหยุดคิดหนึ่งเหมือนจะสรรหาคำพูดที่เหมาะสม “ลูก
ควรจะมียศรอบกรวได้แล้ว”

“พ่อเกลียดลูกรีคะ จึงอยากให้ลูกแต่งงาน มียศรอบกรว เพื่อจะได้พ้นความ
รับผิดชอบของพ่อ ลูกอยู่อย่างนี้เป็นที่น่าหนักใจของพ่อหรือ?” สุชาวดีพูดด้วยเสียง
อ่อนโยนระคนน้อยใจ แล้วเธอก็ร้องไห้ น้ำตาหลังไหลลงสู่ภาชนะอาหารโดยเธอมิได้
รู้สึก

“ลูกรัก” นายพรานปลอบ ลูกชนมาโอบไหล่ของสุชาวดีน้อยอย่างถนอมรัก
 “มีหรือพ่อที่ไม่รักลูก โดยเฉพาะพ่อคนไหนรักลูกสุชาวดีเป็นที่สุด จะสรรหาคำไ้มาพูด
 ให้สมกับที่พ่อรักลูกนั้นหาไม่ได้แล้ว เพราะพ่อรักลูกนั่นเอง พ่อจึงอยากให้ลูกเป็นฝั่ง
 เป็นฝา ตั้งแต่เวลาที่พ่อยังมีชีวิตอยู่ ลูกอย่าน้อยใจเลย พูดถึงเรื่องรักพ่อมีความรักทุ่มเท
 ให้ลูกมากที่สุด”

“ลูกยังไม่เคยรักผู้ชายคนใด นอกจากพ่อ” สุชาวดีหาทางออก แต่กลับเปิดช่อง
 ให้นายพรานเถิน

“แต่มีผู้ชายเขารักลูก” นายพรานพูดอย่างหนักแน่น
 สุชาวดีตกใจ เธอไม่เคยนึกว่าจะมีใครปองรักเธอเพราะไม่เคยเกี่ยวข้องกับชาย
 ใดเลย

“ใครคะพ่อ” สุชาวดีถาม

“พระคุณเจ้า อุปะคะ” นายพรานตอบไม่คอยเต็มเสียงนัก

“พระคุณเจ้าอุปะคะ!!” สุชาวดีอุทาน นัยน์ตาเบิกกว้าง อาหารซึ่งเธอกำลัง
 จะส่งเข้าปากอยู่แล้วร่วงหล่นลงมา

“ทำไมหรือลูกรัก ทำไมลูกตื่นเต้นตกใจเหลือเกิน?” นายพรานถามด้วยน้ำ
 เสียงธรรมดา

“ก็ท่านเป็นนักพรต” สุชาวดีพูดเสียงเครือ “แล้วก็...เอ้อ...แล้วที่ท่าน
 ก็แก่มาแล้วด้วย”

“๔๕ ท่านนั้น ลูกรัก ผู้ชาย ๔๕ ยังไม่แก่”

“แต่แก่กว่าลูกถึง ๒๘ ปี เป็นพ่อของลูกได้” สุชาวดีแย้ง

“ก็ไม่เห็นเป็นไร ผู้ชายสูงอายุมักจะเอาใจตามใจภรรยาสาวดี ความรักของคน
 วัยนี้เป็นความรักที่มั่นคง ไม่เหมือนความรักของคนวัยรุ่น ซึ่งเกิดเร็วและดับเร็ว อีก
 อย่างหนึ่ง ลูกเชื่อได้อย่างหนึ่งว่า เขาจะไม่ทารุณโหดร้ายต่อลูก”

“แต่การที่พ่อจะให้ลูกแต่งงานกับคนแก่คราวพ่อเนี่ย เป็นการโหดร้ายเกินไป
 มีใช้หรือ - ลูกขอประทานโทษด้วย ที่กล่าวคำนี้กับพ่อ ลูกไม่อยากพูดคำนี้เลย”

“ไม่เป็นไรลูกรัก พ่อเข้าใจลูกดี แต่ที่พ่อพูดถึงพระคุณเจ้า อุปกะ ก็เพราะท่านรักลูกมาก การแต่งงานกับคนที่เขารักเรานั้นดีกว่าแต่งงานกับคนที่เรารักเขา เมื่อเขาเป็นคนดี ลูกอยู่ไปก็รักเขาเอง”

“รอไว้จนกว่าจะรักกันทั้งสองฝ่ายจะมีดีกว่าหรือพ่อ, ลูกก็ยังไม่แก่เฒ่าอะไร”
 สุชาวดีท้วง

“ผู้หญิงในแถบนี้ คราวลูกเขาแต่งงานกันไปหมดแล้วเหลือแต่ลูกคนเดียว อีกอย่างหนึ่ง ถ้าลูกยอมแต่งงานกับท่านอุปกะ เชื่อว่าลูกได้ช่วยชีวิตของคนๆ หนึ่งไว้”

“ช่วยชีวิตใครคะ” สุชาวดีถาม

“ชีวิตของท่านอุปกะ”

“ท่านถึงกับจะต้องตายทีเดียวหรือถ้าไม่ได้ลูก”

“เห็นจะเป็นอย่างนั้น” นายพรานยืนยัน

“ลูกไม่เชื่อ-ไม่ตายคอกเพราะอกเสนาหา”

สุชาวดีคำกล่าวอย่างหนักแน่น

“ลูกยังมีความเข้าใจในชีวิตน้อยเกินไป คนที่ฆ่าตัวตายเพราะเรื่องรักก็มีอยู่มาก เป็นแต่แตกต่างกันในวิธีตายเท่านั้น”

“นั่นเป็นเรื่องการฆ่าตัวตาย ไม่ใช่ตายเพราะอกเสนาหา” สุชาวดีแย้ง เธอมีอารมณ์สนุกขึ้นมาบ้างแล้ว

“แต่ความเสนาหาเป็นเหตุใช้ไหมลูก?”

คราวนี้สุชาวดีนิ่ง ภาพและวัยของอุปกะนักพรตปรากฏขึ้นในห้วงนึกของเธอ เธอไม่เคยคิดถึงพ่อ ถึงจะขัดแย้งบ้างก็เป็นไปอย่างสุภาพอ่อนโยน แม้เธอจะเป็นสาวชาวบ้านไม่เคยได้รับแสงสีแห่งอารยธรรมที่มนุษย์บางกลุ่มหลงใหลกันยิ่งนักก็ตาม แต่เธอก็เข้าใจดีว่า มารดาบิดามีบุญคุณต่อบุตรธิดาอย่างไร เคยถนอมเลี้ยงตนมาอย่างไร จึงเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่บุตรธิดาจะฟังกล่าวจาหยาบหยาม ขาดความเคารพต่อท่าน การทำให้ท่านผู้มีคุณเข้าใจ ปวดร้าวใจ เพราะวาจาของตนนั้นถือว่าเป็นบาป โดยเฉพาะเกี่ยวกับมารดาบิดาแล้ว บุตรธิดาควรจะยำเกรงอยู่เสมอ การไม่เชื่อฟังบิดามารดา แสดงอาการโอหังอวดดีต่อพ่อแม่ นั่นเป็นการประกาศความเลวทรามของตนเอง

“ลูกรัก” นายพรานทำลายความเงิบขึ้น “ลูกเข้านอนเสียก่อนก็ได้ พรุ่งนี้เช้าค่อยพูดกันใหม่ พ่อก็เหนื่อยเหลือเกิน เคี้ยวจะเข้านอนเหมือนกัน”

สุชาวดีเข้านอนแต่เรนอนไม่หลับ ความรู้สึกของเธอขณะนั้นสับสนวุ่นวาย ไม่รู้จะคิดถึงใจอย่างไร เรื่องรักนั้นเธอพูดได้อย่างเต็มปากว่า เธอมีรักกับอุปกะเลย อยากจะหนีไปเสียให้พ้น แต่สงสารพ่อจะอยู่ต่อไป และจะต้องแต่งงานกับอุปกะ ก็รู้สึกสงสารความสวยและความสาวของตนที่จะต้องถูกทำลายลงด้วยน้ำมือของคนชรา ปัญหาคงเหลืออยู่สองอย่าง ก็จะต้องเลือกเอาพ่อแล้วยอมสละตัวหรือจะยอมสละพ่อแล้วรักษาตัวไว้ เธอคิดถึงใจไม่ถูก อึดอัดตันใจ ในที่สุดก็ต้องระบายความอัดอั้นด้วยน้ำตา... เธอร้องให้ผู้หญิงเมอระหม่มทุกชุดรอบใจหันเข้าหาเพื่อนคอนาคา ดูเหมือนความระทมเศร้าของเธอจะไหลลงตามนาคาออกมาด้วย นี่แหละโลก! โลกซึ่งระงมอยู่ด้วยพิษไข้.... ความรักมิได้ก่อทุกข์ให้เพียงแก่ผู้รักเท่านั้น แม้ผู้ไม่รักก็ต้องระทมทุกข์เพราะความรักอยู่บ่อย ๆ เหมือนกัน ดูชีวิตของสุชาวดีน้อยนเป็นตัวอย่างเด็ก

อุปการีวกับพระอนันตสิน

ในขณะที่สุชาวดีกำลังระทมทุกข์เพราะเกรงว่าจะต้องประสบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักอยู่นั้น อภิมมหนึ่งอุปกะกำลังกระวนกระวายด้วยเกรงว่า จะพลัดพราก จะผิดหวังในสิ่งอันเป็นที่รัก ในเรื่องเดียวกันบุคคลบางคนอาจจะเศร้าบางคนอาจจะสุข หรืออาจจะทุกข์ด้วยกัน แต่ทุกข์กันไปคนละอย่างเท่านั้น

รุ่งขึ้นขณะรับประทานอาหารเช้า นายพรานพูดขึ้นว่า “สุชาวดี เรื่องที่พูดเมื่อคืนนี้ ลูกพอจะตัดสินใจได้แล้วหรือยัง?”

“ลูกคิดว่า” สุชาวดีพูดเสียงอ่อย ๆ “ลูกเป็นสมบัติของพ่อ พ่อเลี้ยงลูกมา ลูกจึงคิดเสียว่า แล้วแต่พ่อจะเห็นดีเห็นชอบอย่างไร” พูดเท่านั้นแล้วสุชาวดีก็หันหน้าขึ้นดูนาตาซึ่งเพิ่งจะเหือกแห้งไปเมื่อใกล้รุ่งนี้เอง เริ่มจะหลังไหล่ออกมาอีก

“ลูกรัก” นายพรานพูดเพื่อปลอบโยน “ลูกอย่าคิดว่าพ่อใจไม่ไ้ระกำเลย พ่ออยากให้ลูกมีความสุข พ่อคิดว่า การแต่งงานกับท่านอุปกะคงทำให้ลูกมีความสุขได้ เขาเป็นคนดีนะลูก อายุแตกต่างกันบ้างก็ไม่ใช่ไร ผู้หญิงแก่เร็ว ถ้าเขาอายุ ๖๕ ลูกก็แก่แล้วเหมือนกัน”

อุปกะก็ใจเหมือนไ้เทพธิดา เมื่อนายพรานมาบอกว่า สุชาวดีไม่ขัดข้อง ถ้าต้องการก็ให้รับสละเพศบรรพชิตหรือนักบวชเสีย อุปกะสละเพศนักพรต นุ่งห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์ทั่วไป แล้วติดตามนายพรานมาด้วยความรู้สึกอึดอัด ขึ้นบาน

เขาได้อยู่กินกับสุชาวดีอย่างฉันสามีภรรยา บางคราวเขาจะพาสุชาวดีน้อยไปชมพันธุ์ไม้นานาชนิดในป่า แต่ท่านเอยจะมีสตรีสาวที่สวยงามสกลนใจเล่า จะเกิดความนิยมชมชอบรักใคร่เสน่หาในสามีชราด้วยความจริงใจ เขาจะทำดีด้วยหรือฉ้อเลาะอ่อนหวาน

เพื่อความประสงค์บางอย่าง ซึ่งสิ่งนี้อาจจะเป็นทรัพย์สินหรือชื่อเสียงเกียรติคุณว่า ได้เป็นภรรยาของคนใหญ่คนโตเท่านั้น มันมิใช่เพราะความสนิทสนมหาอย่างแน่นอน ถ้ายังผู้ชายนั้นไว้ทรัพย์สินและยังชราเข้าอีกจะชั่วร้ายสักเพียงใด แต่มันเป็นกรรมของโลกหรือของมนุษยชาติหรือไหน จึงมักจะบิดเบือนหันเหจิตใจของชายชราให้มักพอใจในสตรีสาววัยรุ่น ยิ่งเขาแก่มาลงเพียงใดก็ยิ่งต้องการสาวที่เยาว์วัยและไร้เดียงสาต่อโลกเพียงนั้น

อุปกะพยายามเอากะเอาใจสุชาวดีสมกับที่ตนรักแต่สุชาวดีชี้ เห็นการเอาใจของอุปกะเป็นสิ่งไร้ค่า และรำคาญ

“สุชาวดี!” อุปกะพูดในขณะที่ชมพันธุ์ไม้อยู่ในป่า “ดูดอกไม้ดอกนั้นซิ มันช่างสวยงามเบ่งบานดีเหลือเกิน”

“เห็นแล้ว” สุชาวดีตอบสะบัก ๆ

“แต่” อุปกะพยายามพูดให้ถูกใจเธอ “ดอกไม้ดอกนั้นยังสวยงามน้อยกว่าสุชาวดี มันอาจจะอ่อนแต่ไม่หวาน สุชาวดีทั้งอ่อนกว่าหวานกว่า จึงสู้สุชาวดีไม่ได้ไม่ว่าจะมองในแง่ใด ๆ”

“พูดยืดยาว รำคาญเสียจริง เขาจะชมดอกไม้ให้เพลินเสียหน่อย ก็มาพรวดอะไรก็ไม่รู้” สุชาวดีพูดอย่างมะนาวไม่มีน้ำ

อุปกะรู้สึกน้อยใจ แต่ก็น้อยใจไปเถิด น้อยใจไปจนตาย ตอนที่มาร่วมกันร่วมนอนอย่างสามภรรยา นั้นนึกเอาแต่ความพอใจของตัวเอง ไม่คำนึงถึงความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งบ้างเลย ว่าจะมีความรู้สึกตอบประการใด ผู้ชายแบบนี้มักจะได้รับผลตอบแทนอย่างนั้นเสมอ

แต่จะรักหรือไม่รัก จะชอบหรือไม่ชอบก็ท่วมที่ เมื่ออยู่ด้วยกันอย่างสามภรรยา สิ่งก็ตามมาก็คือลูกสุชาวดีเกลียดพ่อของเด็ก จึงรักลูกได้เพียงครั้งเดียวในขณะที่เธอกำลังนิยมชมชื่นอยู่กับสุภัททะเด็กน้อย คราใดที่ระลึกถึงพ่อของเขา เธอจะหน้าเหวอใจแห่งลงทันที ความร่าเริงหายไป สุภัททะก็ช่างดีแท้ หน้าตาเหมือนพ่อประจักษ์พิมพ์

สองปีที่อยู่ด้วยกันมา อุปกะไม่เคยได้รับความชื่นใจจากภรรยาที่เขาหลงรักเลย สุชาวก็เคยพูดเสียตีสื่อให้กระทบกระเทือนใจอยู่เสมอ ไม่เว้นแต่ละวันเมื่อเท่กล่อมลูกเธอก็จะสรรหาคำที่ทิ่มแทงใจอุปกะให้ปวดร้าวระบม แต่เขาก็อดทน-ทนเพราะความรักลูกและภรรยา

“สุภททะเจ้าเอ๋ย เจ้านั้นเป็นลูกของคนจรที่หลับที่นอนก็ไม่มี ชาติสง่าและราศีเหมือนกาโกกาก็ที่ร่ำร้องเพราะหลงรังสรวาพาธขาดพลัง กำลังก็หย่อนยานอีกธนสารสมบัติก็ไม่มีที่ติดตัว ญาติพี่น้องผู้เกี่ยวข้องและพันพัวก็แลไม่เห็นผู้ใด เออ ! เจ้าลูกคนหาบเนื่อเจ้าจะทำไฉนเมื่อเคียบโตเจ้าลูกคนหาบเนื่อเอ๋ย ! ... นอนเสียเถิด ” คำเท่กล่อมลูกตามนี้อุปกะได้ยินทุกวัน วันละหลาย ๆ ครั้ง

คืนนั้นเขานอนไม่หลับ เขาคิด... คิดถึงชีวิตของเขาเองตั้งแต่ต้นมาจนบัดนี้ เคยได้รับการยกย่องเคารพนับถือประดุจเทพเจ้า คำน้อยไม่เคยมีใครล่วงเกิน มาบัดนี้หมดแล้วซึ่งเกียรติยศ ถูกเหยียดหยามกล่าวร้ายจากเด็กผู้ม้วยเสมอด้วยบุตรของตน เขาเป็นคนไม่มีญาติพี่น้องไม่มีทรัพย์สินสมบัติ แม้จะทำงานสายตัวแทบขาดเพื่อลูกและภรรยาแต่เธอก็หาเห็นใจแม้แต่น้อยไม่

อุปกะคิดถึงเพื่อน เขาไม่มีเพื่อนเลยที่เดียวหรือในโลกนี้ ก็คบหาอยู่เป็นเวลานานในที่สุด ภาพแห่งนักพรตรูปงามมีสง่าราศีก็นึกปรากฏในห้วงนึก “เขาบอกว่าเขาชื่ออนันตชิน” อุปกะปรารภกับตัวเอง “มีลักษณะค้ำแหวแห่งความเมตตากรุณาคนอย่างนี้มักไม่ปฏิเสธคำขอร้องของผู้ตกยากบากหน้ามาฟังฟัง”

ประกอบด้วยบุรพูนีสัยอันแก่กล้า มีบาร์มีที่แก่เต็มที่แล้วคอยเตือน ในราตรีที่ตึกสงัดได้ยินแต่เสียงนาค้างตกจากใบไม้ อุปกะตัดสินใจแน่วแน่ที่จะจากหมู่บ้านพรานเนื่อไป... ไปหาสหายซึ่งพบกันเพียงครูเดียวแต่ลักษณะและวาจาเป็นที่ประทับใจของเขายิ่งนักเขาชื่ออนันตชิน

ในขณะนั้นแรงเร้าแห่งความรักลูกผูกพลุ่งขึ้นมาทำให้เขาต้องถอนใจ ความอาลัยในลูกมีมากพอที่ช่วยหน่วงเหนี่ยวเขาไว้อีก ทำให้เขาคิด เมื่อคิดถึงลูกน้อยจิตใจของอุปกะรู้สึกอ่อนลง ดูเหมือนจะไม่อาจจากไปได้ แต่บาร์มีที่เคยบำเพ็ญมาซึ่งเป็นเรื่อง

ที่ไม่เคยสูญหายไ้มาเคื่อน และเร่งเร้าให้เขาคิดถึงพระอนันตชินอย่างแรง ก็นั่นเอง
อุปกะ ได้จักแจงห่อของเท่าที่เป็นของตนและ พอพาทักตัว ไปได้เตรียมออกจากวังทหาร
ชนบท

ก่อนออกเดินทางเขาคิดที่จะมองดูลูกด้วยความอาลัยมิได้ ปุคตวิปโยคเป็นความ
เศร้าอย่างใหญ่หลวงสำหรับบิดา แต่ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจออกจากวังทหารคามคณีก
สังกัดก็นั่น เวลานั้นจิตใจของเขากำนั่งถึงแต่ภาพแห่งนักพรตรูปงามผู้มีนามว่า อนันตชิน

มีหลายครั้งที่เขาจะหวนกลับมาหาลูกน้อยและบิดาผู้มีความปรารถนาดีต่อเขา
ตลอดมา แต่ความระอาใจต่อสุชาวดี ทำให้เขาหันหลังกลับมุ่งหน้าไปหาสหายอนันตชิน
ซึ่งเขาก็ไม่แน่ใจว่าเวลาน้อยอยู่แห่งหนตำบลใด

ผู้ที่เคยบำเพ็ญพรตมานาน เป็นผู้สลดใจได้เร็วและมีอำนาจจิตพิเศษในการ
ต่อต้านในสิ่งที่ต่อต้านได้ยาก มีพลังจิตเข้มแข็งในการที่จะสละสิ่งที่บุคคลสละได้
โดยยาก บารมีธรรมที่สั่งสมอยู่ในดวงจิตเป็นสิ่งที่ไม่เคยสูญหาย มันคอยกระตุ้น
เตือนให้บุคคลเบนชีวิตไปตามวิถีทางที่เขาเคยเดินมาแล้วเป็นเวลานาน เขาเดินฝ่า
ความมืดออกไป มีทางเลี้ยวไปทางไหนเขาก็ไปทางนั้น ไปอย่างไม่มีจุดหมาย เขา
คิดว่าพอรุ่งอรุณก็พอจะหาทางที่แน่นอนได้และพยายามสืบถามว่าเวลานี้ พระอนัน-
ตชินอยู่ที่ใด

จนกระทั่งสายตะวันไ้คง เขารู้สึกหิวเพราะเดินทางมาเป็นเวลานาน อาหาร
ก็มิได้ติดตัวมาเลย เขาออกจากบ้านอย่างกระตั้นหัน ไม่มีแผนการล่วงหน้า ก็นั่นเมื่อมา
ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จึงเข้าไปขออาหารจากชาวบ้านพอประทังหิว แล้วเดินทางต่อไป
คำที่ไหนนอนที่นั่นเที่ยงวัน วันหนึ่งอากาศร้อนอบอ้าว หลังจากได้เดินทางเหน็ดเหนื่อย
เหงื่อโทรมกายแล้ว เขาแวะเข้าพัก ณ ไร่ร่มพฤกษ์ใหญ่ใบหนา สมโชยมาเบา ๆ ต้อง
ผิวกายพอชุ่มชื้น เขาเอนตัวลงนอนพัก เอาการไม้แทนหมอนและหลับไปด้วยความ
อ่อนเพลีย เขาก็นอนเมื่อพระอาทิตย์คล้อยไปทางทิศตะวันตกมากแล้ว รู้สึกชุ่มชื้นและ
มีกำลัง

เขานั่งตรองถึงชีวิตในอดีตโดยเฉพาะเวลา ๒ ปีที่อยู่ร่วมกับ สุชาวดี เป็นระยะเวลาที่เขาลำบากชอกช้ำสุดประมาณได้ ลำดับนั้นสภาวะจิตใจ ^๕ๆ ที่โบราณกบฏันจิตได้กล่าวไว้ก็แจ่มแจ้งแก่เขา ประจวบเพลิงสว่างโรจน์ในมุมมืด สภาวะนั้นมันดัง

-มีบิดาผู้ซึ่งสะสมหนี้สินไว้มากคือศัตรู มีมารดาผู้ซึ่งมิได้ประพฤติกในความบริสุทธิ์คือศัตรู มีภรรยาผู้ซึ่งงามคือศัตรู มีมิตรที่ปราศจากความรักคือศัตรู

-ความรู้เป็นประจักษ์ยาพิษเพราะมิได้ใช้ความรู้^๕นั้นให้เหมาะสม อาหารก็เปรียบเหมือนยาพิษ เพราะไม่ย่อย พระราชวังเป็นประจักษ์ยาพิษสำหรับคนเขื่องใจ ภรรยาสาวก็เปรียบเหมือนยาพิษสำหรับสามีชรา

-แสงจันทร์และละอองฝนไม่เป็นที่ยินดีของคนหนาว แสงอาทิตย์ไม่เป็นที่พอใจของคนร้อน สามีชราย่อมไม่เป็นที่ยินดีของภรรยาสาว

-สามีเกศาทรงอก ความรักของหญิงสาวผู้ภรรยาจะมีรุนแรงได้อย่างไร ประจักษ์ยามหรือไม่ชมก็ตาม ใครจะชอบรับประทานบ้าง เมื่อไม่จำเป็น ภัยเหตุ^๕นี้สตรีจึงเอาใจออกห่างจากผัวแก่ไปฝากฝังในชายอื่น

-ความรักในสมบัติ ความรักชีวิตย่อมมีอยู่ในบุคคลทั่วไป ทุกรูปทุกนาม แต่เมียสาวเป็นที่รักเลิศของผัวเข่ายิ่งกว่าหัวใจ

-ชายแก่มีสังขารทรุดโทรม แม้หมกกำลังเพื่อความสนุก^๕นรมย์ ก็ยังมีวายุกระเสือกกระสน เหมือนสุนัขถึงพันหูกเหี้ยน หากพบเนื้อติดกระดูกที่ตนไม่สามารถแทะ^๕ทิ้งได้ ถึงกระนั้นก็ยังขอแต่ให้ได้เสียก็ยังดี

ไม่มีสถานที่ ไม่มีโอกาส ไม่มีบุรุษจะชักชวนให้ไขว่ไขว นารีบริสุทธิ์อยู่ได้ เพราะเหตุ^๕นี้ต่างหาก

-เหตุที่สตรีจะทนเป็นพรหมจารีอยู่ได้ มิใช่จะเป็นเพราะรู้สึกอาย มีจริยสมบัติเกลียดการหยาบกายหรือมีใจเกรงขาม ที่แท้เป็นเพราะยังไม่มีผู้ปรารถนาอย่างเดี๋ยวนั้น^๕

-สตรีบางคนทำเป็นหวงตัวอย่างน่าหมั่นไส้เหมือนใคร กระทบกระแทกมิได้เลย แม้แต่น้อย แต่พออยู่ในที่ลับตาคน เธอกลับโลมเข้าหาผู้ชายเหมือนปลากระโดดลงน้ำ

บัดนี้เขาตัดใจจากสุชาวดีได้แล้ว เรื่องเที่ยวทวนเวียนอยู่ในจิตของเขา คือ สหายผู้มีนามว่าอนันตชิน เขารอนแรมมาตามลำพังจนกระทั่งถึงเขตสาวดี ราชธานี แห่งแคว้นโกศล

ปัจจุบันกาลวันนั้น พระอนันตชินลั้มาสัมพุทธเจ้าทรงแผ่ข่ายพระญาณออกครอบ จักรวาล มองดูอุปนิสัยแห่งเวไนยสัตว์ที่พระองค์พอจะโปรดได้ อุปกะเข้าไปในข่ายพระ ญาณแห่งพระองค์ ทรงทราบโดยตลอดว่า เช้าวันนี้อุปกะจะมาถึงเขตวัน จึงเสด็จออก จากพระคันธกุฎี รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ในเชตวนารามทั้งหมด แล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย วันนี้มีอาคันตุกะมาตามหาบุคคลผู้มีนามว่าอนันตชินก็ขอให้พาไปหาเราที่คันธกุฎี ตรัส เถ้านี้แล้วทรงให้โอวาท ภิกษุสงฆ์ เป็นกรณีพิเศษเกี่ยวกับ เรื่องความเคารพในปฏิสันถาร มีอาทิว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! ผู้เคารพหนักแน่นในพระศาสนา ในพระธรรม มีความยำเกรงในสงฆ์ มีความเคารพหนักแน่นในสมาธิ มีความเพียรเครื่องเผาบาป และเคารพในไตรสิกขา และเคารพในปฏิสันถารการต้อนรับอาคันตุกะผู้เช่นนั้นย่อมไม่เสื่อม ดำรงตนอยู่ใกล้พระนิพพาน ”

ตอนสายวันนั้นเอง อุปกะก็มาถึงบริเวณเชตวนารามอันร่มรื่น เห็นภิกษุทั้งหลาย กำลังสวดสวดธรรมบ้าง ทำกิจอย่างอื่นเป็นต้นว่านั่งเป็นกลุ่ม ๆ สนทนาธรรมบ้าง เขาเข้าไปหาภิกษุกลุ่มหนึ่ง นมัสการแล้วกล่าวขึ้นว่า

“พระคุณเจ้าผู้เจริญ! ข้าพเจ้ามีสหายผู้หนึ่งนามว่า อนันตชิน เขาเป็นนักพรตที่สง่างาม ผิวพรรณผ่องใส ในหน้าเอิบอิ่ม มีแววแห่งความกรุณาฉายออกจากดวงตาทั้งสอง ใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างท่านนี้ ท่านพอจะรู้จักผู้ซึ่งข้าพเจ้าเอ่ยนามถึงนี้อยู่บ้างหรือ ? ”

ภิกษุกลุ่มนั้นมองดูตากันแล้วยิ้ม ๆ ด้วยความอัศจรรย์ใจในการทราบเหตุการณ์ล่วงหน้า ของพระศาสนา ก็พระองค์ตรัสสั่งไว้เมื่อเช้าวันนี้เองว่า ถ้ามีคนมาตามหาพระอนันตชินให้พาไปเฝ้าพระองค์

ดังนั้นภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งจึงกล่าวขึ้นว่า “อุบาสก! พระอนันตชินเป็นศาสดาแห่งเราทั้งหลาย พวกเราเป็นสาวกของพระองค์ โฉนเล่าพวกเราจะไม่รู้จักพระผู้มีนามเช่นนั้น มาเถิดตามข้าพเจ้ามา จะนำไปเฝ้าพระอนันตชินพระองค์นั้น” ว่าแล้วได้ลุกเดินนำอุปกะไป

ถึงพระคันธกุฎี พระพุทธองค์ทรงรอกอยอยู่แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งพระรศมีชานออกจากพระกายทั้ง ๖ สี่ คุงเดียวกับวันที่พระองค์ได้พบอุปกะครั้งแรกเมื่อตรัสรู้ใหม่ๆ อุปกะก็ลงกราบพระมงคลบาทแห่งพระศาสดา มีนาทานองหน้ากราบทูลว่า

“ข้าแต่พระอนันตชิน! ท่านยังจำข้าพเจ้าได้อยู่หรือ ข้าพเจ้าเคยพบท่านครั้งหนึ่งแถวเมืองพาราณสี เป็นเวลาหลายปีมาแล้ว”

“ดูก่อนอุปกะ” พระศาสดาตรัสตอบ “เรารอกอยการมาของท่านอยู่ การมาของท่านครั้งนั้นจะเป็นประโยชน์ใหญ่หลวงแก่ท่าน” พอได้ยินคำว่า “อุปกะ” เท่านั้น บิณฑิปราโมชก็แผ่ไปทั่วสรรพางค์ของอุปกะ ชื่อใดเล่าในโลกนี้จะไพบเราะอ่อนหวานยิ่งกว่าชื่อของตนเอง ทุกคนจะจิตใจเป็นที่ยิ่งเมื่อทราบว่าผู้อื่นจำชื่อของตนได้อย่างแม่นยำ หลังจากพราวกันไปเป็นเวลานาน

“อุปกะ” พระองค์ตรัสต่อไป “หลังจาก จากกันคราวนั้นแล้วท่านไปอยู่ที่ไหน ทำอะไร พอทนได้อยู่หรือ เมื่อก่อนนี้คุณท่านทรงเพศเป็นนักบวช บัดนี้ทำไมจึงเปลี่ยนแปลงไป?”

อุปกะได้เล่าความหลังทั้งหมดให้พระศาสดาทราบโดยตลอด แล้วทูลเพิ่มเติมว่า “พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์เดินหลงทางอยู่เป็นเวลานาน บัดนี้มาพบพระองค์เป็นครั้งที่สอง คงจะดำเนินไปสู่ทางที่ถูกต้อง พระองค์ผู้อนุเคราะห์โลก โปรดอนุเคราะห์ข้าพระองค์ด้วยเถิด” พูดเท่านั้นแล้วเขาก็ชบศีรษะลงแทบพระบาทมูลแห่งพระศาสดา

พระจอมมณีสรรสาทยบุตร ประทับนั่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วตรัสว่า “ดูก่อนอุปกะ การครองเรือนเป็นเรื่องยาก เรือนที่ครองไม่ดย่อมก่อทุกข์ให้มากหลาย การอยู่ร่วมกับคนพาล เป็นความทุกข์อย่างยิ่ง อุปกะเอ๋ย! เครื่องจองจำที่ทำด้วยเชือก เหล็ก หรือโซ่ตรวนใดๆ เราไม่กล่าวว่า เป็นเครื่องจองจำที่แข็งแรงทนทานเลย แต่เครื่อง

จองจำคือ บุตร ภรรยา ทรัพย์สินสมบัติแล รั้งรั้งมัจจุสัจจวาททั้งหลาย ให้ติดอยู่ใน
ภพอันไม่มีที่สิ้นสุด เครื่องผูกที่ผูกหย่อนๆ แต่แก้ได้ยาก คือ บ่วงบุตร ภรรยา
และทรัพย์สินสมบัติเอง รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ นั้นเป็นเหยื่อของโลก
เมื่อบุคคลยังติดอยู่ในรูปเป็นต้นนั้น เขาจะพ้นจากโลกมิได้เลย ไม่มีรูปใดที่จะรั้ง
รั้งใจของบุรุษได้มากเท่ารูปแห่งสตรี ดูก่อนอุปกะ ผู้ยังตัดอาลัยในสตรีมิได้ ย่อม
จะต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่ร่ำไป แม้สตรีก็เช่นเดียวกัน ถ้ายังตัดอาลัยในบุรุษไม่
ได้ ย่อมประสบทุกข์บ่อยๆ ก็เลสนันมีอำนาจครอบคลุมอยู่โดยทั่ว ไม่เลือกกว่าใน
วัยและเพศใด

“ดูก่อนอุปกะ เราจะขอสารกให้ฟังสักเรื่องหนึ่ง”

นานมาแล้ว มีมานพหนุ่มน้อยลามารดาบิดาไปเรียนศิลปวิทยา ณ สำนักทิศา-
ปาโมกข์เมืองคักคิลลา เมื่อเรียนจบแล้วจึงลาอาจารย์กลับบ้าน มารดาต้อนรับด้วยความ
ยินดียิ่ง เมื่อสนทนากันไปมารดาถามว่า ลูกได้เรียนนอสาत्मนฺตฺแล้วหรือ ลูกชาย
ตอบว่า ยังไม่ได้เรียน มารดาจึงขอร้องให้ไปเรียนนอสาत्मนฺตฺเสียก่อน เขาจึงลามารดา
ไปหาอาจารย์กราบเรียนให้อาจารย์ทราบว่ายังมีมนต์สำคัญอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งเขายังมิได้
เรียนจากอาจารย์ มารดาของเขาขอร้องให้มาเรียนนอสาत्मนฺตฺ อาจารย์ได้ทราบดังนั้นยินดี
ยิ่งนัก จึงกล่าวว่า “มานพ เวลานี้เรามาพักอยู่ในป่าไม่มีใครเลย” นอกจากเราและ
มารดาผู้ชราของเรา เธอจงปฏิบัติบำรุงมารดาของเราสักชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วเราจะ
บอกอสาत्मนฺตฺให้ แต่ในขณะที่ปฏิบัติมารดาของเรา เช่นการอาบน้ำ บ้วนข้าวให้ และ
นวดพั้นให้ เจ้าจงชมเชยอวยวาระต่างๆแห่งมารดาของเราทุกครั้งไป เช่น “ว่ามือสวย
เท้าสวย” เป็นต้น” มานพหนุ่มรับคำของอาจารย์ด้วยความปีติยินดี

ตั้งแต่วันนั้นมาเขาคึงใจปฏิบัติมารดาของอาจารย์ เช่นการอาบน้ำให้ บ้วนข้าว
และนวดพั้นเป็นต้น

“มือและแขนของคุณแม่สวยงามน่าดูเหลือเกิน” วันหนึ่งเด็กหนุ่มเริ่มทำตามที
อาจารย์สอน

นางยิ้มอย่างร่าเริง ทั้ง ๆ ที่ฟันของนางหักหมดแล้วและกล่าวว่า

“มือและแขนของฉันสวยจริง ๆ หรือ พ่อหนุ่มฉันแก่แล้วนะ”

“คุณแม่แก่แล้วมือและแขนยังสวยขนาดนี้ เมื่อคุณแม่สาว ๆ คงจะสวยมีใช้น้อย
ขาและเท้าของคุณแม่ก็สวย ใบหน้าก็งามซึ่งน่าดูเหลือเกิน กระผมดูไม่เบื่อเลย เมื่อ
คุณแม่ยังสาวคงจะสวยหาคนเสมอเหมือนมิได้”

นางรู้สึกปีติยินดีอย่างล้นเหลือ เป็นเวลานานมาแล้วที่นางไม่เคยได้ยินคำ
อ่อนหวานระรื่นหูกำลังใจอย่างนี้เลย อะไรเล่าจะเป็นที่พอใจของสตรีมากเท่าได้ยินคำ
ชมว่าเธอสวย ไม่ว่าสตรีนั้นจะอยู่ในวัยใด มานพหนุ่มเวียนพுகชมเชยนางผู้เป็นมารดา
ของอาจารย์อยู่อย่างนี้ทุกวัน บางคราวเขายังพูดเพิ่มเติมว่าถ้าเขาได้ภรรยาที่มีความงาม
พร้อมเพียงครึ่งหนึ่งของนาง เขาก็จะมีความสุขหาหน่อยไม่และทำที่เป็นมีความรู้สึกเสนาหา
ในตัวของนางเสียสุดประมาณจนกระทั่งนางรู้สึกว้า หนุ่มน้อยนงมีจิตพิศواسปฏิพัทธ์ในตัว
นางเป็นที่ยิ่ง วันหนึ่งจึงถามว่า

“พ่อหนุ่ม! เธอมีความพอใจในตัวเรามากหรือ?”

“มากเหลือเกิน คุณแม่ กระผมไม่ทราบจะสรรหาคำพูดใด ๆ มาพูด ให้สม
กับความรู้สึกที่กระผมมีต่อคุณแม่ได้”

“เธอจะเลิยงดูเราอย่างนี้ตลอดไปหรือ”

“ตลอดไป คุณแม่ การได้อยู่ใกล้ชิดคุณแม่เป็นความสุขอย่างยิ่งของกระผม
ถ้าคุณแม่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปสักร้อยปี และกระผมปฏิบัติคุณแม่อยู่อย่างนี้ถึงร้อยปีกระผม
ก็จะไม่เบื่อหน่ายเลย”

หญิงชราเข้าใจว่า มานพหนุ่มมีจิตปฏิพัทธ์ในตนให้รู้สึกกระสันยิ่งนัก จึง
กล่าวว่า “ก็จะเป็นไรไปเจ้าหนุ่ม เมื่อเธอปรารถนาอย่างนั้นก็คงจะเป็นได้ เมื่อเธอ
ต้องการจะร่วมอภิรมย์กับเรา เราก็คินดี”

“จะทำได้อย่างไรคุณแม่ คุณแม่เป็นแม่ของอาจารย์ กระผมต้องเคารพยำเกรง
คุณแม่ยิ่งกว่าอาจารย์เสียอีก ทราบใดที่ท่านอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่ กระผมจะทำอย่างนั้น
ไม่ได้เลย” ว่าแล้วมานพหนุ่มก็แก้มองเคล้าเคลียและเอาใจหญิงชรายิ่งขึ้น

“พ่อหนุ่ม” หญิงชราพูดด้วยเสียงสั่นเครือ “เธอจะปฏิบัติเราไม่ทอดทิ้งเราจริง ๆ หรือ?”

“ซื่อนักระผมรับรองได้ คุณแม่” มานพตอบ

“ถ้าอย่างนั้นจะขัดข้องอะไรกับเรื่องชีวิตลูกชายเธอฆ่าเขาเสียหมดเรื่อง”

“กระผมจะฆ่าเขาได้อย่างไรครับคุณแม่ ท่านเป็นอาจารย์ที่สอนศิลปศาสตร์ให้กระผม และดีต่อกระผมเหลือเกิน กระผมฆ่าท่านไม่ได้หรอก” มานพยืนยัน

“เธอรับรองแน่ว่าเธอจะไม่ทอดทิ้งฉัน” หญิงชราพูด

“ซื่อนักระผมรับรองครับ คุณแม่” ชายหนุ่มตอบ

“ถ้าอย่างนั้น เมื่อเธอฆ่าไม่ได้ฉันจะฆ่าเขาเอง” หญิงชราพูดอย่างมั่นคง

“เอาไว้รอการดี ๆ ให้รอบคอบก่อนเถิดครับ คุณแม่” พูดแล้วชายหนุ่มก็ออกจากห้องของหญิงชราไปหาอาจารย์เล่าเรื่องทั้งหมดให้อาจารย์ทราบ ความจริงเขาเล่าเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นมาให้อาจารย์ทราบโดยตลอดเพราะถือว่าเป็นการเรียน และเรื่องทั้งหมดเป็นแผนการของอาจารย์ที่จะสอนศิษย์เรื่องอสาत्मन्ต์ ชายหนุ่มพูดอย่างไร หญิงชราแสดงอาการอย่างไร และโต้ตอบอย่างไร อาจารย์ได้รับทราบจากชายหนุ่มเป็นระยะ ๆ ตลอดมา

เมื่ออาจารย์ได้ทราบจากชายหนุ่มว่ามารดาของตนคิดจะฆ่าตน ที่แรกรู้สึกสลดใจเล็กน้อย แต่เนื่องจากอาจารย์เป็นผู้รู้เรื่องอย่างนั้นอยู่แล้ว จึงวางเฉยได้ในไม่ช้า และตรวจดูอายุขัยแห่งมารดาตน ทราบว่าถึงอย่างไร ๆ มารดาก็หมดอายุในวันพรุ่งนี้แล้ว ถึงเหตุการณ์ปกติ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น มารดาก็จะต้องตายในวันพรุ่งนี้อยู่แล้ว จึงต้องการจะสอนศิษย์ให้รู้แน่ในวิชาอสาत्मन्ต์ จึงบอกชายหนุ่มให้ไปตัดต้นไม้ต้นหนึ่ง ทำให้มีลักษณะคล้ายรูปคน แล้วนำมาวางไว้บนเตียงนอนของอาจารย์เอาผ้าคลุมไว้ แล้วเอาเชือกขึงจากห้องของมารดาทำเป็นราวมาสู่ห้องของตน

ทุกอย่างเรียบร้อย ชายหนุ่มเข้าไปสู่ห้องของมารดาอาจารย์ นวดพั้นปฏิบัติอย่างที่เคย กล่าวชมเชยความงามของหญิงชราด้วยประการต่าง ๆ

“ว่าอย่างไร พ่อหนุ่ม” หญิงชราพูดขึ้น “เมื่อเธอไม่ฆ่า เราจะฆ่าเอง”

“คุณแม่จะฆ่าจริง ๆ หรือ?” ชายหนุ่มถามแล้วแสวงกล่อเคลือบแสดงความรัก

ในหญิงชราให้มากขึ้น ด้วยความเคลิบเคลิ้มและหลงใหล หญิงชรานัยน์อย่างแข็งขันว่า จะฆ่า ชายหนุ่มจึงกล่าวว่าเขาได้เตรียมแผนการไว้พร้อมแล้ว “นี่ชวาน” เขากล่าว “คุณแม่เดินไปตามเส้นเชือกที่ขึงไว้นี้ ปลายเชือกไปสุดลงที่ใด ที่นั่นเป็นเตียงนอน ของอาจารย์ เวลานี้อาจารย์นอนหลับแล้ว พอสุดปลายเชือกเอี้ยวตัวมาทางขวานึกหนึ่ง จะตรงคออาจารย์พอดี คุณแม่พันที่เดียวให้คอขาด แล้วเราจะอยู่ด้วยกันอย่างผาสุกต่อไป”

หญิงชรานัยน์ตาฝ้าฟางมองอะไรไม่ค่อยจะเห็นแล้ว เดินไม่ค่อยถนัดเพราะความ แก่เฒ่า รับชวานจากชายหนุ่ม แล้วงก้นเดินคลำเส้นเชือกไป ใจของเธอเวลานี้ถูกห่อ หุ้มด้วยโมหะ ถูกความเสน่หาเร่งเร้าปลงใจฆ่า แม้แต่ลูกของตนเองซึ่งมีความคั่งมั่ง พร้อมทุกประการ

เมื่อเดินคลำเส้นเชือกมาถึงปลายสุด หญิงชราก็เอี้ยวตัวมากลาคืบบนเตียง มอง เห็นราง ๆ เหมือนภาพคนนอนคลุมผ้าอยู่ นางแน่ใจว่าเป็นลูกชายตนจึงจ้วงคมชวานลง สุดแรง คมชวานกระทบไม้คังโละ นางรู้ตัวว่าถูกหลอกเสียแล้ว ตกใจอย่างยิ่งประจวบ กับชรามาถึงแล้วซึ่งอายุชยี้ นางจึงสิ้นใจตายอยู่ ณ ที่นั่นเอง

อาจารย์และศิษย์หนุ่มเฝ้าสังเกตการณ์อยู่โดยตลอด สังเวชสลดใจเป็นที่ยัง ทั้งสองยืนเศร้าซึมอยู่ใกล้ ๆ ร่างของหญิงชราอยู่เป็นเวลานาน ในที่สุดอาจารย์ก็กล่าว ขนว่า

“มานพ ! เธอได้เรียนอสาत्मนตฺ์จบเรียบร้อยแล้ว” ชายหนุ่มทรุดตัวลง กราบอาจารย์และกอดเท้าทั้งสองไว้ พรว่ำพันถึงเมตตากฎาของอาจารย์ที่มคคตคน น้าตาของเขาหยดลงสู่หลังเท้าของอาจารย์ ในขณะที่ความรู้สึกของเขาสับสนวุ่นวาย จนไม่อาจพรรณนาได้ว่าเป็นฉันใด

นี่เอง อสาत्मนตฺ์ที่มารดาของเขาเร่งเร้าให้มาเรียน ช่างเป็นวิชาที่แปลกและมี คุณค่าแก่ชีวิตอย่างเหลือล้น

พระผู้มีพระภาค ตรัสเล่าเรื่องอสาत्मนตฺ์จบลงแล้ว ทรงเพิ่มเติมว่า

“ดูก่อน อุปกะ ! ความทุกข์ทั้งมวลมีมูลรากมาจากตัณหาอุปาทาน ความ

ทะยานอยาก^๕กินรณ และความยึดมั่น^๕ถือนั่น^๕ ว่าเป็นเรา^๗เป็นของเรา^๗ รวมถึงความ
 เพลินใจในอารมณ์ต่าง ๆ สิ่ง^๕ที่เข้าไปเกาะเกี่ยวยึดถือไว้^๕โดยความเป็นตน^๗เป็นของตน^๗
 ที่จะไม่ก่อทุกข์ก่อโทษ^๕ให้^๕นั้น^๕เป็น^๕ไม่มี^๕ หา^๕ไม่ได้^๕ในโลก^๕นี้^๕ เมื่อใดบุคคล^๕มา^๕เห็น^๕สัก^๕แต่^๕ว่า^๕
 ได้^๕เห็น^๕ ฟัง^๕สัก^๕แต่^๕ว่า^๕ได้^๕ฟัง^๕ รู้^๕สัก^๕แต่^๕ว่า^๕ได้^๕รู้^๕เข้าไป^๕เกี่ยว^๕ข้อง^๕กับ^๕สิ่ง^๕ต่าง^๕ ๆ^๕ เพียง^๕แต่^๕สัก^๕ว่า^๕ ๆ^๕
 ไม่^๕หลง^๕ไหล^๕พัว^๕พัน^๕มัว^๕เมา^๕ เมื่อนั้น^๕จิต^๕ก็จะ^๕ว่าง^๕จาก^๕การ^๕ยึด^๕ถือ^๕ต่าง^๕ ๆ^๕ ปลอด^๕โปร่ง^๕แจ่ม^๕ใส^๕
 เบิกบาน^๕อยู่^๕ ตุก่อน^๕ อุปกะ! เธอ^๕จง^๕มอง^๕ดู^๕โลก^๕นี้^๕โดย^๕ความ^๕เป็น^๕ของ^๕ว่าง^๕เปล่า^๕ มี^๕สติ^๕อยู่^๕
 ทุก^๕เมื่อ^๕ ถอน^๕อัคร^๕ตานุ^๕ทิฏฐิ^๕ คือ^๕ความ^๕ยึด^๕มั่น^๕ ถือนั่น^๕เรื่อง^๕ตัว^๕ตน^๕เสีย^๕ ด้วย^๕ประ^๕การ^๕ณะ^๕
 เธอ^๕จะ^๕เบา^๕สบาย^๕คลาย^๕ทุกข์^๕คลาย^๕กังวล^๕ ไม่^๕มี^๕ความ^๕สุข^๕ใด^๕ยิ่ง^๕ไป^๕กว่า^๕การ^๕ปล่อย^๕วาง^๕และ^๕การ^๕
 สำ^๕รวม^๕ตน^๕อยู่^๕ใน^๕ธรรม^๕

อุปกะ^๕ส่ง^๕กระ^๕แส^๕จิต^๕ไป^๕ตาม^๕พระ^๕ธรรม^๕เทศ^๕นา^๕ของ^๕พระ^๕ตถา^๕ค^๕ต^๕เจ้า^๕ คลาย^๕สัง^๕โยชน์^๕
 คือ^๕กิเลส^๕ที่^๕ร้อย^๕รัด^๕ใจ^๕ออก^๕เป็น^๕เป^๕ระ^๕ ๆ^๕ ได้^๕บรร^๕ลุ^๕ณ^๕า^๕คาม^๕ี^๕ผล^๕เป็น^๕พระ^๕อริ^๕ย^๕บุ^๕ค^๕ค^๕ล^๕ชั้น^๕ที่^๕สาม^๕
 ด้วย^๕ประ^๕การ^๕ณะ^๕

เมื่อศาลวโนทยานขาวด้วยมหาวิโยค

ขอนำท่านมาสู่บริเวณศาลวโนทยาน

กรุงกุสินาราลีกครั้งหนึ่ง

ภายใต้แสงจันทร์สนวลของโยนั้น พระผู้มีพระภาคบรมมเหยัคพระกายใน
ท่าสหัสไสยา แวดล้อมด้วยพุทธบริษัทมากมายแผ่เป็นปริมณฑลกว้างออกไป
ประดุจดวงจันทร์^{๔๔}ถูกแวงดวงด้วยกลุ่มเมฆที่ป่านกัน

พระพุทธรองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “อานนท์! เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว เธอ
ทั้งหลายอาจจะคิดว่า บัดนี้พวกเธอไม่มีศาสดาแล้วจะฟังว่าเหตุไรที่ฟัง อานนท์เอ๋ย!
ฟังประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ธรรมวินัยอันใดที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้ว ขอให้
ธรรมวินัยอันนั้น^๕เป็นศาสดาของพวกเธอแทนเราต่อไป เธอทั้งหลายจงมีธรรมวินัยเป็น
ที่ฟัง อย่าได้มีอย่างอื่นเป็นที่ฟังเลย”

“อานนท์! อีกเรื่องหนึ่งที่เราจะสั่งเธอไว้ คือบัดนี้ภิกษุทั้งหลายเรียกกันว่า
“อาวุโสๆ” ทั้งผู้แก่และผู้อ่อน ต่อไปขอให้ภิกษุผู้แก่พรรษาว่า เรียกผู้อ่อนพรรษา
ว่า “อาวุโส” (คุณ) ส่วนภิกษุผู้อ่อนพรรษาว่าฟังเรียกผู้แก่กว่า “กันเฑ”
หรือ อายัสมา (ท่าน) ผ่อนผันตามควรแก่การวโหาาร

“อานนท์! อีกเรื่องหนึ่งคือเรื่องฉันทะ เธอเป็นพระที่ถือคัมภีร์มีปฏิมา
ไม่ยอมเชื่อฟังใคร ไม่ยอมอ่อนน้อมต่อใคร เพราะถือถือว่าเคยเป็นข้าเก่าของเรา เคย
ใกล้ชิดเรามาก่อนใครๆ หมด เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว ขอให้ส่งมรดกพรหมทัณฑ์แก่

พระฉันทะ ก็เธอปรารถนาจะทำ จะพูดสิ่งใด หรือประสงค์จะอยู่อย่างไร ก็ให้เธอทำ พูดและอยู่ ตามอริยาบัย สงฆ์ไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนอะไรเธอ นี่เป็นวิธีลงพรหมทัณฑ์ คือการลงทัณฑ์ที่หนักที่สุดแบบอริยะ

“อานนท์! อีกเรื่องหนึ่ง คือสิกขาบทบัญญัติที่เราได้บัญญัติไว้เพื่อภิกษุทั้งหลายจะได้อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก ไม่กินแหนงแคลงใจกัน มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอกัน สิกขาบทบัญญัติเหล่านั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเราล่วงลับไปแล้วสงฆ์พร้อมใจกันจะถอนสิกขาบทเล็กน้อย ซึ่งขัดกับกาลกับสมัยเสียบ้างก็ได้ กาลเวลาล่วงไป สมัยเปลี่ยนไป จะเป็นความลำบากในการปฏิบัติสิกขาบทที่ไม่เหมาะสมัยเช่นนั้น เราอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้

เมื่อพระอานนท์มิได้ทูลถามอะไร พระธรรมราชาจึงตรัสต่อไปว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! ผู้มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ผู้ใดมีความสงสัยเรื่องพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ในมรรคหรือปฏิบัติใดๆ ก็จงถามเสียแต่บัดนี้ เธอทั้งหลายจะได้ไม่เสียใจภายหลังว่า มาอยู่เฉพาะพระพักตร์พระศาสดาแล้ว มิได้ถามข้อสงสัยแห่งตน”

ภิกษุทุกรูปเงี้ยวกริบ บริเวณปรินิพพานมณฑลสงบเงียบไม่มีเสียงใดๆ เลย แม้จะมีพุทธบริษัทประชุมกันอยู่เป็นจำนวนมากก็ตาม ทุกคนปรารถนาจะฟังแต่พระพุทธคำรัส เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจเป็นครั้งสุดท้าย

บัดนี้ พระกำลังของพระผู้มีพระภาคเจ้าเหลืออยู่น้อยเต็มที่แล้ว ประคุน้ำที่เทรากลงไปในคันทิ์แตกกระแหง ย่อมพลันเหือกแห้งหายไป มิได้ปรากฏแก่สายตา ถึงกระนั้น พระบรมโลกนาถก็ยังประทานปัจฉิมโอวาทเป็นพระพุทธคำรัสสุดท้ายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! บัดนี้เป็นวาระสุดท้ายแห่งเราแล้ว เราขอเตือนเธอทั้งหลายให้จำมั่นไว้ว่า สิ่งทั้งปวง มีความเสื่อมและความสิ้นไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงอยู่ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

อย่างเข้าสู่ปัจฉิมยาม พระจันทร์โคจรไปทางขอบฟ้าทิศตะวันตกแล้ว แสงโสมสาครส่องผ่านทิวไม้ลงมา ท้องฟ้าเกลี้ยงเกลาราศจากเมฆหมอก รัชนีแจ่มจรัสดูเหมือน

จะจงใจส่องแสงเปล่งปลั่งเป็นพิเศษครั้งสุดท้าย แล้วสลัวลงเล็กน้อย เหมือนจงใจอาลัย
ในพระศาสดาผู้เป็นครูของเทวดาและมนุษย์

พระผู้มีพระภาคมีพระกายสงบ หลับพระเนตรสนิท พระอนุรุธเถระ ซึ่งเป็น
พระเถระผู้ใหญ่อยู่ในเวลานั้น และได้รับการยกย่องจากพระผู้มีพระภาคว่าเป็นเลิศทาง
ทิพยจักขุ ได้เข้าฌานตาม ทราบว่าพระพุทธรองค์เข้าสู่ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน
และจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว เข้าสู่รูปสมาบัติ คืออากาสนัญญาตนะ วิญ-
ญาณัญญาตนะ อากิญจัญญาตนะ เนวสัญญานาสัญญาตนะ และสัญญาเวทยิตนิโรธ
ตามลำดับแล้ว ถอยกลับมาจาก สัญญาเวทยิตนิโรธ จึงถึงปฐมฌาน และเข้าปฐมฌาน
ไปจนถึงจตุตถฌานอีก เมื่อออกจากจตุตถฌาน ยังมีได้ทันได้เข้าสู่อากาสนัญญาตนะ
พระองค์ก็ปรินิพพานในระหว่างนั้น

ในที่สุดแม้พระพุทธรองค์เองก็ต้องประสพวสานเหมือนคนทั้งหลาย พระ-
ธรรมที่พระองค์เคยปราสอนมาตลอดพระชนมชีพว่าสัตว์ทั้งหลาย มีความตายเป็นที่สุด
นั้น เป็นสัจธรรม ที่ไม่ยกเว้นแม้แต่พระองค์เอง

ตลอดเวลา ๔๕ พรรษา ที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจนั้น ทรงลำบากตรากตรำอย่าง
ยิ่งยวด ทรงเสวยเพียงวันละมื้อ เพียงเพื่อให้มีพระชนม์อยู่เพื่อประโยชน์แก่โลก พระ
อัครสาวกทั้งสอง ได้ปรินิพพานไปก่อนแล้ว นิกرنธ์ นาฏบุตร หรือศาสตามหาวิระ
คู่แข่งผู้ยิ่งใหญ่ในการประกาศศาสนา ก็ได้สิ้นชีพไปแล้ว อุบาสกผู้เสียสละอย่างยิ่ง เช่น
อนาถปิณฑิกฤหบดี ก็ละทิ้งสังขารของตนจากไปก่อนแล้วทั้งผู้ที่เป็นมิตรและทั้งตนเป็น
ศัตรูกับพระพุทธรองค์ ต่างก็ทยอยกันเข้าไปสู่ปากแห่งมรณะกันตามลำดับๆ แม้พระ-
องค์จะทรงแสดงนิพพานไปแล้ว แต่ศาสนายังอยู่ พระธรรมคำสอนของพระองค์ยังคงอยู่เป็น
ประทีปส่องโลกต่อไป จำนวนผู้เคารพเลื่อมใสในศาสนธรรมของพระองค์ ได้เพิ่มพูน
เอ่อสูงเหมือนน้ำที่บ่าสูงขึ้นโดยไม่มีเวลาลด รากแก้วแห่งพระพุทธศาสนาได้หยั่งลงแล้ว
อย่างแท้จริงในจิตใจของมนุษยชาติ

นิกายอื่นหลังไป เมื่อ ๒๕ ปี ก่อนปรินิพพาน พระองค์เป็นผู้โคตเคียว เมื่อ
ปัญจวัคคีย์ทอดทิ้งไปแล้ว พระองค์ก็ไม่มีใครอีกเลย ภายใต้อิทธิบัลลังก์ทรงกระนั้น

แสงสว่างแห่งการตรัสรู้ได้โชติช่วงขึ้น พร้อมด้วยแสงสว่างแห่งรุ่งอรุณ พระองค์
มีเพียงหยาดน้ำค้างบนใบโพธิพฤกษ์เป็นเพื่อน ต้องเสด็จจากโพธิมณฑลไปพาราณสี
ด้วยพระบาทเปล่าถึง ๑๐ วัน เพียงเพื่อหาเพื่อนผู้จะรับคำแนะนำของพระองค์สัก ๕
คน แต่มาบัดนี้ พระองค์มีภิกษุสงฆ์สาวกเป็นจำนวนแสนจำนวนล้าน มีหมู่ชนเป็น
จำนวนมากเดินทางมาจากทิศานุทิศเพื่อได้เข้าเฝ้าพระองค์ เพราะคนทั้งหลายรู้สึก
ว่าการได้เห็นพระพุทธรูปนั้นเป็นความสุขอย่างยิ่งของเขา

เมื่อ ๔๕ ปีมาแล้ว ทรงมีเพียงหม้ายคามัคหนึ่งทีนายโสติดิเษ้นำมาถวาย และ
ทรงทำเป็นที่รองประทับ มาบัดนี้ มีเสนาสนะมากหลายที่สวยงาม ซึ่งมีผู้ศรัทธาสร้าง
อุทิศถวายพระองค์ เช่น เซตวัน เวฬุวัน ชีวกัมพวัน มหาวัน ปุพพาราม นิโคร-
ธาราม โฆสิตาราม ฯลฯ เศรษฐี กหบดี ต่างแย่งชิงกันจอง เพื่อให้พระองค์
รับภัตตาหารของเขา แน่่อนที่เคี้ยว หากพระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ คงจะไม่ได้
รับความนิยมเลื่อมใสถึงขนาดนี้ และไม่ยืนนานถึงปานนี้

เมื่อ ๔๕ ปีมาแล้ว ภายใต้อำนาจโพธิพฤกษ์อันร่มเย็นร่มฝั่งแม่น้ำเนรมุชรา พระองค์
ได้บรรลุล่วงซึ่งกิเลสนิพพาน กำจัดกิเลสและความมืดให้หมดไป และบัดนี้ภายใต้อำนาจ
ต้นสาละทงศ์ และความเย็นเยือกแห่งปัจฉิมยามพระองค์ก็ดับแล้วด้วยขันธนิพพาน

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระรูปอันวิจิตรด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓๒-
ประการ ประดับด้วยอนุพยัญชนะ ๘๐ มีพระธรรมกายอันสำเร็จแล้วด้วยนานาคุณรัตนะ
มีศีลขันธอันบริสุทธิ์ด้วยอาการทงปวงเป็นต้น ถึงฝั่งแห่งความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยยศ
ด้วยบุญ ด้วยฤทธิ์ ด้วยกำลัง และด้วยปัญญา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ยังต้องดับแล้วด้วยการตกลงแห่งฝน คือมรณะ เหมือนกองอักษิใหญ่ต้องดับมอดลง
เพราะฝนห่าใหญ่ตกลงมาฉะนั้น

พระองค์เคยตรัสไว้ว่า “ไม่ว่าพาลหรือบัณฑิต ไม่ว่ากษัตริย์ พราหมณ์ ไวศยะ
ศูทร หรือจันทราล ในที่สุดก็ต้องบ้ายหน้าไปสู่ความตาย เหมือนภาชนะไม่ว่าเล็กหรือใหญ่
ในที่สุดก็ต้องแตกสลายเหมือนกันหมด” นั่นช่างเป็นความจริงเสียนี้กระไร!

อันว่าความตายนี้มีอิทธิพลยิ่งใหญ่นัก ไม่มีใครสามารถต้านทานต่อสู้ด้วยวิธีใด ๆ ได้เลย ก้าวเข้าไปสู่ปราสาทแห่งกษัตริยาราช และแม้ในวงชีวิตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสง่าผ่าเผย ปราศจากความสะทกสะท้านใด ๆ เช่นเดียวกับก้าวเข้าไปสู่กระท่อมน้อยของขอทาน พญามัจจุราชนี้เป็นตุลาการที่เที่ยงธรรมยิ่งนักไม่เคยลำเอียงหรือกินสินบนของใครเลย ย่อมพิจารณาคดีตามบทพระอัยการ และอ่านคำพิพากษาคด้วยถ้อยคำอันหนักแน่นเด็ดเดี่ยว ไม่ฟังเสียงคัดค้านและขอร้องของใคร ท่ามกลางเสียงคร่ำครวญอันระคนด้วยกลิ่นธูปควันเทียนนั้น ท่านได้ยินพระหัตถ์ออกกระซাকให้ความหวังของทุกคนหลุดลอย และแล้วทุกอย่างก็เป็นที่ไปตามพระบัญชาของพระองค์ เมื่อมาถึงจุดนี้ ความยิ่งใหญ่ของผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย ก็จะกลายเป็นเพียงนิยายที่ไว้อ่านสู่กันฟังเท่านั้น

มงกุฎประดับเพชรก็มีค่าเท่ากับหมวกฟาง พระกทาอันมีลวดลายวิจิตรก็เหมือนท่อนไม้ที่ไร้ค่า เมื่อความตายมาถึงเข้า พระราชาก็ต้องถอดมงกุฎเพชรลงวาง ทั้งพระกทาไว้ แล้วเดินเคียงคู่ไปกับชาวนาหรือขอทาน ผู้ซึ่งได้ทั้งจอบ เสียม หมวกฟาง และคันไถ หรือภาชนะขอทานไว้ให้ทายาทของตน

ใครเล่าจะต่อกรกับพระยามัจจุราชผู้เป็นใหญ่ในสิ่งที่ต้องตาย แต่ถ้าไม่มีความตายแล้ว มนุษย์ทั้งหลายก็จะมัวเมาประมาท และมีชีวิตอยู่อย่างทุกข์ทรมานมากกว่านี้ พระยามัจจุราชก็มีบุญคุณกับมนุษย์มากอยู่ เพราะเพียงแต่นึกถึงท่านบ่อย ๆ เท่านั้น ก็ทำให้ความโลภโกรธและหลงสงบลง และเพียงแต่เอาชื่อของท่านไปขู่เท่านั้น ทำให้บุคคลบางคนวางมือจากความชั่วทุจริตที่เคยทำมา แต่ที่พระยามัจจุราชนี้เองที่กระซอกเอาชีวิตของคนที่มิมีประโยชน์บางคนไปอย่างหน้าตาเฉย แม้ในโอกาสอันยังไม่ควร

แม้ความงามอันเจิดฉายของหญิงงามสะคราญตา ร่าเริงอันถูกยกย่องแล้วว่าเป็นหนึ่งในจักรวาลเป็นที่ต้องการปรารถนายิ่งนักของบุรุษทุกวัยในพื้นพิภพ เธอผู้งามพร้อมเช่นนั้น ในที่สุดก็ต้องเป็นเหยื่อของความตาย ผู้ไม่เคยยกเว้นและปรานีใครเลย เมื่อตาบแห่งมัจจุราชฟ้าตกพื้นลง ใช้บัววงอันมีมหิทธานุภาพยิ่งนักคล้องเอาดวงวิญญาณไปแล้ว ร่างอันงดงามเร่าร้อนของคุณให้กำเรียบนั้นก็พลันนอนนิ่งเหมือนท่อนไม้ มันไร้ค่ายิ่งกว่า

ท่อนไม้เสียอีก เพราะไม่อาจนำไปทำประโยชน์ใด ๆ ได้เลย จะทำสัมภาระหรือ เป็น
เครื่องมือหุงข้าวต้มแกงก็มีได้ มีแต่เป็นเหยื่อของหมู่หนอนเข้าซ่อนไซ ให้ปรุปรุน
เนาเหม็นเป็นที่สะอิดสะเอียน แม้แก่บุคคลที่เคยรักเหมือนจะขาดใจ อะไรเล่าจะเป็นสาระ
ในชีวิตมนุษย์นั้นนอกเสียจากความดีที่เคยบำเพ็ญและทิ้งไว้ให้โลกระลึกถึงและยกย่องบูชา
ด้วยประการฉะนี้เจ้าของแห่งเรือนร่างทั้งดงามพริ้งเพรา ถ้ามีแต่เมาในร่าง
อันไร้สาระของตน มิได้ชวนชวายบำเพ็ญประโยชน์ให้สมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว
คุณค่าของเขาจะสู้ก่อนอิฐปูนนใดอย่างไร

พระผู้มีพระภาคเจ้าปรีณิพพานไปแล้ว พระกายของพระองค์เหมือนของคน
ทั้งหลาย ซึ่งจะต้องแตกสลายไปในที่สุด แต่ความดีและเกียรติกุณของพระองค์ยังคง
ดำรงอยู่ในโลกต่อไปอีกนานเท่าใดไม่อาจจะกำหนดได้ ความดีนี้เองที่เป็นสาระอันแท้
จริงของชีวิต

ขณะเดียวกับที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ละทิ้งวิบากขันธ์
อันทรمانเข้าสู่ศิวโมกซ์ มหาปรีณิพพานนั้น เหตุอัสจรรยกับันกาลให้เป็นไปทั่วท้อง
ธรณีและสากลจักรวาลโลกธาตุ มหาปฐพีพิถลซึ่งสามารถรองรับนานาสังขารลักษณะเช่น
ภูเขาสีเนรุราชเป็นต้น ก็ไม่อาจทนอยู่ได้ แสดงกัมปนาการหวั่นไหว อีกทั้งห้วง
มหรรณพก็กำเริบ ติฟองคะนองครึ้นครั่นนฤนาทสนั่นทั่วทั้งสากล หมู่จัญปาณกษาคิ
มังกรผุกดำ กระทำศัพท์ให้นฤโมษ ประคองเสียงปริเวทนาการแซ่ซ้อง ไศกาตุรกำสรด
ท้องฟ้านภากาศก็มืดมัวสลัวลง พร้อมทั้งมีเสียงครึ้นครั่นสนั่นทั่วเวหาสน์ เหมือนแสดง
อาการคร่ำครวญถึงองค์พระโลกนาถผู้จากไป

มองลงมายังพื้นปฐพี ณ สาลวโนทยานมณฑล ซึ่งคลาคล่ำไปด้วยศาสนิกชน
พุทธบริษัท อร่ามไปด้วยกาสาวพัสตร์อำไพพรรณ และทวยนาครผู้มีความอาลัยใน
พระศาสดา พอเสียงก้องกังวานระคนเศร้าของพระอานนท์พุทธอนุชาประกาศออกมาว่า
บัดนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าปรีณิพพานแล้วเท่านั้น เสียงร่ำไห้กระงมขึ้นพร้อมกัน ประคอง
เสียงจกจันและเรไร กรักร้องยามยาสนธยา ทั้งภฤหัสถ์และบรรพชิตที่ยังเป็นปุถุชนไม่
อาจจะอดกลั้นอัสสุขสธาราไว้ได้ ร่ำร้องไห้ให้ประคองบิดาแห่งตนได้สิ้นชีพลงพร้อม ๆ

กัน ณ บริเวณศาลวันเปี้ยกซุ่มไปด้วยน้ำตา เหมือนพระพิรุณโปรยลงมาเป็นครั้งคราว
เสียงร่ำไห้ตกตอเป็นเสียงเดียวกันทั่วกุสินารานคร

ฝ่ายภิกษุผู้เป็นชีนาสพ สิ้นอาสวะแล้วก็ปลงธรรมสังเวชพร้อมด้วยพลบผู้
กำลังร้องไห้คร่ำครวญด้วยธรรมกถาให้เห็นความเป็นไปตามธรรมคาแห่งสิ่งทั้งปวง คือ
ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และมีใช่ตัวตน ทนไม่ได้ต้องแตกไป คับไป สลายไป

พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้วแต่ต้นปัจฉิมยามแห่งราตรี เรายังเหลืออยู่
อีกนาน กว่าจะรุ่งอรุณ พระอนรุทธะและพระอานนท์ ได้สับเปลี่ยนกันแสดงธรรม
ปลอบพุทธบริษัทให้คลายโศก ด้วยธรรมเทศนาอันปฏิสังยุตด้วยไตรลักษณาการ คือ
ความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา

ข่าวการดับขันธปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าแพร่สะพัดไป อย่าง รวดเร็ว
จากแคว้นสู่แคว้นจากราชธานีสู่ราชธานี จากนิคมสู่นิคม และจากชนบทสู่ชนบท ตลอดจน
ทั่วชมพูทวีป การทววรรษทั้งหมกสนั่นสะเทือนวิปโยค ประจวบกับกำลังถึงย่านเดาวัลย์
อันเกี่ยวพันรูกขสาขา ยิ่งความสนั่นสะเทือนให้เกิดขึ้นทั่วมณฑลแห่งรูกขชาติก็ปานกัน
ไอแห่งความเศร้าสลดแผ่กระจายไปทั่วชั้นตสีมาอาณาเขต ประหนึ่งละออง
ฝนกระจายไปทั่วพื้นเมถนี ชมพูทวีปทั้งหมกครึ้มไปด้วยเมฆคือความโศก และชุ่มโชก
ด้วยละอองฝน คือปริเทวนาการ ต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยประการฉะนี้

กำหนดเก็บพระพุทธรูปไว้เป็นเวลา ๖ ราตรี ในวันที่ ๗ ก็จะทำพิธีถวาย
พระเพลิง ณ มกุฏพันธเจดีย์ ในระหว่าง ๖ ทิวราตรีนั้น มหาชนจากทิศานุทิศเดิน
ทางมาเพื่อบูชาพระพุทธรูป บริเวณอุทยานศาลวันปานประหนึ่งคลุมด้วยผ้าขาว ทั้ง
นี้เพราะชาวชมพูทวีปไว้ทุกข์ด้วยชุดขาวล้วน พระพุทธอนุชาอานนท์ต้องรับภาระหนัก
เป็นพิเศษ แม้จะพยายามหักห้ามใจสักปานใด แต่ก็มีบางครั้งเมื่อท่านเห็นคนทั้งหลาย
เศร้าโศก ก็อดที่จะกำสรดตามมิได้ เพราะความอาลัยในพระศาสดามีอยู่ในจิตใจของ
ท่านสุดประมาณ

เมื่อถึงวันที่ ๗ พระพุทธรูปก็ถูกนำไปสู่มกุฏพันธเจดีย์ ด้วยบุรพากุสินารา-
นครเตรียมถวายพระเพลิง พอมีข่าวมาว่าพระมหากัสสป ซึ่งเป็นเถระผู้ใหญ่ที่พระผู้มี

พระภาคเจ้าทรงยกย่องมากกำลังเดินทางจากเมืองปาวาจนจะถึงอยู่แล้ว ขณะมีลक्षัตริย์ และพระอานนท์จึงให้หยุดการถวายพระเพลิงไว้ก่อน รอจนกระทั่งพระมหากัสสปมาถึง พิธีจึงได้เริ่มขึ้น โดยมีพระมหากัสสปเป็นประธาน

ผ้า ๔๘๘ ชั้นที่ห่อพระพุทธรูปนั้นถูกไฟไหม้หมด เหลืออยู่เพียง ๒ ชั้นไฟ ไม่ไหม้ เก็บรักษาพระบรมสารีริกธาตุไว้อย่างสมบูรณ์ มิให้กระจัดกระจาย ผ้าสองชั้น ในที่สุดที่ใช้ห่อพระพุทธรูปนั้น เป็นผ้าพิเศษเรียกว่า “อักษิไวทานุสสะ” ตามตัวอักษรแปลว่าผ้าชักด้วยไฟ ผ้าชนิดนี้ทำด้วยใยหิน ไฟไม่ไหม้ เมื่อใช้ไปนานๆ ต้องการจะชักต้องโยนเข้ากองไฟ ผ้าจะสะอาดทั้งเดิม

อีกครั้งหนึ่งที่เสียงปริเวณการ ดังระฆังไปทั่วปริมณฑลแห่งมกุฏพันธนเจดีย์ อันเป็นที่ถวายพระเพลิงพุทธรูป อัสสุชลธาราหลั่งไหลชุ่มโชกทุกใบหน้า เขาเหล่านั้น เป็นประจุกฝูงวิหคนกกาที่เคยจับโพธิพฤกษ์ หรือมหานิโครธ อันสมบูรณ์ด้วยลำต้นและ กิ่งก้านสาขา มีเงาครีมี สะพรั่งด้วยผลอันเอนเอื้อ เมื่อโพธิ์หรือไทรนั้นล้มลง ยัง ความเศร้าสลดแก่ฝูงวิหคสุดประมาณครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อต้นไม้ที่ถูกเผาให้ไหม้หมด ไม่ อาจมองเห็นได้อีกต่อไป นกเหล่านั้นจะเศร้าโศกสัปดาห์ใด ใครเล่าจะรู้ซึ่งไปกว่าผู้ ประสบเอง

“โอ! พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ” นี่คือเสียงคร่ำครวญ “พระองค์ผู้ ทรงพระมหากรุณากว้างใหญ่ค้ำชูห้วงมหรรณพ มีน้ำพระทัยใสบริสุทธิ์ค้ำค้ำเมือรุ่ง อรุณ ทรงมีพระทัยหนักแน่นค้ำค้ำหิตล รับได้ทั้งเรื่องดีและเรื่องร้าย ทรงสละความสุข ส่วนพระองค์ชวนชวายเป็นความสงบร่มเย็นของปวงชน พระองค์เป็นผู้ประทานแสง สว่างแก่โลกภายในคือดวงจิต ประจักษ์พระอาทิตย์ให้แสงสว่างแก่โลกภายนอกคือท้องฟ้า ปรุพี บัดนี้พระองค์ปรินิพพานเสียแล้ว มองไม่เห็นแม้แต่เพียงพระสรีระซึ่งเคยรับใช้ พระองค์ไปรยปรายธรรมรัตน์ ประหนึ่งผ้าแก้วแห่งพระเจ้าจักรพรรดิเป็นพาหนะนำเจ้า ของตรวจความสงบสุขแห่งประชากร

“โอ! พระมหามุนี ผู้เป็นจอมชน บัดนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายเป็นประจุนกใน เวหา ไร้โพธิ์หรือไทรที่จะจับเกาะ ประจุกเด็กน้อยผู้ขาดมารดา เหมือนเรือที่ลอยกว้าง อยู่ในมหาสมุทร อ้างว้างว่าเหว่สุดประมาณ จะหาใครเล่าผู้เสมอเหมือนพระองค์”

แม้พระอานนท์ พุทธอนุชาเอง ก็ไม่สามารถจะออกกลืนน้ำตาไว้ได้ เป็นเวลา ๒๕ ปีจำเดิมแต่รับหน้าที่พุทธอุปฐากมา เคยรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธรองค์เสมือนเงาตามองค์ บัดนี้พระพุทธรองค์เสด็จจากไปเสียแล้ว ท่านรู้สึกว้าเหวและเงียบเหงา ไม่ได้เห็นพระองค์อีกต่อไป เวลา ๒๕ ปี นานพอที่จะก่อความรู้สึกสะเทือนใจอย่างรุนแรง เมื่อมีการปลุกพราภ

แต่แล้ว เรื่องทั้งหลายก็มาจบลงด้วยสังขารที่พระองค์ทรงปราศอนอยู่เสมอว่า

-สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น สิ่งนั้นย่อมมีการดับไปเป็นธรรมดา

-สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเกิดมี เพราะมีเหตุ สิ่งนั้นย่อมดับได้

-สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลางและดับไปในที่สุด

บัดนี้ พระพุทธรองค์ดับแล้ว-ดับอย่างหมดเชื้อทั้งวิบากขันธ์และกิเลสานุสัยทั้งปวง ประจุกองไฟดับลงแล้ว เพราะหมดเชื้อฉะนั้น ។

วันหนึ่งก่อนวันประชุมสังคายนา

เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว พระมหากัสสปได้ให้ประชุมสงฆ์
ปรารภเพื่อทำสังคายนาพระธรรมวินัย นัดหมายให้ทรงจำกันไว้ว่า ธรรมอันใด วินัย
อันใดพระผู้มีพระภาคทรงสั่งและทรงสอนไว้ว่าอย่างไร ทั้งนี้โดยคำนึงถึงคำกล่าว
จ้วงจาบพระธรรมวินัยและพระศาสนาของภิกษุชรานามว่าสุภัตตะ ท่านกล่าวห้าม
กลางมหาสมาคมว่า

“ดูก่อนท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย!” สมัยเมื่อข้าพเจ้าเดินทางจากกรุงปาวามาสู่
กุสินารานครนี้ มีภิกษุเป็นอันมากเป็นบริวาร ขณะมาถึงกึ่งทาง ข้าพเจ้าได้สับขาวปริ
นิพพานของพระผู้มีพระภาค ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นปุถุชนยังมีอาสวะอยู่ ไม่อาจอดกลั้น
ความโศกไว้ได้ ต่างก็ปริเทวนาการคร่ำครวญถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ส่วนภิกษุ
ผู้สิ้นอาสวะแล้วก็ปลงธรรมสังเวชแบบอริยชน แต่มีภิกษุนอกคอกรูปหนึ่ง บวชแล้ว
เมื่อชรา นามว่าสุภัตตะ ได้กล่าวขึ้นว่า ท่านทั้งหลายอย่าเสียใจ อย่าเศร้าโศกเลย
พระสมณโคตมनिพพานเสียก็ดีแล้ว พวกเราจะได้เป็นอิสระ พระสมณโคตมยังอยู่คอยจู้
ว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ ช่มชู้ ชนابพวกเราทั้งหลายด้วยระเบียบวินัยมากหลาย
เหมือนจะเหยียดมือเหยียดเท้าไม่ออก บัดนี้พระสมณโคตมนิพพานแล้ว เป็นลาภของ
พวกเราทั้งหลาย ต่อไปนี้พวกเราต้องการทำอะไรก็จะทำได้ทำ ไม่ต้องการทำอะไรก็ไม่
ต้องทำ

“ดูก่อนผู้ไม่หลงไหลในบ่วงมาร!” พระมหากัสสปกล่าวต่อไป “ความจริง

สุภัททะผู้ชราไม่พอใจพระศาสดาเป็นส่วนตัว เพราะเธอไม่เข้าใจในพระผู้มีพระภาคเจ้า
เรื่องมีว่า- :

“ ครึ่งหนึ่งนานมาแล้ว สมัยเมื่อพระพุทธองค์เที่ยวจาริกโปรดเวไนยนิกรชน
เสด็จจากเมืองกุสินารานี้ไปยังเมืองอาตุมา สมัยนั้นสุภัททะภิกษุบวชแล้ว และลูกชาย
ของเธอทั้งสองคนก็บวชเป็นสามเณร เมื่อพระศาสดาเสด็จมาถึงเมืองอาตุมา สุภัททะ
ภิกษุก็จัดการต้อนรับพระพุทธองค์เป็นการใหญ่ เทียบว่าประกาศชาวเมืองให้เตรียม
ข้าชชโภชนาหารถวายพระองค์ และให้สามเณรลูกชายทั้งสองออกเที่ยวเรียไรชาวนคร
นำเอาข้าวสาร ปลาแห้ง และเครื่องบริโภคอื่น ๆ อีกมาก ชาวบ้านผู้ศรัทธาในพระ
ศาสดา แม้จะไม่ศรัทธาในสุภัททะภิกษุ ก็ถวายของมาเป็นจำนวนมาก สุภัททะรวบรวม
ของได้เป็นกองใหญ่แล้ว จัดการทำเอง ปรงอาหารเอง เตรียมการโกสาล

รุ่งขึ้น พระศาสดาเสด็จออกบิณฑบาตตามปกติ มีภิกษุตามเสด็จพอประมาณ
สุภัททะได้ทราบข่าวจึงออกจากโรงอาหาร ถือทัพพีด้วยมือข้างหนึ่ง มีกายชะมุกชะมอม
ด้วยเขม่าไฟ รีบวิ่งออกไปตามพระศาสดาในละแวกบ้าน เมื่ออยู่เฉพาะพระพักตร์ เขาคูก
เข้าข้างหนึ่งลง และชันเข้าอีกข้างหนึ่งในท้ายของพรหม ประนมมือทั้ง ๕ ทมทัพพีอยู่
กราบทูลว่า

“ พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ! ขอพระองค์เสด็จกลับเถิด อย่าออกบิณฑบาตเลย
ข้าชชโภชนาหารข้าพระองค์ได้จัดเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ข้าพระองค์อาศัยความเลื่อมใส
ในพระองค์เป็นที่ตั้ง จึงชวนชวายเป็นเพื่อพระองค์ แม้อาหารทุกอย่างข้าพระองค์ก็ปรงเอง
ทำด้วยมือของตนเอง ขอพระองค์เสด็จไปสู่อารามเถิด อาหารพร้อมอยู่แล้ว ”

พระจอมมุนีประทับอยู่ระหว่างทาง ทรงมองดูสุภัททะด้วยสายพระเนตรแสดง
อาการตำหนิ และทรงห้ามถึง ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ จึงตรัสว่า

“ อย่าเลย สุภัททะ เธออย่ายินดียิ่งพอใจให้ตกตกทำอย่างนั้นเลย การบิณฑบาต
เป็นพุทธวงศ์ อาหารที่ได้มาจากการบิณฑบาตเป็นอาหารที่บริสุทธิ์ ”

“ คุณก่อนสุภัททะ! อาหารที่ทวยนาครหุงเตรียมไว้เพื่อบุณิกมมอยู่ เรือนละนิก
เรือนละน้อย เมื่อกำลังแข็งของเรายังมีอยู่ เราจะเที่ยวไปแสวงหาอาหารด้วยปล้นองนี้ ”

“ลูกอ่อนสุภัททะ อาหารที่เธอทำนั้นไม่สมควรที่สมณะจะพึงบริโภค เป็นอกัปปิยโภชนะ อนึ่งทางที่เธอได้อาหารมาก็ไม่สุจริต เธอไปขอของจากคฤหบดีซึ่งมิใช่ญาติ และมิใช่ปวารณา คือเขาไม่ได้บอกอนุญาตไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมณะไม่ควรทำอาหารบริโภคเอง ลูกอ่อนสุภัททะ แม้ได้ของเราจะขาดสะบั้นลงเพราะความหิวเราก็คงไม่ยินดีบริโภคโภชนะของเธอ กรรมที่ไม่ถูกไม่ควรนำทำหนี เธอได้ทำแล้ว อนึ่งเล่าดูอาการของเธอ^๕เหมาะสมกับความ^๕เป็นสมณะนักหรือ วิ่งออกมาทั้ง ๆ ที่มีมือที่พิงอยู่ จีวรก็มีไค้หมให้^๕เป็นปริณทล ช่างรุ่มร่ามเสียเหลือเกิน”

“ลูกอ่อนสุภัททะ ! อย่างนี้กว่าเราไม่เข้าใจในเจตนาดีของเธอ เรา^๕รู้และเห็นเจตนาดีของเธอ แต่เธอทำไม่ถูกเจตนาดีนั้น^๕ก็พลอยก่อให้เกิดผลร้ายไปด้วย การเตรียมขัซซโภชนาหารไว้ต้อนรับนั้น เป็นเรื่องของคฤหบดีที่เขาจะ^๕ทำกัน ถ้าเธอต้องการบูชาเราก็คง^๕ต้องปฏิบัติตามธรรมวินัย ทำตนเป็นคนว่าง่ายและเลื่องง่าย เรียกว่าปฏิบัติบูชาเถิด”

“ลูกอ่อนสุภัททะ ! คนที่ปราศจากหิริโอตตตัปปะ มีความกล้าประทุจกา มักจะมีชีวิตอยู่อย่างสะทวักสบาย แต่ไร้ความสุขใจและภาคภูมิใจ ส่วนผู้ที่มีหิริโอตตตัปปะสงบเสงี่ยมแบบมุนี เข้าสู่สกุลมิให้กระทบกระทั่งศรัทธาและภิกษุของคฤหบดี เหมือนแมลงผึ้งเข้าไปในป่าคุดเอน้ำหวานในเกสรดอกไม้ แต่มิให้บุปผชาติชอกช้ำ^๕น้อยอมเป็นอยู่ยาก แต่มีความสุขใจและภาคภูมิใจ”

“พระตถาคตเจ้า ตรัสอย่างนั้นแล้วเสด็จเลยไปโดยมิได้สนพระทัยกับสุภัททะภิกษุอีกเลย พระสุภัททะ^๕ทั้งเจ็บและทั้งอาย แต่พูดอะไรไม่ออก จึงผูกเจ็บใจพระผู้มีพระภาคเจ้า^๕ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

“ลูกอ่อนผู้มีอายุ ! พระผู้มีพระภาคมีพระทัยเป็นธรรมาธิปไตย คือทรงถือความถูกต้องความควรเป็นใหญ่อย่างแท้จริง แม้ใครจะทำอะไร ๆ เพื่อพระองค์ แต่การกระทำนั้น^๕ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม พระองค์ก็ไม่ทรงยินดีด้วย แต่การกระทำของภิกษุบางรูป ซึ่งในสายตาของผู้อื่นดูเหมือนจะเป็นการขาดความเคารพรักในพระศาสนา ดูเหมือนจะไม่หวังใยพระองค์ แต่การกระทำนั้น^๕ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม พระองค์ก็ทรงอนุโมทนาสาธุการ อย่างเรื่องพระธัมมารามเป็นอุทาหรณ์

“ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย!” พระมหากัสสปกล่าวต่อไป “พระศาสดานิพพาน
เพียง ๗ วันเท่านั้น ยังมีโมฆบุรุษกล่าวอ้างจาบพระธรรมวินัยและพระศาสดาถึง
เพียงนี้ ต่อไปภายหน้า ภิกษุผู้ลามก มีจิตทราม คิดว่าศาสนาปราศจากศาสดาแล้ว
จะพึงเหยียบย่ำพระธรรมวินัยสักปานใด เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายจึงประชุมกันเพื่อ
สังคายนาพระธรรมวินัยตามที่พระศาสดาเคยทรงสอน และบัญญัติไว้”

ต่อจากนั้นก็มีการประชุมปรึกษากันว่าควรจะทำสังคายนาที่ใด ในที่สุดตกลงกัน
ว่า ควรจะทำที่กรุงราชคฤห์ เหลือเวลาอยู่อีกเดือนครึ่งจะเข้าพรรษา ที่ประชุมตกลงกัน
ว่าจะทำสังคายนาในพรรษาตลอดเวลา ๓ เดือน พระมหากัสสปพาภิกษุหมู่หนึ่ง มุ่งไป
สู่กรุงราชคฤห์ พระอนุรุทธะ พาภิกษุอีกหมู่หนึ่งไปสู่กรุงราชคฤห์เช่นเดียวกัน

ส่วนพระอานนท์ พุทธอนุชา มีภิกษุสงฆ์แวดล้อมเป็นบริวารเดินทางไปสู่นคร
สาวัตถี ทุกหนทุกแห่งที่ท่านผ่านไปมีเสียงคร่ำครวญประจวบวันที่พระศาสดานิพพาน ทุก
คนมีใบหน้าซุ่มทวยหน้าตากล่าวว่า “พระคุณเจ้า อานนท์ผู้เจริญ! ท่านนำเอาพระ-
ศาสดาไปทิ้งเสีย ณ ที่ใดเล่า” คำพูดเพียงสั้น ๆ แตกใจความลึกซึ้งนี้ ทำให้จิตใจของ
พระพุทธานุชาหวั่นไหวและทันทัน ความเศร้าของท่านซึ่งสงบระงับลงบ้างแล้ว กลับ
ฟื้นตัวขึ้นอีก เหมือนโรคอันสงบลงด้วยฤทธิ์ยา และกลับกำเริบขึ้นเพราะของแสลง ถึง
กระนั้นท่านก็พยายามให้ความโศกสลดสงบระงับลงด้วยการน้อมเอาโอวาทของพระศาสดา
ประคับประคองใจ และแล้วก็ปล่อยโยนพุทธศาสนิกให้คลายโศกด้วยเทศนาอันกล่าวถึง
ไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา แล้วเดินทางมาโดยลำคับจนกระ-
ทั่งถึงสาวัตถีราชธานี เข้าไปสู่เชตวันาราม มีพุทธบริษัทมาแวดล้อมแสดงอาการเศร้า
โศกถึงพระศาสดาอีก

พระอานนท์ พุทธอนุชาเข้าไปสู่พระคันธกุฎีที่พระผู้มีพระภาคเคยประทับ หมอบ
ลงกราบที่พุทธอาสน์ เก็บกวาดเสนาสนะให้เรียบร้อย ตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ไว้เหมือนอย่าง
ที่เคยทำเมื่อพระศาสดาประทับอยู่ ประชาชนชาวสาวัตถีได้เห็นอาการดังนี้แล้วหวนคิดถึง
ความหลัง ครองเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ สุดท้ายจะหักห้ามความทันทันและ
เศร้าหมองได้ จึงหลั่งน้ำตาอีกครั้งหนึ่ง ประหนึ่งว่าน้ำตาข้างหนึ่งหลังไหลเพราะสงสาร

พระพุทธอนุชา และอีกข้างหนึ่งเพราะคำนึงถึงด้วยความรักในพระผู้มีพระภาค ความอาลัยรัก และความสงสารเมื่อรวมกัน ลองก็ทักเถิดว่าสภาพจิตใจของผู้^๕นั้นจะเป็น ประการใด

เนื่องจากเห็นเหนื่อย ทรมาณกายมานานตั้งแต่พระผู้มีพระภาคทรงพระประสูติ จนถึงพระองค์ปรินิพพาน และงานถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ล้วนแต่เป็นงานหนัก^๕ ทงสน พระพุทธอนุชามีสิ่งหมักหมมในร่างกายมาก จึงต้องฉนัยาระบาย เมื่อมาถึง เขตวนารามนั้นเอง^๕ ทงนเพื่อขับถ่ายสิ่งหมักหมมในร่างกายออก เพื่อให้สรีระกระปรี้กระเปร่าขึ้น

วันรุ่งขึ้นจากวันที่ฉนัยาระบายแล้ว สุกมานพ บุตรแห่งโคเททยพราหมณ์ ส่งคนมาอาราธนาพระอนนทเพื่อไปฉนัที่บ้านของตน พระอนนทขอลื่อนเวลาไปอีกวันหนึ่ง โดยแจ้งให้ทราบว่าเป็นฉนัยาระบายใหม่ ๆ ไม่อาจเข้าสู่ระแวกบ้านได้ อีกวันหนึ่งจึงเข้าไปสู่ณิเวศน์ของสุกมานพโคเททยบุตรพร้อมด้วยพระเจตกะ สุกมานพถามว่า พระผู้มีพระภาคเมื่อยังทรงพระชนม์อยู่นั้นทรงสอนเรื่องอะไรอยู่เป็นเนืองนิตย์ พระพุทธอนุชาวิสัชชนาว่า พระองค์ทรงย้าหนักเรื่องศีลสมาธิปัญญา จุดมุ่งหมายแห่งพรหมจรรย์^๕ น้อยที่ความหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งมวล ส่วนศีลสมาธิและปัญญานั้นเป็นเพียงมรรคหรือทางสำหรับเดิน สุกมานพมีความเลื่อมใสในธรรมเทศนาของพระอนนท

จวนจะเข้าพรรษา พระอนนทจึงจาริกสู่เบญจคีรีนครเพื่อประชุมทำสังคายนา พระภิกษุที่ล่วงหน้าไปก่อนได้ ขอรุณภัยจาก พระเจ้าอชาตศัตรู ให้ ช่อมแซมที่พักสงฆ์ถึง ๑๘ แห่ง และตกลงใจจะทำประชุมสังคายนาที่หน้าถ้ำสัตตบรรณ เชิงเวภารบรรพต พระเจ้าอชาตศัตรูทรงรับเป็นศาสนูปถัมภกโดยตลอด ทั้งเรื่องอาหารและที่พักที่ประชุม

พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงให้สร้างมณฑปทรงงามอำไพพรรณ ประหนึ่งเนรมิตโดยหัตถ์แห่งวิศวกรรมเทพบุตร มีฝาเสาและบันไดจักแจงเป็นอย่างดี อร่ามด้วยมาลากรรมและลดากรรมประเภทต่าง ๆ งามชดช้อย พระราชมนเฑียรสถานหรือวิมานแห่งเทพผู้มีศักดิ์มีปานได้ เจิดจ้าสว่างรุ่งเรือง ประหนึ่งจะรวมเอาความงามในโลก^๕ ทั้งมวลมาไว้ในที่แห่งเดียว

ทรงให้ตกแต่งมณฑปเพริศพรายทั้งวิมานพรหม มีเพดานทอง ประคูกาบ
พวงดอกไม้อันมีกลิ่นหอมประทึนใจลงมา บุปผชาติกันานาพันธุ์ หลากสีต่างมาชุมนุมกัน
ณ ที่นั้น ภูมิสถานละลานแวววาวประคุกปลุกด้วยแก้วมณีอันสุกใส เสร็จแล้วทรงให้ปู
เครื่องลาดอาสนะ อันควรแก่สมณะมีค่าประมาณมิได้ ๕๐๐ ที่ เพื่อภิกษุ ๕๐๐ รูปใน
มณฑปนั้น ทรงให้จัดอาสนะแห่งพระเถระชิกทางค่านทิศทักษิณผินพักตร์ไปทางทิศอุดร
ทรงให้จัดที่ประทับสำหรับพระผู้มีพระภาคศาสดา หันพระพักตร์ไปทางค่านบูรพา-ณ
ท่ามกลางมณฑปนั้น เสร็จแล้วทรงประกาศแก่สงฆ์ว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย! กิจของ
ข้าพเจ้าสำเร็จเรียบร้อยแล้ว เรื่องต่อไปแล้วแต่พระคุณเจ้าเถิด”

เหลือเวลาอีกเพียงวันเดียวจะถึงวันประชุมสังคายนา แต่พระพุทธร่อนุชายังมีได้
สำเร็จอรหัตตผล คงเป็นเพียงโสทาบ้น ภิกษุบางรูปได้เตือนพระอานนท์ว่า ขอให้ท่าน
เร่งทำความเพียรพยายามเข้าเถิด พรุ่งนี้แล้วจะเป็นวันมหาสันนิบาต มีระเบียบว่าผู้เข้า
ประชุมทั้งหมดจะต้องเป็นพระชีณาสพ

ตั้งแต่เดินทางมาถึงเบญจคีรีนคร พระอานนท์ได้ทำความเพียรอย่างติดต่อกันเพื่อ
ให้ได้บรรลุพระอรหัตต์ แต่หาสำเร็จตามประสงค์ไม่

นั่นคือนิสัยทำนองนั้นเอง ท่านได้เริ่มทำความเพียรตั้งแต่อาทิตย์อัสดง ตั้งใจอย่าง
มั่นคงว่าจะให้ถึงพระอรหัตต์ในคืนนั้น ปฐมยามล่วงไปแล้วก็ยังไม้อาจทำอาสวะให้สิ้น
ล่วงเข้าสู่มัชฌิมยาม พระพุทธร่อนุชาทำความเพียรต่อไป ท่านระลึกถึงพระคำรัสของพระ
ศาสดาที่ประทานไว้ก่อนปรินิพพานว่า “อานนท์! เธอเป็นผู้มีบุญที่ได้บำเพ็ญสั่งสม
มาแล้วมาก เธอจะได้บรรลุอรหัตตผลในไม่ช้าหลังจากเราปรินิพพานแล้ว”

พระพุทธร่อนุชาให้เกิิดความมั่นใจแก่พระอานนท์เป็นอันมาก และความมั่น
ใจอันนี้อีกเหมือนกันกระตุ้นจิตเร้าใจให้ท่านทำความเพียรอย่างไม่หยุดยั้ง จนจะถึงกึ่ง
มัชฌิมยามนั้นเอง ท่านก็คิดว่าแพ้นเสียเหนื่อยหนึ่งแล้วจะทำความเพียรต่อไปตลอด
ราตรี ท่านจึงลงจากที่จงกรม ล้างเท้าให้สะอาดแล้วทอดกายลง ขณะล้มตัวลงก็ระบะยัง
ไม่ทันถึงหมอน และยกเท้าขึ้นจากพื้นนั้นเอง จิตของท่านก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งมวล
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในขณะนั้น พร้อมปฏิสัมภิทาและอภิญญาสมบัติ

พระพทธนูชาประสบบัตติปราโมชอย่างใหญ่หลวง ความรู้สึกปรากฏแก่ใจ
 ว่า ความเกิดขึ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่
 จะต้องทำในทำนองเดียวกันไม่มีอีกแล้ว บันคนภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป ภพทั้งสาม
 คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ ปรากฏแก่ท่านผู้บรรลุแล้วซึ่งอริยมุข ประหนึ่งมี
 เพลิงไหม้อยู่ทั่ว ได้ย้ายความเมาทั้งปวงแล้ว ได้นำความกระหายทั้งมวลออกไป
 แล้ว ได้ถอดอาลัยในกามคุณอันเป็นที่อาลัยยืนตอข้างยิ่งของมวลสัตว์ได้แล้ว ตัก
 วัฏฏะอันทำให้หมุนเวียนมาเป็นเวลานานได้แล้ว ตัดหาความคันรนร้อนใจได้หมด
 สิ้นไปแล้ว คลายความกำหนัดได้แล้ว ดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว
 ถึงแล้วซึ่งความเขือกเย็นอย่างยิ่ง ดวงจิตที่เคยเร้าร้อนคันรน บันคน ได้อาบแล้วซึ่ง
 ธรรมโมหะอย่างเต็มที่ ประหนึ่งหิมะละลายลงสู่ลำธารแห่งทิพย์ ซึ่งเคยถูกแตกเตาะมาเป็น
 เวลานาน อา! ภวะแห่งผู้ปลดปล่อยตนจากกิเลสเสียได้เป็นอย่างนอญ ช่างประ-
 สบกับภวะสงบเย็นอย่างเต็มที่เสียนี้กระไร! สงบเหมือนน้ำในแอ่งน้อยซึ่งอยู่ในป่า
 ลึก สดใสเหมือนหยาดน้ำค้างเมื่อรุ่งอรุณ อบอวนประดุจแสงแดดเมื่อยามเช้า อะไร
 เล่าจะนำปรารภของชีวิตยิ่งไปกว่านี้ เหนือที่พระศาสดาตรัสอยู่เสมอว่า “พระ
 นิพพานซึ่งสงบเย็นอย่างยิ่ง” การสำรอกค้นหา โดยไม่เหลือเชื่อ การสละและการบอก
 ค้นหา การพ้นไปอย่างปราศจากอาลัยในค้นหา เป็นความสุขชั้นบานเบิกเปรียบ

บุคคลผู้ใดบรรลุแล้วซึ่งธรรมอันสุดประเสริฐ คือพระนิพพานนัยอม

—เป็นผู้มีความออกทนอย่างยิ่งต่อความเย็น ร้อน หิวกระหายและสัมผัสร้ายอัน
 เกิดจากเหลือบยง ลมแตกและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย

—เป็นผู้มีความออกทนอย่างยิ่ง อคกลั่นได้อย่างสงบต่อถ้อยคำล่วงเกิน ถ้อยคำ
 เสียดสี คำตำราของผู้อื่น

—เป็นผู้มีความออกทนอย่างยิ่งต่อทุกขเวทนาที่เกิดจากอาพาธประเภทต่าง ๆ อันเกิด
 ขึ้นอย่างกล้าแข็ง ทำให้หมดความสำราญ ยากที่บุคคลทั่วไปจะทนได้

—เป็นผู้มีความออกทนอย่างยิ่งต่ออารมณ์อันยั่วชวน

—เป็นผู้กำจัดราคะ โทสะ และโมหะได้แล้วอย่างเด็ดขาด มีกิเลสอันข่มใจ

คุณาฝากอันทนสํารอกออกไ้แล้ว เป็นผู้ควรรับของขวัญ ควรได้รับการต้อนรับ ควร
แก่ของที่หายากผู้มีศรัทธาจะทำบุญ ควรเคารพกราบไหว้ เป็นเนืองนาบุญของโลกไม่มี
นาบุญอื่นยิ่งกว่า

จุดมุ่งหมายอันใดเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดสำหรับผู้บวช บัดนี้พระพุทธอนุชาได้
บรรลุลแล้วซึ่งจุดหมายอันนั้น คิณนั้นท่านเสวยวิมุตติสุขอยู่ตลอดราตรี

ในที่สุด วันมหาสังคายนาก็มาถึง เป็นวันสำคัญอย่างยิ่งวันหนึ่งของพระพุทธ
ศาสนา ภิกษุล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ ประกอบด้วยอภิญญาและสมาบัติ ๕๐๐ รูป
ประชุมเป็นมหาสังนิบาต ณ หน้ําทาสกตบรรณ เชิงภูเขาเวภาระ ธงแผ่นผ้าสีกาสาเย
คือเหลืองหม่น สะบัดพริ้วตามแรงลมกองมุงเรือง

เสียงเกร์สลับเสียงระฆังกังข็นเป็นสัญญาณว่าสงฆ์ทั้งมวลพร้อมแล้ว ก่อนจะ
เริ่มมหาสังคายนา พระมหากัสสป ประธานสงฆ์ได้ตั้งปัญหาถามพระอานนท์พุทธอนุชา
ในนามของสงฆ์ว่า

“อานนท์! เมื่อสมัยที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เธอเคยเย็บหรือปะ
หรือซุนผ้าสำหรับพระพุทธองค์ทรงใช้สงฆ์มิใช่หรือ?”

“ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าเคยทำอย่างนั้น” พระอานนท์รับ

“ในขณะที่เย็บหรือปะหรือซุน เธอใช้เท้าหนีบผ้าของพระตถาคตใช่ไหม?”

“สงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทำอย่างนั้น”

“อูหุโส อานนท์” พระมหากัสสปกล่าว “ในนามของสงฆ์ สงฆ์
เห็นว่าเธอกระทำไม่สมควร เธอไม่ควรใช้เท้าหนีบผ้าของพระตถาคต ข้อนเป็นอาบัติ
ทุกกฏแต่เธอ เธอจงแสดงอาบัติเสีย”

พระอานนท์ พุทธอนุชา ลุกขึ้นนั่งคุกเข่าประณมมือแล้วกล่าวว่า “ข้าแต่สงฆ์
ผู้เจริญ! ข้าพเจ้าทำอย่างนั้นด้วยความจำเป็น การที่ใช้เท้าหนีบผ้าแห่งพระตถาคตแล้ว
เย็บนั้น จะเป็นเพราะไม่เคารพก็หาไม่ได้ แต่เมื่อไม่ทำอย่างนั้นจะเย็บได้อย่างไร ในเมื่อ
ข้าพเจ้าทำเพียงผู้เดียวเท่านั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นความผิดของตนในข้อนี้ แต่เอาเถิด

ท่านทั้งหลาย! ข้าพเจ้าเคารพยำเกรงในสงฆ์ เมื่อสงฆ์เห็นว่าข้าพเจ้าผิด ข้าพเจ้าก็
ขอแสดงอาบัติทุกกฏในเพราะเรื่องนี้”

“อานนท์! ยังมีอีกหลายข้อ” พระมหากัสสปกล่าว “ข้อหนึ่งคือ เมื่อพระ
ตถาคตเจ้าทรงแสดงนิमितโอกาสคือให้นัยแก่เธอถึง ๑๖ ครั้ง เพื่อให้ทูลพระองค์ทรง
พระชนม์อยู่ต่อไป แต่เธอมิได้ทูลไว้ สงฆ์เห็นว่าเธอกระทำไม่สมควร เป็นความผิด
ของเธอ เธอต้องแสดงอาบัติในเรื่องนี้”

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย!” พระอานนท์กล่าว “เหตุที่ข้าพเจ้ามิได้ทูลอาราธนา
พระศาสดาให้ทรงพระชนม์ต่อไปนั้น เป็นเพราะเวลานั้นข้าพเจ้ากำลังระทมทุกข์และกังวล
ถึงเรื่องอาพาธของพระศาสดา มิได้เฉลียวใจในเรื่องนั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นความผิด
ของตนในข้อนี้ แต่เพราะความยำเกรงและเคารพในมติของสงฆ์ เมื่อสงฆ์เห็นว่าข้าพเจ้า
ผิด ข้าพเจ้าก็ยอม และขอแสดงอาบัติทุกกฏในเรื่องนี้”

“อานนท์!” พระมหากัสสปกล่าว “ยังมีอีก คือ เธอเป็นผู้ชวนชวายเป็น
สตรีเข้ามาบวชในพระศาสนา เธอพยายามอ่อนหวาน ช่มชี่พระศาสดา ทั้ง ๆ ที่พระองค์
ทรงห้ามทั้งหลายครั้งว่าอย่าพ้อใจชวนชวายเป็นภิกษุณีเข้ามาบวชในธรรมวินัยนี้เลย เธอก็
ไม่ยอมฟัง พยายามชวนชวายเป็นภิกษุณีเข้ามาบวชจนได้ ก่อความยุ่งยากในภายหลังมิใช่น้อย
ข้อนี้เป็นความผิดของเธอ”

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย! ข้อนี้เป็นเพราะข้าพเจ้าใจอ่อนทนุสสภาพของพระมหา
ปชาบดีโคตมีพระนางแห่งพระตศพลเจ้ามิได้ พระนางได้ปลงพระเกศามาแล้ว มี
ร่างกายชะมุกชะมอมบอบช้ำ ทรงพิลาปราพ้นอย่างเหลือล้น ประราธนาจะบวชด้วยศรัทธา
อันแรงกล้าและเห็นว่าพระนางทรงมีอุปการะต่อพระศาสดามากล้น ข้าพเจ้าจึงชวนชวายเป็นภิกษุณี
ให้พระนางได้บวช และเมื่อพระนางเป็นภิกษุณีแล้ว ก็สามารถขจัดกิเลสบรรลुพระอรหัต
ได้ ข้าพเจ้ามองไม่เห็นความผิดของตนในข้อนี้ แต่เพราะความยำเกรงเคารพในมติสงฆ์
เมื่อสงฆ์เห็นว่าผิด ข้าพเจ้าก็ยอมและขอแสดงอาบัติทุกกฏในเรื่องนี้”

“อานนท์! ยังมีอีก” ประธานสงฆ์กล่าว “คือเมื่อพระศาสดาบรรทม ณ
เตียงเป็นที่ปรินิพพาน พระองค์ทรงเปิดโอกาสทรงอนุญาตไว้ว่า เมื่อพระองค์นิพพาน

แล้ว สิกขาบทเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อสงฆ์พร้อมใจกันจะถอนเสียบ้างก็ได้ เธอได้ทูลถาม หรือไม่ว่า สิกขาบทเล็กน้อยนั้น พระองค์ทรงหมายถึงสิกขาบทอะไร ? ”

“ ข้าพเจ้ามิได้ทูลถามเลย ท่านผู้เจริญ ” พระอานนท์ตอบ

“ นี่เป็นความผิดของเธอ ” ประธานสงฆ์กล่าว

“ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! ที่ข้าพเจ้ามิได้ทูลถามถึงสิกขาบทเล็กน้อยนั้น เป็นเพราะข้าพเจ้ากลัวใจ กังวลใจในเรื่องพระศาสนาจะนิพพานจนไม่มีเวลาคิดถึงเรื่องอื่น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นความผิดของตนในข้อนี้ แต่เพราะความยำเกรงเคารพในมติของสงฆ์ เมื่อสงฆ์เห็นว่าข้าพเจ้าผิด ข้าพเจ้าก็ขอแสดงอาบัติ ”

“ อานนท์ ! ยังมีอีก ” ประธานสงฆ์กล่าว “ คือในการถวายพระเพลิงพระพุทธรูป เธอจัดให้สตรีเข้าไปถวายบังคมพระพุทธรูปก่อน สตรีเหล่านั้นร้องไห้ ทาเปื้อนพระพุทธรูป ข้อนี้ก็เป็นความผิดของเธอ ”

“ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! การที่ข้าพเจ้าจัดให้สตรีเข้าถวายบังคมพระพุทธรูปก่อนนั้น เป็นเพราะคิดว่าธรรมศาสตร์ไม่ควรอยู่นอกบ้านจนมืดค่ำ ข้าพเจ้าจึงจัดให้ถวายบังคมพระพุทธรูปก่อน เพื่อเธอจะได้กลับบ้านก่อนตะวันตกดิน และได้ไปหุงหาอาหารเพื่อสามีหรือมารดาบิดา ข้าพเจ้ามองไม่เห็นความผิดของตนในข้อนี้ แต่เพราะความยำเกรงในสงฆ์ เมื่อสงฆ์เห็นว่าข้าพเจ้าผิดข้าพเจ้าก็ขอแสดงอาบัติ ”

ดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดาของคนโปรกปรานของผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อผู้ยิ่งใหญ่สิ้นชีพหรือล้มลง เพื่อนก็จะเริ่มรังแก ^{๕๕} ทั้งนี้เพราะตลอดเวลาที่ผู้ยิ่งใหญ่ยังคงยิ่งใหญ่อยู่ จะไม่มีใครกล้าแตะต้องคนโปรกปรานของท่าน พระอานนท์เป็นที่โปรกปรานอย่างยิ่งของพระศาสนา เมื่อพระองค์นิพพานไปแล้ว คุ ๆ เหมือนว่าท่านจะถูกสงฆ์รังแกให้รับผิดในท่ามกลางมหาสังนิบาต แม้ในสิ่งที่ท่านไม่ผิด ถ้ากฎที่กล่าวข้างต้นเป็นความจริงและกฎทุกอย่างมีข้อยกเว้น เรื่องพระอานนท์ควรเป็นข้อยกเว้นในกฎนี้ ที่ว่าคุ ๆ เหมือนท่านจะถูกรังแกนั้น ^{๕๖} ความจริงมิได้เป็นอย่างนั้นเลย เรื่องที่สงฆ์ลงโทษพระอานนท์ และพระมหากัสสปให้พระอานนท์ยอมรับผิดนั้น อย่างน้อยมีผลได้ถึง ๒ ประการคือ

๑ เป็นกุสโลบายของพระมหากัสสป พระเถระผู้เฒ่าที่ต้องการจะวางระเบียบ
 วัตรปกครองคณะสงฆ์ ให้ที่ประชุมเห็นว่าอำนาจของสงฆ์นี้ยิ่งใหญ่เพียงใด คำพิพากษา
 วินิจฉัยของคณะสงฆ์เป็นคำเด็ดขาด แม้จะเห็นว่าตนไม่ผิด แต่เมื่อสงฆ์เห็นว่าผิด ผู้นั้น
 ก็ต้องยอม เป็นตัวอย่างที่ภิกษุสงฆ์รุ่นหลังจะดำเนินตาม

๒ เรื่องนี้ได้ส่งเสริมเกียรติคุณของพระพุทธอนุชาให้มากยิ่งขึ้น เป็นตัวอย่าง
 ในทางเป็นผู้วางง่าย เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ เป็นปฏิบัติที่ใครๆ พากันอ้างถึงด้วยความ
 นิยมชมชอบในพระอานนท์

รวมความว่า เรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระอานนท์ในคราวปฐมสังคายนานั้น ทำให้
 เกียรติประวัติของท่านจับใจยิ่งขึ้น น่ารักเคารพยิ่งขึ้น

เสร็จแล้วการสังคายนาจะเริ่มขึ้น โดยพระมหากัสสปเป็นผู้ชักถามพระอุบาลี
 ซึ่งได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นผู้เลิศทางวินัย ได้วิสัชนาพระวินัย พระ
 อานนท์พุทธอนุชาวิสัชนาพระธรรมโดยตลอด สังคายนาครั้งนี้ทำอยู่ ๓ เดือนจึง
 เสร็จเรียบร้อย ด้วยประการฉะนี้

พิมพ์
พิมพ์

โรงพิมพ์จันทว่า 476 - 478 สะพานหัน พระนคร

โทร. 20131

นายณรงค์ กองบุญมา ผู้พิมพ์-โฆษณา 2510
